

TÜRKİYE MİMARLIK DERGİLERİNDE KADIN TOPLUMSAL
KİMLİĞİNİN İNŞASI

Narin Temel

İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü

Mimarlık Tarihi, Teorisi Ve Eleştirisi

Yüksek Lisans Programı

İstanbul Bilgi Üniversitesi

2018

WOMEN'S SOCIAL DESIGN MAGAZINES IN TURKEY

BUILDING THE IDENTITY

Narin Temel

İstanbul Bilgi University Graduate Programs Institute,

History, Theory and Criticism of Architecture

Master's Program

Istanbul Bilgi University

2018

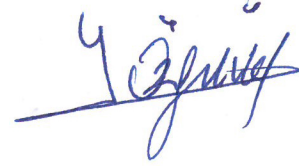
Türkiye Mimarlık Dergilerinde Kadın Toplumsal Kimliğinin İnşası
Women In The Construction Of Social İdentities Turkey Architecture Magazine

Narin Temel
115823018

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Uğur Tanyeli
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Jüri Üyeleri: Dr. Öğretim Üyesi Bahar Deniz Çalış Kural
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Yekta Özgüven
Maltepe Üniversitesi

Tezin Onaylandığı Tarih: 05.06.2018

Toplam Sayfa Sayısı: 156

Anahtar Kelimeler

- 1) Mimarlık yayıncılığı
- 2) Mimarlık süreli yayınları
- 3) Kadın toplumsal kimliği
- 4) Mimarlık mesleği
- 5) Mimarlıkta görünürlük

Keyword

- 1) Architecture publishing
- 2) Architectural periodicals
- 3) Female social identity
- 4) Architecture profession
- 5) Visibility in architecture

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında kadının özeld e mimarlık pratiği içinde, genelde toplumsal çerçevede nasıl konumlandırıldığı, kadının nasıl görünürlük kazandığı ve bu görünürlük kazanma durumlarının ardında yatan nedenler sorunsallaştırmaktadır. Bu açıdan tezde, “bir kadın mesleği olarak nitelendirilmeye başlanan mimarlık pratiği, gerçekte kadınlar için ne tür avantaj/dezavantajlar sunmakta ve tüm bunlar toplumsal kodlarda hangi şekillerde vukuu bulmaktadır” sorusunun cevabı aranmaktadır.

Öncelikle tezimin her aşamasında bana sonsuz destek veren, içtenliğiyle ve tabi ki sınırlarını asla öngöremediğim bilgisiyle bana yol gösteren sevgili tez hocam Prof. Dr. A. Uğur Tanyeli'ye sonsuz sevgiler. Mimarlık disiplinine adım attığı ilk günden itibaren, her konuda desteğini ve sevgisini hissettiğim, manevi danışmanım ve sevgili hocam Prof.Dr. Bülent Tanju'ya, ilişki kurabilmiş olmaktan oldukça memnum olduğum ender kadınlardan biri olan sevgili Esen Karol'a, eğitim hayatımda bana yol gösteren tüm değerli hocalarıma ve meslektaşlarıma sonsuz teşekkürler.

Son olarak bunca yıldır her türlü kararım da destekçim olan başta annem ve babam olmak üzere, geniş ailemin tüm bireylerine; ablama, abilerime kardeşlerime ve ailemize sonradan eklenen herkese, sevgili dostlarıma, dostlarıımın bir kısmına özel olarak, sonsuz sevgi ve minnetle. Ve tabi ki tezin asıl malzemesi durumunda olan biz kadınlara bol selam, bol sevgi...

ABSTRACT

In Turkey think that is very weak and sparse systems of the possibility of overlap with the actions of discourse is an important problematic in terms of how women's social positioning. This thesis, which deals with how to read this situation through concrete tradition, is also aimed at clarifying the approach of the discipline of architecture to the issue of women as an extension of the perception of female social identity that research is not only a valid case for architectural practice. It is foreseen that the problem of women's social identity will cover the period of time from the republic to the present day, which will constitute the thesis as a result of the advances in the visibility of the republic from its foundation. The thesis research, which will take place through the analysis of the content scanning of primary sources, aims to problematize the view of women through the discipline of architecture. This problematization is based on the resources produced in the periodicals (magazines), an important component of the discipline of architecture. All numbers of Arkitekt, Yapı and Arredamento Magazines were scanned under the thesis and the appearance of women in architecture around various sub-titles was analyzed. In the conclusion section of the thesis, the conclusions drawn from architectural practice are supported by the various contributions made in other practices. In this framework, the thesis aims to clarify the question of how women are positioned in terms of society, both within architecture and elsewhere.

Keywords: Architecture publishing, Architectural periodicals, Female social identity, Architecture Profession, Visibility in architecture

ÖZET

Söylemlerin eylemlerle örtüşme olasılıklarının çok zayıf ve seyrek olduğu Türkiye düşünme sistemi içinde, kadının toplumsal açıdan nasıl konumlandırıldığı önemli bir meseledir. Bu durumun mimarlık geleneği içinden nasıl okunabileceğinin, somut veriler üzerinden ele alınmasını içeren bu tez aynı zamanda araştırmanın sadece mimarlık pratiği için geçerli bir durum olmadığını, kadın toplumsal kimliğinin algılanma biçiminin bir uzantısı olarak, mimarlık disiplinin de kadın meselesine yaklaşımı netleştirmeyi hedeflemektedir. Kadın toplumsal kimliği probleminin cumhuriyetin kuruluşundan itibaren görünürlük kazandığı ileri süren yaklaşımlar neticesinde, tez kapsamını oluşturacak sürenin cumhuriyetten günümüze kadar olan zaman dilimini kapsaması öngörülmektedir. Birincil kaynakların içerik taramasının analizi üzerinden gerçekleşecek olan tez araştırması, mimarlık disiplini içinden kadına bakışı sorunsallaştırmayı hedeflemektedir. Bu sorunsallaştırma mimarlık disiplinin önemli bir bileşeni olan süreli yayımlar(dergiler) içinde üretilen kaynaklar üzerinden yapılmaktadır. Arkitekt, Yapı ve Arredamento Dergilerinin tüm sayıları tez kapsamında taranmış ve çeşitli alt başlıklar etrafında kadının mimarlıkta görünme durumları analiz edilmiştir. Tezin sonuç bölümünde mimarlık pratiği içinden varılan sonuçlar, diğer alanlarda yapılan çeşitli verilerle desteklenmektedir. Tez bu çerçevede, kadının toplumsal açıdan nasıl konumlandırıldığı meselesini hem mimarlık içinden hem de diğer alanlarda var olan verilerle daha da netleştirmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık yayıncılığı, Mimarlık süreli yayınları, Kadın toplumsal kimliği, Mimarlık mesleği, Mimarlıkta görünürlük

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Dergiler ve yayım tarihleri	28
Tablo 2: Arkitekt Dergisi Makale, İnceleme, Söyleşi, Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü.....	34
Tablo 3: Arkitekt Dergisi Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü	39
Tablo 4: Arkitekt Dergisi Haber, Rapor ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	44
Tablo 5: Arkitekt Dergisi Yapı Üretimleri İçinde Kadın Görünürlüğü	49
Tablo 6: Arkitekt Dergisi 1931-1940 Yılları Arası Kadın Görünürlüğü	51
Tablo 7: Arkitekt Dergisi 1940-1950 Yılları Arası Kadın Görünürlüğü	52
Tablo 8: Arkitekt Dergisi 1950-1960 Yılları Arası Kadın Görünürlüğü	53
Tablo 9: Arkitekt Dergisi 1960-1970 Yılları Arası Kadın Görünürlüğü.....	54
Tablo 10: Arkitekt Dergisi 1970-1980 Yılları Arası Kadın Görünürlüğü	54
Tablo 11: Yapı Dergisi Makale, İnceleme, Söyleşi, Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü	62
Tablo 12: Yapı Dergisi Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü	67
Tablo 13: Yapı Dergisi Haber, Rapor ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	73
Tablo 14: Yapı Dergisi Yapı Üretimleri İçinde Kadın Görünürlüğü.....	78
Tablo 15: Yapı Dergisi 1973-1980 Yılları Arası Kadın Görünürlüğü.....	80
Tablo 16: Yapı Dergisi 1980-1990 Yılları Arası Kadın Görünürlüğü.....	80
Tablo 17: Yapı Dergisi 1990-2000 Yılları Arası Kadın Görünürlüğü.....	81
Tablo 18: Yapı Dergisi 2000-2010 Yılları Arası Kadın Görünürlüğü.....	82
Tablo 19: Yapı Dergisi 2010-2017 Yılları Arası Kadın Görünürlüğü.....	82
Tablo 20: Arredamento Dergisi Makale, İnceleme, Söyleşi, Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü.....	87
Tablo 21: Arredamento Dergisi Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü.....	90
Tablo 22: Arredamento Dergisi Haber, Rapor ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü.....	93
Tablo 23: Arredamento Dergisi Yapı Üretimleri İçinde Kadın Görünürlüğü	97
Tablo 24: Arredamento Dergisi 1989-2000 Yılları Arası Kadın Görünürlüğü	99

Tablo 25: Arredamento Dergisi 2000-2010 Yılları Arası Kadın Görünürlüğü	100
Tablo 26: Arredamento Dergisi 2010-2017 Yılları Arası Kadın Görünürlüğü	102
Tablo 27: Arkitekt Dergisi Kadın Görünürlüğü Genel Oranları.....	103
Tablo 28: Yapı Dergisi Kadın Görünürlüğü Genel Oranları	104
Tablo 29: Arredamento Dergisi Kadın Görünürlüğü Genel Oranları.....	105
Tablo 30: Mimarlar Odası Üyelerinin Yaş Gruplarına ve Cinsiyete Göre Dağılımı (06.02.2014).....	107
Tablo 31 Odaya Kaydolan Mimarların Yıllara ve Cinsiyete Göre Dağılımı (2000-2012)	108
Tablo 32: Büro Tescil Belgesi (BTB) Alan Mimarların Yıllara ve Cinsiyete Göre Dağılımı (2010-2013)	110
Tablo 33: Mimarlık Bölümlerine Kaydolan Öğrenci Sayısı ve Cinsiyete Göre Dağılımı (2000 – 2012).....	111
Tablo 34: Mimarlık Bölümlerinden Mezun Olan Öğrenci Sayısı ve Cinsiyete Göre Dağılımı (2000 – 2012).....	112
Tablo 35: İTÜ, ODTÜ, YTÜ, Gazi, Kocaeli ve Atılım Üniversiteleri Mimarlık.....	113
Tablo 36: İTÜ, ODTÜ, YTÜ, Gazi, Kocaeli ve Atılım Üniversiteleri Mimarlık Bölümlerindeki Akademik Kadrolar Toplamının Unvan ve Cinsiyete Göre Dağılımı	117
Tablo 37: Ulusal Mimarlık Ödüllerinde Ödül Alan Kadın ve Erkek Oranları	119
Tablo 38: 2012-2013 Yıllarında Yapılan 10 Yarışmada Derece Alan Mimarların Ödüller ve Cinsiyet İtibarıyla Dağılımı	121
Tablo 39: “Eğitim Kampüsleri” İçin Açılan 33 Yarışmada Derece Alan Mimarların Ödüller ve Cinsiyet İtibarıyla Dağılımı	122
Tablo 40: 2012-2013 Yıllarında Düzenlenen 10 Yarışmada Göreve Alan Asıl ve Yedek Jüri Üyesi Mimarların Ödüller ve Cinsiyet İtibarıyla Dağılımı.....	123
Tablo 41: Avrupa Ülkesinde Mimar Sayıları ve Cinsiyete Göre Dağılımı	124
Tablo 42: 25 Avrupa Ülkesinde Mimarların Cinsiyet ve Yaş Aralıklarına Göre Dağılımı	126
Tablo 43: 25 Avrupa Ülkesinde Mimarların Yıllık Ortalama Kazançların Cinsiyete ve Tam veya Yarı Zamanlı Çalışmaya Göre Dağılımı (SGP ¹ uygulanmış olarak)	127
Tablo 44: Avrupa Ülkelerinde Mimarların Yıllık Ortalama Kazançlarının Cinsiyete ve Tam veya Yarı Zamanlı Çalışmaya Göre Dağılımı	128
Tablo 45: Yerel Yönetimlerde Erkek Ve Kadın Oranı- (1999.2004.2009.2014).....	130

Tablo 46: Seçim Yılı Ve Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı Ve Meclis'teki Temsil Oranı, 1935-2017	132
Tablo 47: Cinsiyete Göre Bakan Sayıları, 1980-2016.....	133
Tablo 48: Cinsiyete Göre Bakan Ve Milletvekili Oranları - 2007-2017	135
Tablo 49: Büyükelçi Olarak Görev Yapanların Sayıları- 1982, 1990, 1996, 2000-2017..	136
Tablo 50: Cinsiyete Göre Üst Düzey Memur Ve Personel Sayıları, 2008-2014.....	138
Tablo 51: Yönetici Pozisyonlarındaki Kadınların Oranı, 2012-2017.....	139
Tablo 52: Cinsiyete Göre Rektör Sayısı Ve Kadın Rektör Oranı- 2016, 2017	140
Tablo 53: Akademik Unvanlarına Göre Yükseköğretimde Görevli Öğretim Üyeleri Ve Cinsiyet Oranı, 1990-2017.....	141
Tablo 54: Meslek Grubuna Göre Yıllık Ortalama Brüt Ücret, Yıllık Brüt Kazanç Ve Cinsiyetler Arası Ücret Farkı, 2014.....	143
Tablo 55: Eğitim Durumuna Göre Cinsiyete Dayalı Ücret Farkı, 2014.....	145

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	İİİ
ABSTRACT.....	İV
ÖZET	V
TABLO LİSTESİ.....	VI
İÇİNDEKİLER	İX
1. GİRİŞ.....	13
2. KADIN TOPLUMSAL KİMLİĞİ	14
3. KADIN KİMLİĞİNİN GÖRÜNÜRLÜĞÜ	19
4. TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL KİMLİĞE DAİR ARAŞTIRMALAR.....	23
5. TÜRKİYE’DE KADIN- MİMARLIK İLİŞKİSİ	24
6. ARKİTEKT(MİMAR) DERGİSİ BAĞLAMINDA KADIN GÖRÜNÜRLÜĞÜ.....	27
6.1. Makale, İnceleme Yazısı, Söyleşi ve Çevirilerde Kadın Görünürlüğü	29
6.1.1. 1931-1940 Yılları Arası	29
6.1.2. 1940- 1950 Yılları Arası	30
6.1.3. 1950-1960 Yılları Arası	31
6.1.4. 1960-1970 Yılları Arası	32
6.1.5. 1970-1980 Yılları Arası	33
6.2. Yarışma Projelerinde Görünürlük	34
6.2.1. 1931-1940 Yılları Arası	34
6.2.2. 1940- 1950 Yılları Arası	35
6.2.3. 1950-1960 Yılları Arası	36
6.2.4. 1960-1970 Yılları Arası	37
6.2.5. 1970-1980 Yılları Arası	38
6.3. Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	40
6.3.1. 1931-1940 Yılları Arası	40

6.3.2.	1940-1950 Yılları Arası	41
6.3.3.	1950- 1960 Yılları Arası	42
6.3.4.	1960-1970 Yılları Arası	42
6.3.5.	1970-1980 Yılları Arası	43
6.4.	Yapı Üretimleri İçinde Kadınların Katkıları	45
6.4.1.	1931-1940 Yılları Arası	45
6.4.2.	1940- 1950 Yılları Arası	46
6.4.3.	1950-1960 Yılları Arası	46
6.4.4.	1960-1970 Yılları Arası	47
6.4.5.	1970-1980 Yılları Arası	48
6.5.	Arkitekt Dergisi Bağlamında Kadın Görünürlüğü Sonuç	49
7.	YAPI DERGİSİ BAĞLAMINDA KADIN GÖRÜNÜRLÜĞÜ	55
7.1.	Makale, İnceleme Yazısı, Söyleşi ve Çevirilerde Kadın Görünürlüğü	55
7.1.1.	1973-1980 Yılları Arası	55
7.1.2.	1980-1990 Yılları Arası	56
7.1.3.	1990-2000 Yılları Arası	57
7.1.4.	2000-2010 Yılları Arası	59
7.1.5.	2010-2017 Yılları Arası	61
7.2.	Yarışma Projelerinde Görünürlük	62
7.2.1.	1973-1980 Yılları Arası	62
7.2.2.	1980-1990 Yılları Arası	63
7.2.3.	1990-2000 Yılları Arası	64
7.2.4.	2000-2010 Yılları Arası	65
7.2.5.	2010-2017 Yılları Arası	65
7.3.	Haber, Rapor ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	67
7.3.1.	1973-1980 Yılları Arası	67

7.3.2.	1980-1990 Yılları Arası	68
7.3.3.	1990-2000 Yılları Arası	70
7.3.4.	2000-2010 Yılları Arası	71
7.3.5.	2010-2017 Yılları Arası	72
7.4.	Yapı Üretimleri İçinde Kadınların Katkıları	73
7.4.1.	1973-1980 Yılları Arası	73
7.4.2.	1980-1990 Yılları Arası	74
7.4.3.	1990- 2000 Yılları Arası	76
7.4.4.	2000-2010 Yılları Arası	77
7.4.5.	2010-2017 Yılları Arası	77
7.5.	Yapı Dergisi Bağlamında Kadın Görünürlüğü Sonuç	79
8.	ARRADEMENTO (DEKORASYON) MİMARLIK DERGİSİ BAĞLAMINDA KADIN GÖRÜNÜRLÜĞÜ	84
8.1.	Makale, İnceleme Yazısı, Söyleşi Ve Çevirilerde Kadın Görünürlüğü	84
8.1.1.	1989-2000 Yılları Arası	84
8.1.2.	2000-2010 Yılları Arası	85
8.1.3.	2010-2017 Yılları Arası	86
8.2.	Yarışma Projelerinde Görünürlük	87
8.2.1.	1989-2000 Yılları Arası	87
8.2.2.	2000-2010 Yılları Arası	88
8.2.3.	2010-2017 Yılları Arası	89
8.3.	Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	90
8.3.1.	1989-2000 Yılları Arası	90
8.3.2.	2000-2010 Yılları Arası	91
8.3.3.	2010-2017 Yılları Arası	92
8.4.	Yapı Üretimleri İçinde Kadınların Katkıları	94
8.4.1.	1989-2000 Yılları Arası	94

8.4.2.	2000-2010 Yılları Arası	95
8.4.3.	2010-2017 Yılları Arası	96
8.5.	Arredamento Dergisi Bağlamında Kadın Görünürlüğü Sonuç	97
9.	DEĞERLENDİRME	103
10.	SONUÇ.....	146
	KAYNAKÇA.....	149

1. GİRİŞ

Dünyada çok hızlı bir değişim yaşanmasına, yeni kavramlar ve bakış açılarının gündeme gelmesine karşılık, yüzyılların biyolojik odaklı kadın yapısı çerçevesinde kurulan ‘cinsiyet söylemi’ anlatılarında önemli bir değişim yaşandı mı, yoksa mevcut yapılar değişirken, yenedünya ekonomik düzeniyle beraber siyasal kurallar ve pratikler değişirken ‘kadın’a yönelik bakış açısı ve kadına yüklenen temel toplumsal roller hala geçen yüzyılla aynı mı? Daha önemlisi, hedeflenen şey durumu açıklayan kavramların nasıl bir değişim yaşadığı ve ne şekilde kullanıldığından ziyade; gerçek hayatta kadın kimliğine ilişkin çeşitli pratiklerin cinsel kimlik söylemlerinin tanımladığı şeyle aynı olup olmadığının araştırılmasıdır. Söylemlerin eylemlerle örtüşme olasılıklarının çok zayıf ve seyrek olduğu Türkiye’de bu durumun mimarlık geleneği içinden nasıl okunabileceğinin, somut veriler üzerinden ele alınmasını içeren bu tez aynı zamanda araştırmanın sadece mimarlık pratiği için geçerli bir durum olmadığını, kadın toplumsal kimliğinin algılanma biçiminin bir uzantısı olarak mimarlık disiplinin kadın meselesine yaklaşımı netleştirmeyi hedeflemektedir. Modern dünya düzeninde sıklıkla karşılaştığımız bir mesele olan kamusal alan üzerinden kadının, kamusal alan, görünebilme ve temsiliyet bulabilme durumlarının ne düzeyde olduğu önemli bir araştırma meselesidir. Kadınların erkeklerle kıyasla toplumsal alanda nasıl temsil edildiği, sadece fiziksel olarak değil aynı zamanda entelektüel anlamda ne denli görünürlük kazanabildiği bu bağlamda kamusal alanın davranış biçimlerini ve düşünme hallerini de deşifre etmektedir.

Kadınların toplumsal alanın herhangi bir sahasında ne denli görünürlük kazandığı ve bu durumun ne kadar konuşulduğu kadına yüklenen rolleri açıklarken, benzeri bir problemin mimarlığın da içinde olduğu bir dizi pratik içinden nasıl okunabileceği tezin asıl dayanak noktasıdır. Sadece fenni bilimlerin değil aynı zamanda sosyal bilimlerin bir alanı olarak mimarlığın bu problemler etrafında, kadına nasıl baktığını, kadınların bu alanda ne denli yer edinebildikleri, bu yer edinmelerin nasıl olduğu ve arka planda ne tür anlatılar barındırdığını, kadınların mimarlık pratiğinde görünme durumlarının analizi üzerinden şekillenen tez, kadının toplumsal konumunu mimarlık içinden okumayı denemektedir. Mimarlıkta bu meselenin nasıl vukuu bulduğu ve bunun yanında başka alanlardaki verilerle de desteklenen kadının toplumsal olarak konumlandırılma meselesi sadece bu

tezin değil, daha birçok kez yapılacak çeşitli araştırmaların konusu olmayı hak eder durumdadır.

Kadın toplumsal kimliği probleminin cumhuriyetin kuruluşundan itibaren görünürlük kazandığı ileri süren yaklaşımlar neticesinde tez kapsamını oluşturacak sürenin cumhuriyetten günümüze kadar olan zaman dilimini kapsamı öngörülmektedir. Birincil kaynakların içerik taramasının analizi üzerinden gerçekleştirilecek olan tez araştırmasının, mimarlık disiplini içinden kadına bakışı sorunsallaştırmayı ve bu sorunsallaştırmayı bizzati mimarlık disiplinin önemli bir bileşeni olan süreli yayımlar(dergi) içinde üretilen kaynaklar üzerinden yapmayı hedeflemektedir.

2. KADIN TOPLUMSAL KİMLİĞİ

Kadın ve erkek ayrımını yapmamızı sağlayan cinsiyet kavramı, zamanla farklı kavramsal kelimelerle birleşerek kişileri sadece biyolojik olarak birbirinden farklılaştırmaktan öte misyonlar edinmiştir. “Cinsiyet” biyolojik kadın-erkek ayrımını anlatırken “toplumsal cinsiyet” erkeklik ile kadınlık arasında buna paralel ve toplumsal bakımdan farklı ve çoğu zaman eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır. Fakat bu terimin kapsamı, ilk ortaya çıkışından beri, yalnızca bireysel kimliğini değil, sembolik düzeyde erkekliğin ve kadınlığın kültürel ideallerini ve yapısal düzeyde ise kurumlar ve örgütlerdeki cinsel iş bölümünü içine alacak kadar genişlemiştir” (Marshall, 1999, s.98). Dolayısı ile kadın ve erkeği açıklamakta artık cinsiyet kavramının ötesine geçilmiştir. Toplumsal cinsiyet¹, özel toplumsal talep ve beklentilere dayanarak erkekliği ve kadınlığı kuran, oluşturan kültürel, sosyal ve politik mekanizmalardır (Butler,2010; Connell, 1998). Yani; (gender) kadının ve erkeğin sosyal olarak belirlenen rol ve sorumluluklarını ifade eder. Toplumsal cinsiyet biyolojik farklılıklardan dolayı değil, kadın ve erkek olarak toplumun bizi nasıl gördüğü, nasıl algıladığı, nasıl düşündüğü ve nasıl davranmamızı beklediği ile ilgili olarak

¹ *Gender* kelime olarak Türkçe ‘ye “cins”, “cinsiyet”; kavram olarak da “toplumsal cinsiyet” olarak çevriliyor. Kavram üzerinde çeşitli tartışmalar sürerken; çevirisinin cinsiyet, cinsellik, biyolojik, toplumsal olan ve benzeri diğer halleri açıklamakta yeterli durumda değildir. Bu yüzden, yazı boyunca *gender* kavramı yerine “toplumsal cinsiyet” kavramını kullanmaya devam edeceğim.

tanımlanır. Biyoloji, eril ve dişil insanlar arasında kesin bir farklılık kurar ama bu, toplumsal yaşamın karmaşıklığı açısından yetersizdir. Diğer bir deyişle, toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkeklere ilişkin uygun rollerin tamamen toplumsal olarak üretildiğini ifade eden “kültürel inşalar”a işaret etmenin bir yoludur (Scott, 2007, s.11).

Toplumsal cinsiyet olarak kavramlaştırılan Şey, kadın, erkek veya diğer cinsiyet gruplarına yönelik, toplumsal anlamları, değerleri, rolleri biçimlendiren, özellikleri ve beklentileri içeren önemli bir sosyal kategoridir. Toplumsal cinsiyet davranışsal olarak doğuştan değer kazanılmış, kültürün cinsiyetlere çocukluk çağından itibaren uygun bulduğu duygu, tutum, davranış ve roller arasındaki farklılıklardır. “Oysa toplumsal cinsiyet kavramı birçok feminist araştırmacı için (özellikle içinde bulunduğumuz post-yapısalcı dönemde), sabit bir kadın-erkek farkından ziyade tarihsel ve kültürel kadınlık- erkeklik tanımlarına ve bunlar arasındaki ilişkiye dayanıyor. Kadınlık ve erkeklik, biyolojik değer, içinde yaşadığımız toplumun ve dönemin Őartlarına bağlı olarak anlam kazanan farklılıklar” anlamına gelir(Altnay, 2013, s.19). Kadın veya erkek olarak cinsiyete dayalı bir kimliği üzerinde taşıyan bireyin, kabullenilmiş bu toplumsal beklentilere kayıtsız kalamadığı ve bir Şekilde içselleştirilmiş bir davranış kalıbı sistemi olarak ele aldığı görölmektedir.

Toplumsal yapının statik olmaması değerlişimlere açık, dinamik bir karakterde olması, bünyesinde yer alan sosyal ilişkilerin ve değerlerin de zamanla etkilenmesine ve değerlişmesine neden olmaktadır. Bu çerçevede toplumsal davranışların önemli bir belirleyicisi olan cinsiyetle alakalı roller ve değerler de zamanla çeşitli faktörlerin etkisiyle değerlişebilmektedir. Bunların başında, toplumsal ve kültürel yapıları köklü ve önemli değerlişmelere zorlayan modernleşme ve küreselleşme süreçlerinin yarattığı etkiler gelmektedir.

Tüm bu süreçlerin yaşanmasının yanı sıra, kadınlar kapitalizmin doğuşu ve ardından da sanayi devrimiyle başlayan ve günümüze kadar devam eden süreçte çalışma hayatında var olmalarıyla birlikte kendi sosyal konumları ve buna bağlı olarak erkeğin tahakkümünde olan kamusal alanda yerlerini alabilmek için zor ve güçlü bir mücadele içerisine

girmişlerdir. Bu süreçte önemli kazanımlar da elde etmişlerdir. Fakat günümüz açısından halen kadın ve erkeğin eşit koşullarda sosyal ortamı eşit bir şekilde paylaştıklarını söylemek mümkün değildir. Kadınlar bu anlamda önemli kazanımlar elde etmiş olsalar da sosyal ortam halen erkeğin tasarrufu altında ve kadının ikincil plânda olduğu bir alan olarak yeniden üretilmeye devam etmektedir.

Toplumsal cinsiyet ile cinslere biçilen roller, görevler aslında doğal ve kendiliğinden oluşan bir farklılaşma içermez. Toplum sahip olduğu kültüre bağlı olarak kadın ve erkeği belirli kalıplara sokar. Bunu, örneğin kadın ve erkekler arasındaki ilişkileri kendi kurallarına göre düzenleyerek, toplum içinde belirli görevler yükleyerek, davranışlarını şekillendirerek, nasıl hissetmeleri gerektiğini öğreterek, nasıl giyinmeleri gerektiği söyleyerek, yaşamlarını geçirecekleri alanları sınırlandırarak ve mekanlar tanımlayarak yapmaktadır. Bu süreçte iki cins arasında ortaya çıkan roller, görev ve haklardaki farklılaşma eşitsizliği ortaya çıkarmaktadır. Genel olarak her toplumda görülen bu eşitsizlik, kültüre ve zamana göre değişim gösterse de, erkeğe atfedilen rollerin kadına atfedilenlere göre mutlak biçimde baskın olması ve bu rollere her kültürde daha fazla değer verilmesi toplumda cinsler arasında bir eşitsizlik oluşmasına neden olmaktadır.

Sosyolojik olarak bilinmektedir ki, toplum içerisinde inşa edilen toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin toplum içindeki statüsü ve bunlara uygun rollerini de belirler. Bir toplum içinde kadın ve erkeğin, özel veya kamusal alanda konumunun ne olacağı, toplumsal hayatta nasıl temsil edileceğini ve toplumsal hayata ne oranda katılacağı vb. hususları toplumsal cinsiyetin kodları tarafından belirlenmektedir. Dolayısıyla bir toplumda kadın ve erkeklerin toplumsal hayata katılım biçimi, oranı, görünürlüğü ve temsil biçimi önemli oranda o toplumda geçerli olan toplumsal cinsiyet algısından etkilenir.

Bu bağlamda kimlikler, yalnızca biyolojik ortamda değil, toplumsal yaşam içerisinde, onun kodlarına göre üretilmekte, bireyden dışsallaştırılmakta ve zamanla bu davranış biçimlerinin pratiğe geçirilmesiyle içselleştirilmektedir. Bu denli güçlü ve kararlılıkla benimsenmesi, toplumsal kabullerin bu denli çok-bileşenli bir mekanizma ile işletiliyor

olmasında yatmaktadır. Berger kimliğin oluşumunu şu şekilde açıklar “Kimliği sosyal süreçler oluşturur. Kimlik bir kez somutlaştığında, sosyal ilişkiler tarafından idame ettirilir, değiştirilir, hatta yeniden biçimlendirilir. Kimliğin hem oluşumunu hem de idâmesini içeren sosyal süreçler, sosyal yapı tarafından biçimlendirilir. Bunun tam tersine, organizmanın, bireysel bilincin ve sosyal yapının karşılıklı etkileşimi tarafından üretilen kimlikler, belirli bir sosyal yapı üzerinde, onu idâme ettirmek, onu değiştirmek, hatta onu biçimlendirmek suretiyle etkide bulunurlar.” (Berger ve Luckmann, 2008: 250)

Yukarıda da belirtildiği gibi, toplumsal cinsiyet davranışsal olarak doğuştan değil kazanılmış, kültürün cinsiyetlere çocukluk çağından itibaren uygun bulduğu duygu, tutum, davranış ve roller arasındaki farklılıklardır. Toplumsal yapının statik olmaması değişimlere açık, dinamik bir yapı karakterinde olması, bünyesinde yer alan sosyal ilişkilerin ve değerlerin de zamanla etkilenmesine ve değişmesine neden olmaktadır. Bu çerçevede toplumsal davranışların önemli bir belirleyicisi olan cinsiyetle alakalı roller ve değerler de zamanla çeşitli faktörlerin etkisiyle değişebilmektedir. Bunların başında, toplumsal ve kültürel yapıları köklü ve önemli değişmelere zorlayan modernleşme ve küreselleşme süreçlerinin yarattığı etkiler gelmektedir.

Kadınlık ve erkeklik, birbirini etkileyen, dikotomik olarak tanımlanmış toplumsal rollerdir. Kadınlık ve erkeklik, bir bakıma birbirlerine karşı oluşturulan ikili davranış biçimleriyle ve tanımlarla biçimlenir. Kadın, özel alanın sınırlarında içinde kalan, erkeğe oranla doğaya yakın, edilgen, tüketici, tüketim odaklı olduğu için bağımlı olan gibi kavramlarla anlamlandırılırken, erkek; kamusal alana ait, kültür ve teknolojiye yakın, etken, üreten ve ürettiği için özgürlük kazanmış gibi kavramlarla anlamlandırılır. Ancak; üretilen bu anlamlar, sosyal ortamın içinde eril özelliklerinin baskın sayıldığı bir yaklaşıma işaret eder ve eril söylemi onaylayacak kodlamalara dayanır. Kadının tarihsel görünürlüğünü azaltan neden de budur.

Cinsiyetçi iş bölümü de içselleştirilmiştir. Mühendis, doktor denildiğinde akla genel olarak kadın gelmemekte, çünkü bu işler kadınsı bulunmamaktadır. Ancak, hemşire

öğretmen, denildiğinde akla kadın gelir. Bu tür alanlarla eşleştirilen kadın ve erkeklerin kendilerini konumlamaları açısından da belirleyici olduğu için, cinsiyetçi iş bölümünde bir anlamda rızaya ve gönüllü kabule dayanan onay mekanizmaları işlemektedir.

Sosyal ortamda bireyler toplumsallaşma süreci içerisinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin pek çok ve karmaşık bilgiyle biçimlendirilirler. Sosyal ortamın eril özellikleri toplumsallaşma sürecinde öğrenilen cinsiyet rollerini de belirler. Eril yaklaşım böylece kendi varlığını meşrulaştıracak ve devamlılığını sağlayacak cinsiyet rollerinin, oluşmasını ve var olmasını sağlar. Kadınlar genellikle düşük bir statüde görülmekte ve sergilemekte, toplumda önemli roller gerçekleştirebilecekleri alanlardan uzak tutulmakta ya da bu roller gerçekleştirildiğinde fark edilmemekte, görmezden gelinmekte ya da yok sayılmaktadır.

Buna göre, toplumun kurumları tarafından kadına ve erkeğe uygun pratikler belirlenmektedir. Bunu gerçekleştiren toplumsal kurumların eril özellik taşıyor olması beraberinde ortaya konan toplumsal cinsiyet rollerinin erkekleri daha avantajlı bir konuma taşımaktadır. Böylece toplumsal cinsiyet rolleri erkeklerin, eylemlerini söylemlerle birleştirerek kendi iktidarlarının ihtiyaçlarına yönelik yönlendirebilme gücünü elde etmiş olmaktadır. Bu güç sayesinde sosyal ortamı kendi ihtiyaçları doğrultusunda kadınların ikinci plânda kalacağı ve kendi iktidarlarının kabulü ve devamlılığını sağlayacakları bir şekilde yeniden üretilmesine olanak sağlamış olmaktadır.

Kadınlar da tıpkı erkekler gibi kuralları ve sınırları önceden belirlenmiş bir sosyal ortam içerisine doğar ve bu ortamda sosyalleşerek ortamın bu anlamda özelliklerini öğrenir ve içselleştirir. Sosyal ortamdaki deneyimleri sayesinde diğerleri ve diğerlerinin kendi hakkındaki görüşlerine yönelik doğru olduğunu kabul ettiği düşüncelere sahip olur. Bu noktada aynı zamanda sosyal ortamın kendisinden beklentilerini de keşfetmiş olur. Yani kadın kimliğini bu süreçte kendini var ederken diğerlerinin beklentilerini de hesaba katan bireylere dönüşürler.

Özetle, bireyin içine doğduğu sosyal ortamın genel özelliklerini öğrenerek kendini nesneleştirme ve kendisini başkalarının gözünden görme sürecinde kullanılan sembolik araçlar, ataerkil yapılanma nedeniyle eril özellikler taşımaktadır. Zihin ve benlik potansiyellerinin ortaya konmasında kullanılan sosyal ortamın genel özellikleri, dil, toplumsal cinsiyet rolleri, eğitim ve sosyalizasyon gibi çeşitli araçsal sembollerin ataerkil zihinsel kodlar içeren eril bir bakış açısıyla kurgulanıp, yapılandırılmış ve devamlılığının bu anlamda sağlanmış olduğu görülmektedir. Kullanılan bu araçların eril özellikleri kadınların benlik ve kimlik potansiyellerinin ortaya konulma sürecini sosyal ortamın genel özellikleri ve beklentileri doğrultusunda biçimlendirilmesi sonucunu ortaya çıkartmaktadır. Bu sürecin doğal bir sonucu olarak kadınlar, kendilerini diğerlerinin gözünden görmeğe çalıştıkları zaman sanatçı, öğretmen, mühendis, mimar olarak görülmekten daha çok kadın, anne, kız kardeş olarak görülme eğilimini tespit etmektedirler. Sosyal ortam sürekli olarak kadınların kimliklerini erkeklerin bakış açısına göre belirlemek, düzenlemek ya da en azından sosyal kimliklerinden çok biyolojik kimlikleriyle algılanmak zorunda oldukları sosyal süreçleri yine ve yeniden üretmektedir. Tüm bunların sonucu olarak kadınlar kimlik potansiyellerini ortaya koyma sürecinde sosyal ortamın sembolik araçlarının eril özelliklerinden dolayı daha çok zorlanmakta ve güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.

3. KADIN KİMLİĞİNİN GÖRÜNÜRLÜĞÜ

Modern demokrasinin toplumsal kökenlerini doğasının bir incelemesi niteliğinde olan Habermas'ın kamusal yaşamın yapısal dönüşümü adlı eseri, tarihsel bir bakış açısıyla kamusal yaşamın kodlarını çözümler niteliktedir. Habermas'ın müzakereci bir demokrasi için idealize ettiği kamusal yaşam, farklılıkları tanıyan bir söylem alanından ortaya çıkmakta ve dolayısı ile müzakere süreçlerinin çoğullaştırmakta ve derinleştirmeyi hedef edinmektedir. Burjuva kamusal yaşamının tipolojisini, sosyolojik, hukuki, ekonomik ve siyaset bilimi içinden çözümlenmeyi hedef edinen eser, disiplinliler arası bir yöntemle tarihsel bakış açısını dışlamadan gerçekleştirmiştir. (Habermas, 1997a, s.9-10) Bulanık bir kavramsal çerçeveye oturan kamu/kamusal sözcükleri en kaba tabiriyle özel olmayan bir duruma işaret etmektedir. “kamu kendisini özel alandan ayrı bir alan olarak ortaya koyar. Bazen de

kendisini çok basit düzeyde kamu gücünün karşıtı bir olan olarak, kamuoyu alanı görünümünde sunar.(Habermas, 2012, s.58-59)

Habermas, feodal devletten yani akıl dışı olandan, modern devlete yani akıl yürütülene geçişi, "temsili kamu"dan "kamu otoritesi"ne geçiş olarak anlatıyor. Temsili kamunun kurumlarının yani kilisenin, krallığın ve soyluluğun, on sekizinci yüzyılın sonlarından itibaren çözülmeye, "kamusal" ve "özel" unsurlar arasına parçalanmaya başladığını yazıyor. Ekonomik alanda varlıklı gruplar parlamentolar ve yargı kurumları gibi kamusal iktidar organları oluşturdular, kent localarında örgütlenmiş meslek grupları özerkleşmiş özel alan sıfatıyla devletin karşısına dikilen burjuva toplumuna dönüştüler(Habermas 1997a, s.68-72). Bu gelişmeler neticesinde, temsili kamu çözüldü ve yerini ulusal veya ülkesel devlette somutlaşan " kamu otoritesi "ne terk etti. Kamu otoritesi, meşru zor kullanma tekeli elinde tutan bürokratik bir aygıtın, bu aygıt içerisinde bir mevki sahibi olmayan ve bu yüzden de " özel şahıslar" olarak kategorize edilen toplum üzerinde kurduğu denetleme ve düzenleme faaliyetlerini anlatır(Habermas, 1997a, s.106) bunun yanında kamuoyu, akıl yürütenlerin topluluğu olarak temsili kamudan farklılaşan bir nitelikle, toplumsal kodları yeniden oluşturma potansiyeli taşıyordu. Akıl yürütenlerin, kendileriyle ilgili meseleleri ortak bir mekan/zamanda görüşebilecekleri kamusal alanları oluşturmakla beraber, bu alanlarda kişisel olarak kendi temsiliyetlerini de kazanır duruma gelebiliyorlardır. Temsili kamuda kendi dışında bir organa teslim edilen temsiliyet meselesi artık mekanda ve zamanda kişiler nezdinde vuku bulabilir durumdaydı.

Kamusal alan, kapsayıcılık ve katılımcılık bağlamında ele alındığında kamu (public) kavramı üzerinden "herkese açık" anlamını içerir ve buradan da anlaşılacağı üzere kamu, özel olandan ayrı bir alan olarak kendini ortaya koyar. Buradan hareketle kamusal alanın sadece "özel" veya "kamusal" olanla ilişkili olmayıp, "herkese açık olma" ilkesi çerçevesinden okununca, etnik, cinsel ve dinsel gibi; çıkar, kimlik ve inanç gruplarını kapsadığı düşünülebilir. Her ne kadar Habermas'ın burjuva kamusal alanına ilişkin tanımlamaları, bu alanın herkese açık ve erişilebilir bir şey olduğu iddiası taşısa da, sosyo kültürel anlamda statülerin uygun şekilde tanımlanamamış olması, yalnızca burjuvazinin oluşturduğu dolayısı ile bunun dışında kalan toplumsal kesimlerin dışlandığı bir kamusal alan

tariflemektedir. Habermas'ın toplumsal alan katılımcılarının, ekonomik diğer yapılarla ilişkili, yeni burjuvazinin parçaları şeklinde ele alması, kamusal alanla ilgili çizdiği bu çerçeveyi ve dolayısı ile bu alanın dışlayıcılarının öngörülemediğini kanıtlamaktadır. Nitekim bu çerçevenin kamusal alan ile ilgili yalnızca tekil bağlantılar üzerine şekillendiği, dolayısı ile farklı sınıf ve toplulukları, azınlıkları, cinsleri ve formel olmayan her türlü eğilimi dışlama pozisyonuyla ele alınabilir.

Kamusallığın “herkese açık olma” ilkesi Habermas'ın idealize ettiği şekliyle hedef aldığı dönemin gerçekliğine tam olarak uygun düşmese de, kamusal alanın genişletilebileceğini, dolayısı ile farklı tür kamusal alan tanımlamalarının şekillendirebileceği iddia edilebilir. Nitekim kadınların kamusal alan ilişkilerinin direkt bu konuyla ilişkilendirilebilir bir tarafının olduğu söylenebilir. 20. yüzyılın ortasına gelindiğinde kadınların görünür olma ve kamusal alan üzerine kurduğu argümanlarda farklılaşma söz konusudur. Toplumsal yaşamda görünür olmanın koşulunun kadınları ev içine, hapseden özel alan/politik alan ayırımının kendisine karşı çıkmak, politik olanın kadınla da temsil edilebilir olduğunu ortaya çıkarmak adına, kadınların kamusal alan tanımlamalarına köklü eleştiriler getirdiği görülmüştür. Eleştirel okumalar bu çerçevede Jürgen Habermas'ın kamusal alan tanımlamasını temel alarak, kavramı yeniden değerlendirip, burjuva kamusal alan tanımlamasını köklü bir eleştiriye tabi tutmuşlar ve kadın kamusal alanına, kadın temsiliyetine vurgu yapmışlardır. Kadınların bu çerçevede yok sayılan bir dışsal faktör olarak okunduğu, kadınların kamusal yaşamın bir parçası şeklinde ele alınmadığını göstermektedir. Kamusal alanın ev ve ev içinden, ekonomiden uzak ele alınmış olması da, cinslik ve cins farklılıkları, ev içi yaşam ve dolayısı ile kadınlara yüklenen rol modellerin, ev içi ile sınırlandırılmış konuların konuşulma durumlarını bertaraf etmişti. Bu durum kadınların özellikle gündelik yaşamında hem toplum tarafından hem de kendi içinde görünme ve katılımcılık rollerinin dışlanmasına neden olmuştur. Kamusal alan bu bağlamda, Habermas'ın dediği gibi birlikteliklerin meydana getirdiği iletişim şebekesi içerisinde “toplumun tümü açısından önem taşıyan konuları keşfeden, değerleri yorumlayan, sorunların çözüme katkıları getiren, iyi sebepleri üreten ve kötü sebepleri yorumlayan, sorunların çözümüne katkıları getiren, iyi sebepleri üreten ve kötü sebepleri değerden düşüren, “kamusal tartışma yürütülür ve kamusal söylemler şekillendirilir”(Habermas, 1997a, s.50) söylemine denk

düşmemektedir. Bazı kesimlerin temsiliyet bulamadığı kamusal zeminde Habermas'ın bahsettiği birliktelikler durumunun oluşma ihtimali mümkün olmakla beraber, tüm kesimleri içine almıyor olmasından ötürü eksik bir kamusalılığa işaret etmektedir.

Kadınların kamusal alanda var olabilmeleri sorunu batı tarihi içinde burjuva kamusalılığının inşası sürecinde başlayan bir mücadeleye denk düşmektedir. Habermas'ın burjuva kamusalılığı teorisi, burjuvazinin siyasi iktidarı nasıl etkilediğini ve zamanla nasıl denetimi altına alıp yönlendirmeye başladığını göstermektedir. Çünkü siyasal anlatılar, toplumsal anlatıları, aynı zamanda toplumsal anlatılar siyasal anlatıları etkilemekte bu diyalektik özellikle bir cins olarak kadını ve kadının kamusal görünürlüğü meselesi tartışılırken ortaya çıkmaktadır. Kadınlar fiziksel olarak görünürlük kazanabiliyorken, kamusalılıkla ilişkilendirilen akıl yürütme, tartışma müzakere etme ve çözüme kavuşturma meselelerinde temsiliyet bulamaz duruma gelmiştir. Dahası bu durum fiziksel görünürlük temel alınarak yok sayılmakta, zaman/mekanda var olmanın, kamusal düzlemde var olmakla eşdeğer olduğu şeklindeki yanılığdan ibaret olan bu kanaati yaygınlaşmaktadır. Dolayısı ile kadınlar açısından örtük bir görünememe zeminiyle karşılaşmaktayız. Habermas'ın da açtığı tüm bu tartışmalar çerçevesinde kadının kamusal zeminde diğerleri gibi fiziksel olarak görünmesini sağlarken, diğer yandan olumlu sayılabilecek bu fiziksel görünürlük entelektüel anlamda kadın görünürlüğü yaygınlaşamayıp bunun önünü kapatan olumlu etken olarak kabule edilip aksi düşünülmemektedir.

Yeni ve yaygın bir kamusalılık biçimi olan kadın görünürlüğü, salt bir fiziksel görünürlükten farklı olarak, Habermas'ın üstünde çokça durduğu akıl yürütme, tartışma, müzakere etme ve çözüme kavuşturma potansiyelleri taşıyan farklı kamusalılığa işaret etmektedir. Burada kadın kimliği entelektüel bir varlık olarak görünür kazanmaktadır. Klasik kadın erkek eşitliğinin fiziksel olma durumundan çıkıp, pratik anlamda cinsler açısından nasıl bir temsiliyete denk düştüğü görmek bugünün koşullarında gerçek bir kamusalılığa işaret etmektedir. Çünkü gerçekte var olmalarına rağmen sanki yokmuşlar gibi düşünmek, toplumsal düzlemde kadın katılımcılığını teşvik etmemektedir. Bu durum sadece toplumda hakim durumda olan(erk olan) grupları yeniden iktidar pozisyona

taşıırken, oluşan bu iktidara bağımlı durumdaki kadınlar ve diğér topluluklar açısından ise daha derin bir bağımlılık haline işaret etmektedir.

4. TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL KİMLİĞE DAİR ARAŞTIRMALAR

Türkiye'de cinsiyete yüklenen norm ve yasakları anlamak için iktidar ilişkilerinin nasıl şekillendiğini tartışmak gerekir. Cumhuriyetin inşası sırasında; bazı değerler Batılı kaynaklarla özdeşleştirilerek modern bir kılıfla yeni dönem yaşam tarzına entegre edilmiştir, fakat aynı zamanda bazı değerler de geleneksel yaşamın öğeleri olarak algılanıp modern döneme adını atan Türkiye için uygun görülmemiştir. Ama genel anlamda iktidar odaklı modernleşmede, cumhuriyet rejimine geçişi, Osmanlıdan kalan her şey bir çırpıda atmaktan geçen bir tavır olarak algılanmış ve yeni bellek oluşumu bunun üzerinden inşa edilmeye çalışılmıştır.

Kemalist rejimin yenilik taraftarları, Osmanlı'yı gelenekle özdeşleştirmeye çalışırken Cumhuriyeti de modernlikle eş tutuyorlardı. İktidar ve yeni rejim yanlıları bu söylemlerle ve yaptıkları icraatlarla toplumun nasıl olmasını belirler konumdaydılar. Zaten iktidarın buradaki asıl hedefi tasavvur ettiği kimliği oluşturmak, 'biz kimiz' ve 'nasıl davranmalıyız' gibi sorularının cevaplarını daha monolitik bir sistem içinden sabitleyebilmektir. Böylece eski tarihi, bellek dışına atarak yeniyi odaklanılmasını amaçlıyorlardı. Oysa kültürel şekillenmedeki ortak etkileşim yok varsayılmaz ve kalıplara sığdırılmaz. Zaten hem Osmanlı'nın 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başı dönemlerinden başlayarak moderniteyle buluşmasına yönelik yaşanan değişimler, hem de Müslümanlığın etkisinin Cumhuriyetin kuruluşunda sürüyor olması durumu; bize başka bir gerçeklik sunuyor. Çekirdek ailenin ortaya çıkarak yaygınlaşmasından (en azından İstanbul'da ve İzmir ve Selanik gibi benzeri büyük sahil kentlerinde, belli bir sınıfta), mekân ve bedeninin İslami düzenlenişindeki kutsallığın modern tıbbın bilgi sistemine göre evrilmeye başlamasına kadar; çeşitli modern eğilimler İmparatorluğun son dönemine damgasını vuruyor. (Kandiyoti, 2015, s.201-221)

Türkiye modernleşmesinin erken dönemi yeni bir ulus devlet kurma süreci ile birlikte, siyasal ve sosyal alanda değişim tahayyülü ile gerçekleşmiştir. Cumhuriyet ile başladığı öngörülen Türkiye modernleşmesinin kurucu öğelerinden biri - ki bu aynı zamanda en yaygın resmi söylem olabilir- kadın hakları da dâhil olmak üzere her türlü demokratik ve özgürlükçü hakkın Atatürk tarafından verildiğidir. Cumhuriyetin yeni modern görüşü, o zaman değin topluma atfedilen cahil göndermesinden kurtuluşun, kadının cahillikten kurtuluşu olarak algılanması ve yeni kadınlık durumları yaratma eğilimine girmiş olmasıyla da önemli bir modernleşme hareketi olarak algılanabilir. Yeni modern Türk kadının cahillikten kurtulması için okullarda yetiştirilmesinin istendiğini bilir. Bu ideolojinin işletilmesi için gerek devlet düzeyinde gerekse de toplum düzeyinde mekânsal üretimler de yapılmıştır. Okullar açılmış, yasal düzenlemeler yapılmış ve bazen de bu doğrultuda istihdam politikaları geliştirilmiştir. Tüm bu olumlu adımların asıl olarak iktidar eliyle yapılmış olması ve toplumun bu durumu içselleştirme durumlarının önemsenmemiş olması kadın toplumsal kimliğinin uzunca bir süre bir araştırma başlığı olarak ele alınmamasına neden olmuştur. Hatta bu durum 1980'lere gelinceye değin, kadınların kurucu özne tarafından "kurtarıldığına" işaret edildiği ve bir anlamda kutsallaştırıldığı için, tartışılması bile pek mümkün olmayan bir durumdu. Tartışma zemini yaratmayan bu algının kadın kimliğinin varlık ve görünürlük meselesini gündeme taşımakta oldukça geciktirici bir yanının olduğu görülmelidir. Hatta Nilüfer Göle'nin söylediği gibi, kadınlar hem Kemalizm'in hem de Kemalizm karşıtı hareketlerin adeta "bayrağı" olmuşlardır (Göle 1991) . Bu durumun eleştirel değerlendirmelerinde kadınlarının ancak "sembolik" olarak önemsendiği vurgulanır. Bu bağlamda Türkiye'de olan yenilenme ve dönüşme faaliyetlerinin hepsinin hem yandaş, hem de karşıtlar açısından iktidar odaklı otoriter bir modernleşme tavrına işaret ettiği açıktır.

5. TÜRKİYE'DE KADIN- MİMARLIK İLİŞKİSİ

Sadece inşai faaliyetlerden değil, aynı zamanda mimarlık dışında diğer birçok disiplinin de görünürlüğünü deşifre eden, modern dünyanın kendini ifade etme özgürlüğünü simgeleyen yazınsal görünürlük kadın veya erkeğin mimarlık disiplini içindeki görünürlüklerini belirlemede son derece önemlidir. Yazın dünyası, tüketim kültürü ve sosyo-kültürel yapı

ile doğrudan ilişkili olmasından dolayı, kültürel, mekânsal, siyasi birçok disiplini kendi içinde ele alabilmekte ve toplumun bu yöndeki bakışını açık şekilde görünür kılmanın önemli bir ayağı olabilmektedir.

Cinsiyet-mimarlık ve cinsiyet-yazın dünyası arasındaki ilişkilerin toplumsal kabullere paralel okunabileceği ve aynı zamanda bu kabullerin yeniden inşasının önemli bir ayağını oluşturan mimarlık dergileri bu bağlamda önemli bir yere sahiptir. Bu dergiler mimarlığın kendi etki alanı içinde kadın-erkek kimliklerine karşı tutumunu veya toplumun bu kimliklerle ilişkisini daha belirgin biçimde ortaya koymaktadır. Sadece mimarlık disiplininin kendi iç meselelerini açığa vurmaktan da öte; toplumun, mimarlık disiplininde kadın-erkek kimliklerine nasıl baktığını ve sosyal hayatta ne tür kabullerle gündeme aldığını göstermektedir. Bununla birlikte aynı toplumsal meselenin gelişim/dönüşüm seyrini de deşifre eden bir araç olarak işlev gördüğünü de saptamak yerinde olacaktır.

Dergi içeriklerinde ele alınan konular ve müellifleri, iletilerinde yaratılan rol-modeller ve desteklenen davranış kalıplarıyla, yalnızca sosyo-kültürel alanda değil, mekânsal/mimari organizasyon anlamında da dışı ile eril olanın sınırları pekiştirilmekte ya da yeniden belirlenip sunulabilmektedir. Bu düşünme biçiminden hareketle hazırlanan bu çalışma, Türkiye'nin mimarlık alanında saygın bir yer edinen üç dergisinin içerikleri incelenip ve bu dergiler üzerinden yaratılan mekân organizasyonları, makaleler, projeler ve diğer tüm çalışmalar üzerinden kadın-varlık, kadın-görünürlük- kadın-mekân/mimarlık ilişkisini irdelenmeyi amaçlamaktadır. Toplumun bir bütün olarak olmasa bile, büyük bir kesiminin cinsiyet kavramını- özelde kadın kimliğini- nasıl okuduğu ve kadının bu okumlar içindeki konumu; 'kadın' kimliğinin eşitlik öngörüsünün sürekli olarak ilerlemeci bir şekilde geliştiği düşüncesinin tezahürü üzerinden yeniden konumlandırılmaya çalışılmak araştırmanın asıl tartışma odağını oluşturmayı hedeflemektedir.

Mimarlık toplumu ve toplumsal cinsiyeti açıklama önemli bir öge ve değişiminin etkin bir aktörü olarak öngörülmektedir. Dolayısı ile mimarlık ve mimarlığın toplumsal cinsiyet rollerinin irdelenmesi bunun fiziksellik ve yazınsal görünürlük üzerinden ele alınması;

bahsi geçen yapışı çevrenin kadına ve dolayısı ile topluma bakışını da deşifre edebilecek zemini oluşturmaktadır. Çalışma bu bağlamda eril kodların mimarlık ve yapılı çevrede ne kadar etkin olduğunun; söylemi ve alt metni 'kadın' üzerinden şekillenen her metin, proje ya da kentsel planlamanın 'kadın yok' gerçeğine neden dönüşmediğini veya bu gerçeğin neden görülmek istenmediği gerçeği ile de ilgilenmektedir. Bu bağlamda çalışma, Arkitekt, Yapı ve Arredamento dergilerini on yıllık aralıklarla tüm sayılarının irdelenmesi ile sınırlandırılmış, ele alınan dizin, içerik, makaleler ve projeler, kentsel planlamalar kadın kimliğinin sosyo-mekânsal ilişkisi bağlamında, söylem ve yazın analizi ile irdelenmiştir.

Tez ayrıca kadının mimarlık piyasası içindeki farklı ve eşitsiz konumunun hem üretim örgütlemesinin mantığı çerçevesinde hem de toplumsal olarak üretilen iktidar ve güç ilişkileri bağlamında incelenmesi gerektiğini de vurgulamaktadır. Diğer bir deyişle, kadın-erkek kimliklerinin eşitliği üzerinden konuşulup normalleştirilmeye ve meşrulaştırılmaya çalışılan her söylemin eşitsizlik durumlarını derinleştirdiği ve kadının, emek piyasasındaki durumunu araçsallaştırdığının tartışmaya açmayı hedeflemektedir.

Temel uğraş alanlarından biri olan mekân/ mimarlık disiplini ile cinsiyet ilişkisi, farklı perspektifler barındıran geniş bir çalışma alanı tanımlamaktadır. Cinsiyet olgusu insanlar arasında kabul edilebilirliği en yüksek ve en temel ayrımı şekillendirmekte, bu durumdan ötürü tüm dünya nüfusunu, "kadın ve erkek" olarak iki gruba ayırmaktadır. Toplum, bu ayrıma dayanarak kadın ve erkeğe farklı özelliklerle beraber farklı davranışlar ve görevler yüklemekte aynı zamanda da farklı davranmaktadır. Yaşanan bu kadın-erkek cinsiyeti arasındaki ayrım, mimarlık disiplini de cinsiyet odaklı farklılaşmayı beraberinde getirmektedir.

1980'li yılların başından itibaren toplumsal cinsiyet eşitsizliğini irdelemeyi hedefleyen radikal, sosyalist veya feminist kuramların, toplumsal cinsiyetin mimari/mekânsal boyutları üzerinde odaklanmadığı açıktır. Bu kuramlar toplumsal cinsiyete dair açıklamalarını kendi epistemolojik kabulleri çerçevesinde yaparlar; sosyal ve mekânsal ilişkileri vurgulu değildir. Dahası öncelikle Cumhuriyet rejimiyle gündeme gelen ve

devamında 1960'lı yılların sosyal hareketlerinden ivme alarak, 1970'li yıllarda etkinlik kazanan özgürlükçü ve eşitlikçi söylemlerin öznesi olan cinsiyet kavramı, kadın ve erkeğin yaratılışından kaynaklanan biyolojik farklılıkları referans almaktadır. 1980 sonrası dönemde yaygınlaşan toplumsal cinsiyet kavramı ise tanım gereği, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin sosyal boyutuna referans vermekte; ancak hala sosyo-mekânsal/mimari boyutu gündeme gelememektedir. Burada bahsi geçen mekânsallığın salt mekândan daha fazlasını kapsadığı ve kadının bu mekânsallıkta, süreli yayımlar içinden görünümünün yeniden ele alınışını ve toplumsal kabullerin işleyişini yıllar içinde değişimini- daha doğrusu değişemeyişini- okumak gerekir.

6. ARKİTEKT(MİMAR) DERGİSİ BAĞLAMINDA KADIN GÖRÜNÜRLÜĞÜ

Mimarlık dergileri, gerek o dönemin meslek ortamının bir yansıması olması itibariyle gerekse o meslek pratiğine bizzati yön veren nitelikli bir kanal olması münasebetiyle mimarlık pratiğinin değişim seyrini belgelemek amaçlı oldukça anlamlı bir kaynak olma özelliğindedir. Bu kapsamda mimarlık dergileri yaşanan süreci, dönemin mimari ve toplumsal eğilimlerini, mimarlığın geleceğe dair öngördüğü perspektifleri yansıtan birer belge görevi görmektedirler.

Türkiye'de Cumhuriyet sonrası mimarlık dergisi yayıncılığının, bugünkü dergi yayıncılığına benzer hale gelmesinde Zeki Sayar ve arkadaşlarının² Mimar'ı ya da sonradan değişen ismiyle Arkitekt'i kurmalarının büyük oranda etkili olduğu söylenebilir. 1931 yılında yayıncılığa başlamış olan Arkitekt, 2006 yılına kadar 505 sayı yayımlayarak hem mimarlık alanı için muazzam bir arşiv niteliği kazanmış, hem de uzun

² Derginin kuruluşunda Zeki Sayar ile beraber olan kişiler; Abidin Mortaş, Aptullah Ziya Kozanoğlu, Samih Akkaynak ve Sedat Hakkı Eldem'dir.
Bkn. Alsaç, Ü. "Cumhuriyet Döneminde Yayınlanan Mimarlık Dergileri", *Çevre Dergisi*, 1979, sy. 1, s. 86-90.

soluklu ve düzenli olmasından ötürü bugün yayımlanan dergiler için öncülük görevi edinmiştir.

Yapı-Endüstri Merkezi'nin Yapı dergisi ise 427 sayı ile 1973'ten beri³, yine kesintisiz yayımlanan ticari mimarlık dergileri arasında ilk sırayı almıştır. Aynı türden Arredamento Dekorasyon/Mimarlık (1989) 310 sayı⁴ ile süreklilik gösteren ticari-popüler dergiler arasında üçüncü sıraya yerleşmiştir.

Tablo 1

DERGİ İSMİ	YAYIMA BAŞLADIĞI YIL	SON YAYIM YILI	YAYIMLANAN SON SAYI
MİMAR(1931-1936) ARKİTEKT (1936-2006)	1931	2006	505
Yapı- Mimarlık Tasarım Kültür Sanat	1973	Devam Ediyor	427
Arredamento Dekorasyon (ilk 100 sayı) /Arredamento Mimarlık	1989 1998	1998 Devam Ediyor	310

Arkitekt dergisinin basıma başladığı 1931 yılından 1980 yılına kadar olan aralıktaki tüm sayıları bu araştırmanın konusu dâhilinde değerlendirilmeye alınmıştır. 1980'den sonrası, dergi için hem yayım ekibinin ve kurucularının değiştiği, hem de 1980 öncesi dönemle ilişkilendirilemeyecek kadar farklılaşan içeriğinden dolayı tezin kapsamına alınmamıştır. Bu sebepten ötürü derginin özellikle Cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarından 1980 dönemi toplumsal değişim hareketine kadar süreci kapsamamasından dolayı, dergiden edinilen değerlendirmeler ve sonuçlar tezin şekillenmesi açısından son derece kıymetli veriler olarak görülmektedir.

³ Derginin araştırmaya konu olan kısmı Ocak 1973- Mayıs 2017 aralığını kapsamaktadır.

⁴ Derginin araştırmaya konu olan kısmı 1989- Mayıs 2017 aralığını kapsamaktadır.

1931 yılında yayımlanmaya başlayan Mimar / Arkitekt dergisi cumhuriyet dönemi içinde devletin organlarıyla yayımlanmayan, bağımsız-ticari bir nitelikte basılan ilk mimarlık dergisidir. Bu özelliğinden dolayı Arkitekt dergisi üzerinden dönemin zihin dünyasını okumak, basıldığı süre olan 70 yılda, Cumhuriyet'in iniş-çıkışlarını, kırılma noktalarını, toplumsal düşünce biçimlerini, mimarlığın ve onun diğer disiplinlerle beraber ele alınma süreçlerinin kavramsal çıktılarını izlemek olasıdır. Ayrıca mimarlık açısından değerlendirme yapılırsa en büyük görev muhtemeldir ki makalelere düşmektedir. Çünkü bir açıdan dönemin zihinsel dışavurumu olarak değerlendirilebilecek bu yazılar, ne tür düşünme biçimlerinin varlık bulunduğunu da deşifre eder durumdadır. Dergilerin içerikleri incelendiğinde mimari makale başlıkları dönemin popüler araştırma konularını ve eğilimlerini açıkça ortaya koymaktadır. “Başta ‘Mimar Sinan’ olmak üzere ‘Türk Mimarları’, ‘Türk devri yapıları’, ‘geleneksel şehir dokuları’ ve ‘Bizans yapıları’ öne çıkan konu başlıklarıdır. Ağırlıklı olarak tanımlayıcı ve genelleyici, çoğu zaman derinliksiz nostaljik yazılar derginin özellikle erken sayılarında sıklıkla yer bulurken, Türk mimarlık tarihi için önemli bazı makalelerin de kaleme alınmış olması dikkat çekicidir.” (Tuluk, 2009, s.490)

6.1. Makale, İnceleme Yazısı, Söyleşi ve Çevirilerde Kadın Görünürlüğü

6.1.1. 1931-1940 Yılları Arası

Derginin 1931-1940 yılları arasında basılmış olan 120 sayısının tamamının incelenmesi sonucunda, mimarlık açısından değerlendirilebilecek makaleleri incelendiğinde hiçbir kadının makale/ araştırma yazısı veya çeviri yazısı başlığı altında görünürlük kazanmadığı tespit edilmiştir. Derginin 1932 yılında basılan 4. Sayısında “Mimar Sinan'ın Bolvadin'deki Eserleri” başlıklı yazının “Mimar Süreyya” tarafından yazıldığı görülmektedir. İlk bakışta isminden dolayı kadın olduğu düşünülebilen bu mimarın aslında kadın olmadığı ve dolayısı ile kadınların görünürlük kazanmamak konusunda istikrarlı bir şekilde devam ettiklerini söylemek yerinde olacaktır. Bu durum kadınların yükseköğretim düzeyinde eğitime yeni yeni başladığı bu dönemde, erkekler tarafından yönetilen mimarlık pratiği içinde var olmadıklarını göstermektedir. Kadınların mimarlık pratiğinde ilk defa

eğitim alabildikleri ve aynı zamanda ilk defa bu alanda görünürlük kazanabilecekleri bu dokuz yıllık aralıkta, kadınların sadece akademide bulunabildikleri, akademi dışında bir tür kamusal görünürlüğe denk düşen dergide yer edinememiş olmaları da kadınlar açısından bir görünememe problemine, yok sayılmaya işaret etmektedir.

Bunun yanında, o dönemde yazılan makalelerin bugün bildiğimiz makale formatından ve içeriğinden çok uzakta olduğu ve birbiriyle hiç benzerlik göstermediği tespit edilmiştir. Dergide yer alan makale tarzındaki yazıların çoğunun, mimarlık ürünlerini anlatmak için yazılmış olan betimlemeleri içerdiği gözlenmiştir. Mutfak veya diğer birçok şeyin ne olduğuna ve nasıl oluşturulmalı sorularına kesin cevap arayan ve bunları tanımlar nitelikte yazılan bu yazılar daha çok betimleyici içerikle fakat makale formatında yazılarak dergide yer almışlardır. Yazılan makalelerde genellikle beğenip beğenmeme üzerine veya estetik kaygılar üzerine oluşturulmuş bir anlatım zemini görölmektedir. Hemen her konuda iyi-kötü, güzel-çirkin, uygun-uygunsuz gibi tanımlamalara yer veren dergi, dönemin tüm üretimlerini kendi beğeni süzgecinden geçiren bir bakış açısı içerisinde okuyucuya sunmaktadır.

6.1.2. 1940- 1950 Yılları Arası

1940-1950 yılları arasında derginin yayımlanan 108 sayısının tamamının incelenesi sonucunda, kadınların ikisi çeviri yazısı olmak üzere toplamda 10 defa görünürlük kazandığı tespit edilmiştir. On yıllık sürede dergide yayımlanan 315 makale, inceleme ve çeviri yazısının 10 tanesinde görünürlük kazanan kadınlar %4'lük bir oranla temsiliyet imkanı bulabilmişlerdir.

Bu metinlerin 5'inin Mihriban Sözen tarafından kaleme alındığı kaleme alındığı görölmektedir⁵. Makale grubuna dâhil edilen bu metinlerin bir kısmının zaten mimarlık

⁵ Bkn: Sözer, M. "Türk Tezyin Sanatında Kilit Süsleri, Kapı Kuşak ve Rozaları İle Anahtar Ağızları", *Arkitekt*, Sayı: 1941/42-07-08 (127-128) Sayfa: 159-165, 1941

veya mimarlık tarihi kökenli metinler olmadığı Mihriban Sözen'in metinleri incelendiğinde oldukça net görülebilmektedir. Daha çok sanat tarihi ağırlıklı metinler yazan Mihriban Sözen'in süslemeler, bezemeler ve işçilik ağırlıklı içeriklerle klasik bir sanat tarihi metnine gönderme yapılabilecek cinsten metinleri dikkati çekmektedir.

Öte yandan önceki on yıla oranla kadınların görece çok daha fazla görünürlük kazandığı bu dönemde, aynı kadın tarafından kaleme alınmış birden çok metnin olması, toplam kadın görünürlüğü oranını yükseltse bile kadın mimarlar içinden çok azının görünürlük kazanması dolayısı ile hala yeterli/eşit bir orana karşılık gelebilecek bir görünürlüğün olmadığını göstermektedir. Bu durum dergide ismi geçen onlarca erkeğe karşılık, birden çok metin yazar sadece 5 kadına işaret etmektedir ki, bu hala sınırlı ve yetersiz bir kadın görünürlüğünün hâkim olduğunu kanıtlamaktadır.

6.1.3. 1950-1960 Yılları Arası

1950-1960 yılları arasında derginin yayımlanan 71 sayısının tamamının değerlendirmeye alınmasıyla edinilen verilere göre, bu aralıkta dergide yayımlanan 221 makale, değerlendirme ve çeviri yazısı içinde kadınların 10 metinle %5'lik bir görünürlüğe kavuştuğu tespit edilmiştir. Bu metinlerin 3 tanesinin Şemsa Demiren, 2 tanesinin Neşe Derviş Deriş tarafından, kalan 5 diğer metnin de farklı kadınlar tarafından kaleme alındığı görülmektedir. Bu durum, önceki on yılda da görüldüğü gibi aynı kadının birden çok metin yazmasından ötürü, kadın görünürlüğünün arttığı yanılısamasına neden olmaktadır.

Yayımlanan metinlerin %95'lik kısmını yazan erkekler hem birey olarak hem de metin sayısı bakımından çokça görünürlük kazanabiliyorken, kadınlar sayıca bile çok az artış

Sözer, M. "Bir Selçuk Kapısı" *Arkitekt*, Sayı: 1949-11-12 (215-216), Sayfa: 233-237, 1949

Sözer, M. "Sırçalı Medrese Süslemeleri Hakkında" *Arkitekt*, Sayı: 1949-01-02 (205-206), Sayfa: 20-27, 1949

Sözer, M. "Millî Süslerimizden Rozetlere Dair". *Arkitekt*, Sayı: 1943-05-06 (137-138) Sayfa: 111-116, 1943

Sözer, M. "Çinili Köşkün Altın Renkli Nakışları" *Arkitekt*, Sayı: 1943-03-04 (135-136) Sayfa: 80-83, 1943

gösterip, birey olarak çok daha yavaş artan bir seyirde görünürlük kazanabilmektedirler. %3'den %5'e çıkan oran, önceki on yıla kıyasla artış gösterse bile kadınların hala toplam oran içinde oldukça düşük oranlarda temsil imkanı bulduğuna ve dolayısı ile kamusal düzlemde görünemediklerine işaret etmektedir.

6.1.4. 1960-1970 Yılları Arası

1960-1970 yılları arasında derginin yayımlanan 39 sayısının tamamı incelenmiştir. Buna göre; kadınların toplamda 17 metinle görünürlük kazandıkları görülmektedir. Bu on yıllık süre zarfında dergide yayımlanan 201 makale, değerlendirme ve çeviri yazısında kadınların 17 defa görünürlük kazanarak %9'luk bir oranla temsil edildiklerini ortaya koyuyor. Bir tanesi çeviri metni olduğu, kalanlarının ise bugün bilinen anlamıyla makale tarzında yazıldığı bu 17 metnin 6 tanesinin ise doğrudan mimarlık pratiğiyle ilişkilendirilemeyecek, sanat tarihi metinleri olduğu tespit edilmiştir⁶. Makalelerin altı tanesinin o dönem ABD muhabiri olarak çalışan ve orada ikamet eden Nezahat Arıkoğlu⁷ tarafından, ikişer tanesinin sanat tarihiyle ilişkilendirilebilecek metinlerle Süheyla Keskil⁸ ve Esin Yazgaç⁹ tarafından ve kalanlarının ise farklı kadınlar tarafından yazıldığını görülmektedir.

Önceki yıllarda görüldüğü gibi kadınlar yine birden çok metinde görünürlük kazanarak mimari açıdan olumlu olarak nitelendirilebilecek bir yer edinme deneyimi ediniyor gibi görünseler de durum tam olarak öyle değildir. Aynı kadının kaleme aldığı birden çok metnin varlığı ve mimarlık pratiği dışından metinlerin dergide yer alıyor olması bir yandan kadınlar tarafından yazılan metinlerin sayıca artışına işaret ederken diğer yandan aynı kişilerin birden çok kez dergide varlık bulması nitelik açısından artışa direkt olarak işaret edememektedir. Bu oran önceki yıllara oranla artışı gösterse bile, hem kadınların birçoğunun hala herhangi bir şekilde görünemiyor oluşundan ve görünenlerin de hep aynı

⁶ Bkn: Ergil, T. "Yeşil İmaret Camii Tire", *Arkitekt*, sy. 335, s. 120-121, 124, 1969

Yüğrüm, G. "Aspendos Tiyatrosu", *Arkitekt*, sy.335, s. 125-128, 1969,

⁷ Arıkoğlu, N. "Shopping Center (Çarşılar)" *Arkitekt*, sayı.312, s. 123, 1963

⁸ Bkn: Keskil, S. "Antakya'da Sen Piyer Kilisesi ve Mağarası", *Arkitekt*, sy. 314, s. 21, 1964

⁹ Bkn: Yazgaç, E. "Bizans Ambonlarının Mahiyeti ve Selanik Ambonu", *Arkitekt*, sy. 332, s. 162-164, 1968
Yazgaç, E. "İstanbul Ayasofyasının Muhteşem Ambon'u Nasıldı? Ne Oldu?", *Arkitekt*, 1970, s. 337, s. 40.

kadınlar olmasından ötürü; hem de erkeklere oranla kadınların temsiliyet yüzdelerinin düşük oluşu, kadınların mimarlık pratiği içinde ya çok sınırlı ya da hiç görünemediğini ortaya koymaktadır.

6.1.5. 1970-1980 Yılları Arası

1970-1980 yılları arasında dergide yayımlanan 40 sayını tamamı değerlendirmeye alınmıştır. Buna göre; kadınların toplamda 11 defa metin yazarak görünürlük kazandıkları tespit edilmiştir. Bu on yıllık süre zarfında dergide yayımlanan 183 makale, değerlendirme ve çeviri yazısında kadınların 11 makale ile dergide %6'lık bir oranda yer aldığını görmekteyiz. Bu metinlerin 8 tanesinin sanat tarihi alanına dâhil edilebilecek türden metinler olduğu, kalan sadece 3 tanesinin mimarlık pratiği içinden yazılan metinler olduğu görülmektedir. Bahsi geçen 8 sanat tarihi makalesinin 5 tanesinin İnci Tunay¹⁰ tarafından kaleme alınan “Sur Kapıları” yazı dizisi bağlamında yayımlandığı, kalan 3 makalenin¹¹ de farklı kadınlar tarafından yazıldığı görülmektedir. Bu on yıllık süre zarfında kadınlar açısından edinilen görünürlük biçiminin önceki yıllardan farklılık gösterdiğini söyleyebiliriz, çünkü öncesinde spesifik konular üzerine tekil makale yazan kadınlar, İnci Tunay'ın yazdığı “Sur Kapıları” adlı bir dizi makalesiyle, bir dizi makale yazar hale gelebilmiştir. Bu aralıktan önce sadece erkekler tarafından yazılan seri yazma geleneğine kadınların da katılmaya başladığının işareti olarak değerlendirilebilecek bu değişim, *Arkitekt* dergisinde kadın görünürlüğünün devamlı olmasına işaret etmesi bakımından ilk olma özelliği taşımaktadır.

Direkt mimarlık alanı içerisinde ele alınabilecek diğer 3 makalenin de önceki yıllarda sıkça gördüğümüz Nezahat Arıkoğlu ve Esin Yazgaç tarafından kaleme alındığı görülüyor. Bu durum derginin ilk sayısından bugüne dek kadınların görünebilirliklerine dair yapılan değerlendirmelerin bir uzantısı olarak yeniden karşılaşılan bir problem niteliğindedir.

¹⁰ Bkn: Tunay, İ. “Diyarbakır Nestorian Kilisesi”, *Arkitekt*, sayı. 345, s. 27-28, 1972

Tunay, İ. “Sur Kapıları”, *Arkitekt*, sayı. 347, s. 124-126, 1972

Tunay, İ. “Sur Kapıları”, *Arkitekt*, sayı. 350, s. 96-97, 1973

Tunay, İ. “Sur Kapıları”, *Arkitekt*, sy. 352, s. 191-192, 1973

Tunay, İ. “İstanbul Surlarının Topografyası”, *Arkitekt*, sy. 353, s. 21-23, 1974

¹¹ Yavuzoğlu, N. “Vize’de Manastır Mağara Kompleksi”, *Arkitekt*, s. 355, s. 121, 1974

Kadınlar yine az görünmekte, bazen hiç görünememekte veya görünebildikleri durumlarda da aynı kadınların birden çok metniyle görünmekte ve bu durum tüm kadınların temsil edebileceği yanılsamasıyla ortaya çıkmaktadır.

Tüm bunların ötesinde bu on yıllık aralıkta, derginin tüm on yıllık aralıklarında sürekli artış gösteren makale, değerlendirme ve çeviri metinlerinde kadın görünürlüğü oranının ilk defa düştüğünü görmekteyiz. Zaten çok düşük yüzdelerde görünürlük kazanan kadınların araştırmanın yapıldığı son on yıllık süre zarfında, metin düzleminde oldukça az görünebildiği ve tüm yıllar temel alındığında her zaman %10'un altında kaldığını göstermesi bakımından da önemli bir veriye işaret etmektedir.

Tablo 2

Makale, İnceleme, Söyleşi, Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü			
Yıl	Toplam	Kadın	Yüzde
1931-1940	337	0	%0
1940-1950	315	10	%3
1950-1960	221	10	%5
1960-1970	201	17	%9
1970-1980	183	11	%6

6.2. Yarışma Projelerinde Görünürlük

6.2.1. 1931-1940 Yılları Arası

Derginin 1931-1940 yıllarında yayımlanan 120 sayısının tamamı incelemeye alınmıştır. Buna göre; toplamda 35 yarışma projesinin yer aldığı dergide kadınların 2 defa, erkeklerin ise 33 defa görünürlük kazandıklarını görmekteyiz. Bu durum kadınların yaklaşık olarak

%6'lık bir oranla temsiliyetinin yanında erkeklerin %94 düzeyinde, oldukça yüksek bir oranla temsiliyetine denk gelmektedir.

Kadınların 1934 yılında ilk defa mimarlık okulundan mezun olmalarıyla başlayan mimarlık pratiğine dâhil olma serüveni, yarışma projeleri kapsamında ilk defa 1938 yılında görünürlüğe kavuşmalarıyla devam etmiştir. İlk mezun kadın mimarlardan biri olma özelliğinin yanında mimarlık pratiğinde görünürlük kazanan ilk birkaç kadından biri olması dolayısı ile de oldukça önemli bir yere sahip olan Lemana Tomsu'nun 1938 yılında katıldığı yarışma projesinde¹² görünürlük kazanması da kadınların yarışma projeleri kapsamında ilklerinden birini temsil etmektedir. Aynı aralıkta, 1939 yılında yine Lemana Tomsu'nun katıldığı bir yarışma projesiyle dergide yer aldığına şahit olmaktadır. Fakat bundan sonra kadınların bu alanda herhangi bir görünürlük kazanamadıklarını derginin diğer sayılarında hiç yer almıyor olmalarından da anlaşılmaktadır.

6.2.2. 1940- 1950 Yılları Arası

1940-1950 yılları arasında dergide yayımlanan 108 sayısının tamamı incelenmiştir. Buna göre; 108 sayıda toplamda 30 yarışma projesinin yer aldığı dergide kadınlar yalnızca 4 defa görünürlük kazanarak %13'lük bir oranla temsiliyet bulabilmişlerdir. Bu durum %87'lik erkek görünürlüğüne karşın %13'lük kadın görünürlüğüne denk gelmenin ötesinde, tekil olarak katılımcı olan tek bir kadının bile bu oranda yer almasına karşın, erkeklerin sayılarının değil sadece oranlarının veriliyor olması kadın görünürlüğüne olumlu etki yapmaktadır. Yani yapılan herhangi bir yarışmanın tüm katılımcıları düşünüldüğünde kadınların en iyi ihtimalle 10 erkeğin yer aldığı yarışma da tek kadın olarak en fazla %10 oranında temsiliyet imkanı bulabildiğini göstermektedir.

¹² “Şehremini Halkevi Projesi İzah Notu”, *Arkitekt*, sy.93, s 253-256, 1938

Bu yarışma projelerinde katılımcı olarak görünen kadınların, hiçbir projede birincilik alamadıkları¹³, Celile Berk'in Katıldığı "İstanbul Radyo Evi Proje Yarışmasında"¹⁴ üçüncülük aldığı, Y. Mimar Leyla Turgut'un katıldığı "Ankara'da Yapılacak Bir Sinema-Otel"¹⁵ ve "İstanbul Açık Hava Tiyatrosu"¹⁶ yarışma projelerinin her ikisinde de ikincilik ödülü aldığı görülmektedir. Önceki on yıla oranla yarışma projelerinde kadın görünürlüğünün arttığı gözlemlense bile, mevcut haliyle mimarlık piyasasında çok düşük oranlarda yer alabilen kadınlar açısından durum hala 'kadın yok' şeklinde ifade edilebilir. Bunun yanında bahsi geçen bu yarışmalardaki jüri yeleri dikkate alındığında önceki on yılda da olduğu gibi bu on yıllık süre zarfında da hiçbir kadının jüri üyeliği yapamadığı; erkek mimarların yönetiminde olan bir yarışma düzeninde, kendilerini; dereceye girme ve kendini ispatlama şeklinde yer edinmeye çalıştıklarını görmekteyiz.

6.2.3. 1950-1960 Yılları Arası

1950-1960 yılları arasında derginin yayımlanan 71 sayısının tamamı incelenmiştir. Buna göre; bu süre zarfında kadınlar dergide yayımlanan 71 sayıda yer alan 20 yarışma projesine yer verilirken, kadınların bu projelerden 9 tanesinde yer alıyor olması, %45'lik bir orana karşılık gelmektedir. Bu durum kadın mimarların yarışma projelerinde görünürlüğünün ciddi bir sıçramayla, önceki yıllara göre görece daha iyi bir pozisyona ulaştıklarına işaret etmektedir. Bunun yanında kadınlar mimarlık piyasasında neredeyse erkekler kadar yer alabilecek durumda olduklarını katıldıkları yarışmalarda edindikleri dereceler ile ortaya koymuş vaziyettedirler. 1950-1960 yılları arasında dergiye konu olan yarışma projeleri içinde kadınların katılımcı olarak görüldüğü veya ödül aldığı toplam 9 proje bulunmaktadır. Bu projelerden Nuran Aksis¹⁷, Ayten Seçkin¹⁸, Firuzan Baytok¹⁹ ve Hande

¹³Leman Tomsu'nun yer aldığı yarışmada hiçbir projede derecelendirme yapılmamıştır ve tüm katılımcılara mansiyon ödül verilmiştir. (Bkn. "İstanbul Adalet Sarayı Mimari Proje Yarışması", *Arkitekt*, sy.185-186, s. 103-114, 1947)

¹⁴ Bkn: "İstanbul Radyo Evi Proje Müsabakası", *Arkitekt*, sy: 163-164 s. 143-157, 1945

¹⁵ "Ankarada Yapılacak Bir Sinema- Otel Proje Yarışması", *Arkitekt*, sy. 179-180, s. 256-260, 265, 1946

¹⁶ "İstanbul Açık Hava Tiyatrosu Proje Yarışması", *Arkitekt*, sy. 173-174, s. 104,109, 1946

¹⁷ "T. Ticaret Bankası Emeklilik Sandığının Adana Ş. Binası Proje Müsabakası", *Arkitekt*, sy. 281, s. 128-131

¹⁸ "Ankara Esnafı Kooperatifi Çarşı ve İş Hanı Proje Müsabakası", *Arkitekt*, sy. 283, s. 34-44

¹⁹ "Elazığ Hükümet Konağı Proje Müsabakası", *Arkitekt*, sy. 285, s.109-113

Çağlar²⁰, ın tasarımında yer aldığı projeler birincilik ile ödüllendirilmiştir. Leyla Baydar²¹ ve Harika Söylemezoğlu'nun²² eşleri Ferzan Baydar ve Kemali Söylemezoğlu ile beraber yer aldığı, Hande Çağlar'ın²³ da ekip arkadaşlarıyla beraber katıldıkları projelerde ikincilik almış ve Hande Çağlar²⁴ Diğer bir projede üçüncülük almış ve son olarak da Ayten Seçkin²⁵ yarışma projelerinden birinden birinci mansiyon ödülünü alarak, kadın mimarların piyasada yer edinmeleri için hiçbir engelin olmadığını kanıtlaması açısından olumlu bir sonuç elde etmişlerdir.

Fakat tüm bu olumlu gelişmeler rağmen, kadınların aynı dönemde proje müellifi olarak işverenle ilişkide %4 oranında görünmesine karşılık, serbest ve herkesin katılabilirliği olan bir alanda %45 oranında görünürlük kazanması da toplumsal açıdan bir probleme işaret etmektedir. Bu toplumun kadınların işveren ile ilişkisinde direkt olarak işi yüklenici durumda görülmediğini fakat katılabilirliği açık bir alan olan yarışma projelerinde kendi meslektaşlarının jüri üyeliği yaptığı durumda yetkinliklerinin hakkı verilebilir durumda gördüklerini kanıtlamaktadır. Aynı zamanda bu dönemde dergide yayımlanan hiçbir yarışmanın jüri üyeliğinde görünürlük kazanamayan kadınlar, hala erkek egemenliğinde olan mesleğin içinde yeterince yer edinebilir durumda değillerdir.

6.2.4. 1960-1970 Yılları Arası

1960-1970 yılları arasında derginin yayımlanan 39 sayısının tamamı incelenmiştir. Buna göre; bu süre zarfında kadınlar dergide yayımlanan 39 sayıda yer alan 40 yarışma projesinde 12 defa katılımcı olarak veya ödül alarak görünürlük kazanıp, %30 oranında temsiliyet bulabilmişlerdir. Bu projelerde en dikkati çeken kısım 6 tanesinin Şaziment

²⁰ “Vakıflar İdaresi Tarafından Taksim'de İnşa Ettirilecek Turistik Otel Proje Müsabakası”, *Arkitekt*, sy. 296, s.88-93

²¹ “T.C. Ziraat Bankası Şube ve Ajans Tip Plânları Proje Müsabakası Jüri Raporu”, *Arkitekt*, sy.233-234-235-236, s. 123-136

²² “İstanbul Belediye Binası Proje Müsabakası”, *Arkitekt*, sy. 259-260, s. 71-88

²³ “Kooperatifler Sarayı Proje Müsabakası”, *Arkitekt*, sy.289, s. 149-153

²⁴ “Karayolları Umum Müdürlüğü Binası Proje Müsabakası”, *Arkitekt*, sy.282, s. 167-177

²⁵ “Urfa Hükümet Konağı Proje Müsabakası”, *Arkitekt*, sy. 292, s.114-121

Arolat ve eşi Neşet Arolat tarafından tasarlanmış olmasıdır²⁶. Bu durum kadın görünürlüklerinin %50'sinin aynı kişi tarafından olduğu göstermekle beraber, Şaziment Arolat'ın her projede eşiyle beraber görünürlük kazanmış olması bakımından çok yalın bir görünürlüğe işaret etmediğinin göstergesi durumundadır. Eşi veya aynı soy isimden bir erkek tarafından gündeme gelen kadınların bu bağlamda kadın görünürlüğüne değil aksine hala erkeklerin görünürlüğüne işaret ettiği söylenebilir. Dergide yer verilen diğer 6 projenin farklı kadınlar tarafından tekil görünürlükler şeklinde olması kadın görünürlüğünün oranlanabilmesi açısından daha doğru veriler elde etmemizi sağlamaktadır.

Önceki on yıla oranla kadınların mimarlık piyasasından görünme durumlarında ciddi düşüş olsa bile kadınlar, mimarlığın dergiye konu olan diğer tüm alanları- makale, çeviri, değerlendirme, haber, tanıtım, yapı katkısı- içinde hala en yüksek görünürlüğü yarışma projelerinde göstermektedirler. Kadınlar 1970'lere geldikleri bu dönemde hala erkeklerin yönettiği mimarlık pratiği içinde en dolayimsız alan olarak gördükleri yarışma projelerinde yer edinmeyi, muhtemelen kişisel bir tercih olarak değil, toplumsal ve mesleki bir zorunluluk olarak da görüp, bu alana yönelmiş durumdadırlar.

6.2.5. 1970-1980 Yılları Arası

1970-1980 yılları arasında dergide yayımlanan 40 sayısını tamamı değerlendirmeye alınmıştır. Buna göre; bu on yıllık süre zarfında dergide yayımlanan toplam 40 sayı içinde yer verilen 30 yarışma projesinde kadınların 12 projede görünürlük kazandığı ve %40 oranında temsiliyet bulunduğu gözlenmiştir. Bahsi geçen 12 projenin 5 tanesinin Güner-Gürkan Gezim, Sevinç- Erdoğan Elmas, Tülay-Adnan Taşçıoğlu, Şaziment- Neşet Arolat, Mine-Necati İnceoğlu²⁷ eşleri tarafından yapılmış olup, kalan 7 yarışma projesinin 2'sinin

²⁶ Bkn. *Arkitekt*, 1964.1966.1966.1968.1969.1969

²⁷ Bkn: Güner-Gürkan Gezim (1970), Sevinç- Erdoğan Elmas(1970), Tülay-Adnan Taşçıoğlu(1970,1974), Şaziment- Neşet Arolat(1971), Mine-Necati İnceoğlu (1974), *Arkitekt*

Nesrin Erdem²⁸, 2'sinin Gönül Arslan²⁹, kalanların ise Sevinç Şahin, İlgi Yüce ve Semra Kurultay tarafından³⁰ tasarlandığı görülmektedir. Bu görünürlüklerde önceki yıllarda olan kadın görünürlüklerinden farklı bir durum vardır. Kadınlar artık iyiden iyiye eşleriyle beraber anılır durumda oldukları için, yarışma projelerinde her seferinde beraber görünme gibi bir ritüel edinmiş durumdadır.

Tüm bu dolaylı görünürlüklerin yanında sadece oransal olarak artış gösteren bu görünme durumunun, önceki on yıllarda edinilen oranlardan çok daha yüksek olması, kadınlar açısından yarışma projelerinin hala diğer tüm mimarlık alanlarından daha elverişli olduğunu da kanıtlar niteliktedir. Her ne kadar kadınlar son 20 yıllık sürede eşleriyle beraber, onların yanında yer edinmek suretiyle anılır hale gelse bile, tüm sayısal oranlar bize kadınların tercihi veya zorunlu en çok yarışma projelerinde görünürlük kazanabildiklerini gösterir durumdadır.

Tablo 3

Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü			
Yıl	Toplam	Kadın	Yüzde
1931-1940	35	2	%6
1940-1950	30	4	%13
1950-1960	20	9	%45
1960-1970	40	12	%30
1970-1980	30	12	%40

²⁸ Bkn: Nesrin Erdem (1973), *Arkitekt*,

²⁹ Bkn: Gönül Arslan(1976), *Arkitekt*,

³⁰ Bkn: Sevinç Şahin(1974), İlgi Yüce (1977), Semra Kurultay(1977), *Arkitekt*,

6.3. Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü

6.3.1. 1931-1940 Yılları Arası

Derginin 1931-1940 yıllarında yayımlanan 120 sayısının tamamı incelemeye alınmıştır. Buna göre; bu sekiz yıllık süre zarfında dergide toplamda 293 haber, rapor ve değerlendirme yazısı olarak nitelendirilebilecek yazının yer aldığı ve bunların yalnızca iki tanesinin kadınlar tarafından yazıldığı görülmektedir. Bu durum toplam için de kadınların yüzde %1 bile olamayacak bir oranda temsiliyet bulmasına denk gelmektedir. Haber içerikli birçok metnin editöryel içerik olarak verilmiş olması, kadınların toplam oran içinde görünme durumlarını iyice düşüren bir etki yaratmıştır. Fakat derginin yayım ekibi ve muhabirleri incelendiğinde, bu alanda hiçbir kadının olmayışı zaten editöryel içerikte yer alabilecek kadınların da olmadığını göstermektedir.

Bu süre zarfına dergiye konu olan ve 1936 yılında yayımlanan ilk haberi, aynı kadının 1937 yılında yaptığı ikinci haber takip etmektedir. Burada haberi yapan Melek Celal³¹ adlı kadının görünürlük kazanmış olması mimarlık pratiği için olumlu olarak ele alınabilecekken, kadının aslında mimar olmadığı; ‘ressam, heykeltıraş, yazar’ olarak bilindiği yapılan araştırmalarla ortaya çıkmaktadır. Zaten bahsi çeken haberlerin³² daha çok sanatla ilişkili olması da, haberi yapan kadının farklı bir disiplinden olduğu göstermektedir.

Dergide bu dönemde yazılanların çoğu usul ve esaslara yönelik, düzenleme ve açıklama getirmek amaçlı yazılar olarak kalem alınmıştır. Yapılan haberlerde de piyasadaki dalgalanmalardan, çalışan ücretlerine kadar her türlü alanda düzenleme öngörülmektedir. Bu çerçeveden bakılınca, tüm metinlerin aynı zamanda mimarlığın temel problemlerinin açıklandığı, çözüme kavuşturulduğu bir niteliktedir. Mimarlığın sadece üniversitenin

³¹ Bkn: https://tr.wikipedia.org/wiki/Melek_Celal_Sofu

³² Bkn. Celal, M., “Küçük Sanatlar Sergisi”, *Arkitekt*, sy. 70-71. S. 311-312
Celal, M., “Ressam Nazmi Ziya”, *Arkitekt*, sy. 81. s. 257-260

akademik ortamında değil aynı zamanda dergi aracılığıyla da öğretildiği, metinlerin bir nevi bilgilendirme amaçlı da yazıldığı söylenebilir.

6.3.2. 1940-1950 Yılları Arası

1940-1950 yılları arasında dergide yayımlanan 108 sayısının tamamı incelenmiştir. Buna göre; bu süre zarfında dergide yayımlanan toplam 108 sayı içinde yer alan 294 tane haber, rapor veya değerlendirme yazısı içinde kadınlar yalnızca 1 defa kendi kimlikleriyle üretim yapabilmiş ve %1 bile olamayan bir oranda temsiliyet bulabilmişlerdir. 1948 yılında tapılan bu tanıtım yazısında³³ görünürlük kazanan Nezihe Taner'in o dönem içinde yazılan bu tarz konular içinde ilk defa kadın olarak ve yaptığı tanıtımın müellifi olarak ortaya çıkmaktadır.

Dergide bahsi geçen başlık adı atında yazılan yazıların, derginin yayıma başladığı günden itibaren editöryel içerik olarak ya asıl yazarı veya çeviri yazarı belirtilmeksizin verildiği ya da belirtildiği durumlarda da erkekler tarafından yazıldığını görmekteyiz. Zaten o dönemlerde derginin muhabirlerinden hiçbirinin kadın olmadığını dolayısı ile düzenli olarak kadın görünürlüğüne denk gelme durumunun oldukça düşük olduğu, dergiden edinilen bilgilerden ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında mimarlık pratiğinin modern anlamda bir meslek olarak algılanma sürecinin yeni başlamış olmasından ötürü, derginin daha çok yabancı metinlerin çevirilerini gündemine aldığı görülmüştür. Bu süreç aynı zamanda, yabancı kaynaklı dergi ve kitaplardaki metinlerinin meslek pratiğine uyarlanması şeklinde ilerleyen bir sürecin yaşandığını kanıtlar niteliktedir. Sonuç olarak kadınlar açısından bu denli düşük bir oranla karşılaşmamızın asıl nedeni, hem derginin henüz sınırlı bir çevreyle yol alıyor olmasından hem de kadın mimarların henüz çok az sayıda mezun verebilmiş olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Fakat her ne sebeple olursa olsun, erkeklerin bu denli görünüyor olduğu bu alana kadınların bu kadar az sızabilmiş olması,

³³ Bkn. Taner, N. "Kırıkkale Şehri", *Arkitekt*, sy.195-196, s. 72-75

toplumsal düşünme biçimine ve kadının bu düşünme biçimi içindeki konumlandırılışının ne kadar problemlili olduğuna işaret etmektedir.

6.3.3. 1950- 1960 Yılları Arası

1950-1960 yılları arasında derginin yayımlanan 71 sayısının tamamı incelenmiştir. Buna göre; bu süre zarfında kadınlar dergide yayımlanan 71 sayıda yer alan 250 haber, rapor ve değerlendirme yazısı içinde yalnızca 3 tanesinde görünürlük kazanıp %1'lik bir oranla temsiliyet kazandığı görülmektedir. 1950-1960 yılları arasında dergide yayımlanan haber, rapor ve değerlendirme konulu yazıların yalnızca 3 tanesinde görünebilen kadınlar, bu alana henüz dâhil olabilmemiş gibi görünmemektedir.

Çoğu kez haber sahibinin belli olmadığı bu yazılarda, dış kaynaklı haberlerin dergide sıkça yer aldığını görülmektedir. Mimarlık pratiğini anlama ve öğretme amaçlı birçok kitabın dergiye rapor şeklinde aktarıldığı bu yazılarda, haber sahipleri ya belirtilmiyor ya da belirtildiği durumda da bu kişilerin erkek olduğu görülmüştür. Bu yönüyle kadınların kendi kimlikleriyle yer edinmeleri derginin 30 yıllık tarihi içinde hala çok az, hala sınırlı ve yetersiz bir var oluşa işaret etmektedir.

6.3.4. 1960-1970 Yılları Arası

1950-1960 yılları arasında derginin yayımlanan 39 sayısının tamamı incelenmiştir. Buna göre; bu süre zarfında yayımlanan 39 sayıda yer alan 200 haber, rapor ve değerlendirme konulu yazıların 7 tanesinin kadın bir mimar tarafından görünürlük kazanması kadınların %4'lük bir oranla dergide ve dolayısı ile toplumsal düzlemde temsiliyet kazandığını göstermektedir.

Önceki yıllara oranla artışa sebep olan bu yazılar incelendiğinde, tamamının aynı kadın tarafında yazıldığı görülmüştür. Nezahat Arıkoğlu³⁴ tarafından yazılan bu metinlerin tamamın, Nezahat hanımın o dönem derginin ABD muhabiri olmasından kaynaklı zorunlu bir iş olmasından kaynaklı yazıldığı söylenebilir. ABD’ de yaşayan ve aynı zamanda mimarlık piyasasında aktif yer alan Nezahat hanımın bu on yıllık sürede oldukça görünür olduğu edinilen verilerle ortaya çıkmaktadır. Birçok yapının tasarımcı olarak görev almış, birçok makale yazmış ve derginin haber ihtiyacını karşılayacak birçok metinle görünürlük kazanmıştır. Tüm bu olumlu duruma karşılık, dergide o güne değin Nezahat Arıkoğlu dışında hiçbir kadın muhabirinin olmayışı ve derginin yayım kurulunda hiçbir kadına yer verilmemiş olması, mimarlık pratiği içinden kadına biçilen statüyü deşifre eder durumdadır. Bununla beraber, tek bir kadının defalarca görünürlük kazanıp, kadın görünürlük oranını artırıyor oluşu, gerçekte kadınların aynı oranda görünebildiklerine işaret etmez. Aksine kadınların toplumda görünebilme durumlarının ne kadar güç olduğuna, kadın çeşitliliğinin hiçbir zaman yeteri oranda karşılanamadığına işaret etmektedir.

6.3.5. 1970-1980 Yılları Arası

1970-1980 yılları arasında dergide yayımlanan 40 sayının tamamı değerlendirmeye alınmıştır. Buna göre; Bu süre zarfında dergide yayımlanan toplam 40 sayıda 249 haber, rapor ve değerlendirme yazısı içinde kadınların 7 defa görünürlük kazandığı ve %3'lük bir oranla temsil edilir durumda olduğunu görmekteyiz.

1970-1980 yılları arasında dergide yayımlanan haber, rapor ve değerlendirme konulu yazılarda kadınların 7 haberde görünürlük kazandıkları gözlenmiştir. Bu yazılardan 2'si - değerlendirme ve haber içerikli, dergide 1973 yılına kadar aktif ABD muhabiri olarak çalışmış olan Nezahat Arıkoğlu tarafından³⁵ yazılmış olup Nezahat hanımın bir daha dergide görünürlük kazandığı herhangi bir metnin olmadığı gözlenmiştir. Kalan 5 yazının

³⁴ Bkn. Arıkoğlu N. 1962, 1963(2), 1964(2), 1965(2) , *Arkitekt*

³⁵ Bkn: Arıkoğlu, Nezahat, (1970,1972) , *Arkitekt*

2'si Hande Süher³⁶ tarafından kalanlar ise diğer kadınlar³⁷ aracılığı ile dergide yer alıyorlar. Bu durum 1980'lere gelindiği halde Türkiye mimarlık piyasası ve yazın dünyası için, kadınların var olma hallerinin henüz değişmediğini göstermektedir.

Bunun yanında dergide önceki yıllarda olduğu gibi bu başlık adı altında incelenen birçok metnin editöryel içerik olarak verildiği ve dolayısı ile müellifinin kim olduğuna dair net bilgiye ulaşılmadığını belirtmekte fayda var. Çünkü böyle bir durum normalde kadınların dolaylı görünebilme durumlarına işaret etmektedir fakat Arkitekt dergisi bağlamında kadınların dergi ekibinde yer alamaması ve muhabir olarak çok az yer edinebilmiş olmasından ötürü bir anlam ifade etmemektedir. Derginin kurulduğu ilk günden itibaren neredeyse kadınların bu alanda görünürlük kazanmalarına herhangi bir şekilde aracılık etmediği- Nezahat Arıkoğlu'nun 1973 yılına kadar ABD muhabiri olarak çalışması dışında- ve erkek egemenliğinde devam eden bir yayıncılık yaptıkları söylenebilir.

Tablo 4

Haber, Rapor ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü			
Yıl	Toplam	Kadın	Yüzde
1931-1940	293	2	% 1
1940-1950	294	1	% 1
1950-1960	250	3	% 1
1960-1970	200	7	% 4
1970-1980	249	7	% 3

³⁶ Bkn: Süher, Hande, (1979,1980) , *Arkitekt*

³⁷ Bkn: Aru, Günseri (1979), Sipahioğlu, Betül (1979) , *Arkitekt*

6.4. Yapı Üretimleri İçinde Kadınların Katkıları

6.4.1. 1931-1940 Yılları Arası

Derginin 1931-1940 yıllarında yayımlanan 120 sayısının tamamı incelemeye alınmıştır. Buna göre; bu aralıkta dergide kadınların ilk olarak 1935 yılında Leman Tomsu'nun projesiyle gündeme geldiği, devamında ise birçok projenin yine aynı kadın tarafından yapıldığı görülmektedir. 1935 yılında Ahsen Kemalettin ve 1936-1937 yıllarında Münevver Belen'in de projelerinin görünürlük kazandığı bu dönem zarfında, kadınların toplamda 6 projeyle dergide yer aldığı görülmektedir. Bu süreçte dergiye konu olan toplamda 359 projenin sadece 6 tanesinin kadınlar tarafından yapılmış olması, kadınların %2' e yaklaşan bir oranla temsiliyet bulduğunu ifade ederek neredeyse serbest piyasa alanında hiç yer alamadıklarının göstergesidir. Bu durumun kadınların mimarlık alanında ilk olarak 1934 yılında mezun olmaları ile tabii ki doğrudan bir alakası bulunmaktadır. Fakat mevcut veriler aynı zamanda mezun olan kadınların da erkeklere oranla pratik sahada yer alamadıklarının da göstergesi olarak problematize edilebilir durumdadır.

Bunun yanı sıra dergiye konu olan yapı tanıtımları, belediyelerin imar durumlarında belirttiği cinsten, yapının nerde olduğu, kaç metrekarelik araziye nasıl yerleştiğini veya nasıl yapılması gerektiğini açıklayan, günümüz yapı tanıtımlarından farklılık gösteren bir nitelikte yapılmaktadır. Metinlerin içeriği, daha çok mimarlığın temel problemlerinin açıklandığı, çözüme kavuşturulduğu türden, yapının doğrudan tasarım yaklaşımını aktarmayan bir niteliktedir. İnşaat işlerinin hesaplarının bile yazılara konu olduğu bu metinlerde, mimarlığın sadece üniversitenin akademik ortamında değil aynı zamanda dergi aracılığıyla da öğretildiğini göstermektedir. Bir nevi okul işlevi gören bu derginin özellikle konut projeleriyle ilgili birçok örneğe yer veriyor olması da dönemin daha çok özel yapılar üzerinde yoğunlaştığı göstermektedir.

6.4.2. 1940- 1950 Yılları Arası

1940-1950 yılları arasında dergide yayımlanan 108 sayısının tamamı incelenmiştir. Buna göre; bu on yıllık aralıkta yayımlanan 108 sayıda toplamda 151 projeye değinen dergide kadınların 4 projeye temsil bulduğunu görmekteyiz. Bu kadınlardan biri olan Leman Tomsu'nun³⁸ önceki yıllarda da görmüş olmanın verdiği tanıdıklık durumu ile beraber 1930'lu yıllardan sonra da mimarlık piyasasında yer edinebilir olmasından ötürü, kadın mimarlık tarihinde önemli bir yere sahip olduğu görmekteyiz. Bunun yanında Topkapı Sarayı restorasyon murakıbbı olan yüksek mimar Cahide Tamer'in³⁹ 1947 yılında restorasyonunu üstlendiği bir projeye gündeme gelmiş olması, Türkiye kadın mimarlığının restorasyon alanındaki bir ilkinin temsil etmektedir.

1940-1950 yılları arasında kadınların sadece 4 projede müellif durumda olmaları %3'lük bir oranla mimari projelerde yer edinebildiklerin göstermekle beraber, kadın mimarlar açısından neredeyse hiç var olamamaya işaret etmektedir. Önceki yıllara oranla çok düşük de olsa artış görünen bu alanda, yapısal anlamda ne yazık ki kadınların hala mimarlık pratiğine doğrudan temas edebilecek ya da o alana eklenip onunla beraber var olabilecek kadar etkili olamadıklarına şahit olmaktadır.

6.4.3. 1950-1960 Yılları Arası

1950-1960 yılları arasında derginin yayımlanan 71 sayısının tamamı incelenmiştir. Buna göre; bu süre zarfında dergide yayımlanan 71 sayıda toplamda 129 yapının tanıtımının yer aldığı; bunların yalnızca 5 tanesinin kadınlar tarafından tasarlandığı tespit edilmiştir. Bu sayı kadınların toplam oran içinde %4'lük bir oranla temsil edildiği göstermektedir. Bu

³⁸ Tomsu, L. "Poliklinik Binası", *Arkitekt*, 1941-42, sy. 123-124, s. 49-52, 1941

³⁹ Tamer, C. "Kanlıca'daki Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı ve Yapılan Onarım", *Arkitekt*, sy.191-192, s. 248-251,292, 1947

yapılardan ikisini İlya Ventura'nın, ikisini Süreyya Koral ve Mary Kandy'nin kalan bir projeyi de Leyla Boydar'ın Ferzan Boydar ile beraber⁴⁰ yaptığı görülmektedir.

Bu durum önceki 20 yıldan farklı olarak kadınların projecilik alanında da erkeklerde beraber ortak iş yapabilir durumuna gönderme yapması bakımından olumlu bir gelişme olarak görülebileceken; aynı zamanda kadınların tekil bireyler olmaktan çıkıp erkeklerin gölgesinde mimari yapı yapabilir duruma mı geliyor sorusunu sordurtması bakımından da oldukça kötü bir gidişatın başlangıcı olarak okunabilir. Aynı zamanda aynı kadının birden çok yapıda görünürlük kazanması, tekil bireyler olarak kadınların, verilen oranlar kadar bile görünemediklerini, aksine hala sınırlı sayıda kadının, sınırlı üretimine denk gelen bir sürecin devam ettiği göstermektedir. Kadın mimarların yapı üretim oranını gösteren %4'lük oran kadın görünürlüğünün önceki on yıla oranla artışına denk gelse bile, kadın mimarların hala mimarlık pratiğinde yer edinemediklerini ve erkek egemenliğinde olan mimarlık piyasasının hala erkeklerin tekelinde devam ettiğini kanıtlar niteliktedir.

6.4.4. 1960-1970 Yılları Arası

1950-1960 yılları arasında derginin yayımlanan 39 sayısının tamamı incelenmiştir. Dergide yayımlanan 39 sayıda toplamda 133 yapı tanıtımının 9 tanesinin kadın üretimi olduğu bu aralıkta, kadınlar %8'lik bir oranla temsiliyet bulabilmişlerdir. Normalde, bu oranın önceki yıllarla kıyaslandığında arttığı ve dolayısı ile kadınlar açısından olumlu bir yere işaret ettiğini düşünmek gerekli iken, projeler incelendiğinde durumunun öyle olamayacağı tespit edilmiştir. Çünkü yayımlanan bu yapıların 8 tanesinin⁴¹ Nezahat Arıkoğlu tarafından tasarlandığı, kalan bir projenin ise önceki yıllarda da üretimleriyle karşılaştığımız İlya Venturi tarafından tasarlandığını görmekteyiz. Toplamda 9 yapının müellifi olarak karşımıza çıkan kadınların aslında tüm mimarlık pratiği içinde yalnızca iki kadının

⁴⁰ Boydar, L.; Boydar, F. "Birgiler Apartmanı", *Arkitekt*, sy.223-224-225-226, s. 153-155, 1950

⁴¹ Bkn: Arıkoğlu, Nezahat, sy: 105-107, 321, 325, 326, 331, *Arkitekt*

görünürlük kazanmış hali olması bakımından, kadın mimarlar açısından iyice kötüye giden bir sürece işaret etmektedir.

Bu durum aynı zamanda toplumun, yapının müellifi olarak kabul ettiği bireylerin genelde kadın olmadığını, kadın olması durumunda da tanınmış ve bilinen kadınlardan seçildiğini göstermektedir. Bu yönüyle oransal artışın direkt olarak kadın mimarların toplumsal görünürlüklerine değil; aksine aynı kadın tarafından tasarlanmış yapıların sayısal artışına denk geldiği söylenebilir.

6.4.5. 1970-1980 Yılları Arası

1970-1980 yılları arasında dergide yayımlanan 40 sayının tamamı değerlendirmeye alınmıştır. Buna göre; bu süre zarfında toplamda 202 yapının konu olduğu dergide kadınların 15 yapının müellifi olarak yer alması, kadınların mimarlığın serbest piyasasında %8’lik bir oranla temsiliyet bulabildiğine işaret etmektedir. Kadınlar tarafından tasarlanan bu 15 projenin 2 tanesinin Yaprak Karlıdağ⁴² tarafından, 10 tanesinin farklı kadınlar tarafından tasarlandığı görülmektedir. Kalan 3 projenin ise o dönem uzun yıllardır faaliyet gösteren Seyaş Grubu ’unda yer alan Betül Sipahioğlu ve Sevil Bilen tarafından⁴³ tasarlandığı görülmektedir. Bu iki kadının erkeklerin ağırlıkta olduğu bir mimarlık bürosu içinde takım lideri olarak çalışabilmesi ve çeşitli yapılarda müellif olarak görünebiliyor olmasının, kadın mimarların Türkiye mimarlık tarihi sahnesine geçişleri açısından önemli olduğu söylenebilir. Yapı sayıları bakımından önceki yıllardan çok daha fazla olduğu halde oransal olarak değişmeyen kadın temsiliyeti, önceki yıllardan farklı olarak, farklı kadınlar tarafından yapılan farklı yapıların dergiye konu olması dolayısı ile daha doğru bir kadın görünürlüğüne denk düşmektedir.

⁴² Bkn. “Atatürk Anıtı (Üsküdar)”, *Arkitekt*, sy 357, s. 8-12, Arkitekt,1975

⁴³ Bkn. “Petkim 30.000 Kişilik İşçi Kenti Konut Sitesi”, *Arkitekt*, sy.373, s.23-25,1979

“Çukobirlik Genel Müdürlük Binası”, *Arkitekt*, sy. 373, s. 14-15, 1979

“Çukobirlik Tekstil Kombinası – Adana”, *Arkitekt*, sy. 373, s.16-17, 1979

Tablo 5

Yapı Üretimleri İçinde Kadın Görünürlüğü			
Yıl	Toplam	Kadın	Yüzde
1931-1940	359	6	%2
1940-1950	151	4	%3
1950-1960	129	5	%4
1960-1970	133	9	%8
1970-1980	202	15	%8

6.5. Arkitekt Dergisi Bağlamında Kadın Görünürlüğü Sonuç

Başlangıçta ‘Mimar ‘ ismiyle yayımlanan daha sonra “Arkitekt” adını alan dergi, uzun yıllar Zeki Sayar ve Abidin Mortaş tarafından birlikte, bir süre de Zeki Sayar tarafından yalnız olarak 1980 yılı sonuna kadar basıma devam etmiştir. 1980 sonrası dergi açısından büyük değişimlerin yaşandığı ve dolayısı ile eski yayımcılık ritminden farklı bir ritimle ve farklı dinamiklerle karşılaştığımız bir süreç olmasından ötürü araştırmanın kapsamı içinde yer almamıştır. Bu nedenle derginin 50 yıllık birikiminden edinilen sonuçlar neticesinde, toplumsal düşünme biçiminin ve bunun içinde kadınların konumlanışı, mimarlık pratiği ve meslek piyasası içinde kadın mimarların yer alma durumlarının teşhir edilmesi, birbiriyle tutarlı sayılabilecek 1931-1980 yılları arasını kapsamaktadır.

Arkitekt dergisi içerik olarak mesleğin kendi iç dinamiklerinden daha ziyade, ülkemizde ve yurt dışında inşa edilmiş yapıları tanıtmak, teknoloji ve malzeme konularında bilgiler vermek, imar konusundaki sorunları irdelemek, mimarlık haberlerini duyurmak, mimarlık örgütlerini ve dönemin mimarlarına dair bilgi vermek gibi konuları işlemiş ve dergiye yansıtmıştır. İstanbul’un kültürel ortamının etkisini ağırlıkla yansıtan bu dergiler mimarlık pratiğinin hem gelişim çizgisini açık şekilde gözler önüne sermesi; hem de dönemin

ulusalcı bakış açısıyla şekillenen fiziki ve toplumsal yapısını doğru analiz etmeyi sağlayan birçok sayı üretmesi bakımından da oldukça değerli bir kaynak olma özelliği taşımaktadır. Bu bağlamda edinilen sonuçların analizinin yalnızca mimarlık pratiğinin değil, Türkiye toplumunun düşünme biçimlerini anlamak için incelenebilecek önemli bir kaynak olduğu söylenebilir.

Bunun yanı sıra derginin yeni yeni yapılaşan mimarlık pratiğine yaklaşımı, onu ele alışı ve onu temsil etme durumu hem dönemi anlamak açısından hem de bu araştırmanın konusu olan kadın görünürlüğü açısından verimli sonuçlar edinmeyi sağladı. Bu sonuçları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

Genellikle yabancı kaynaklı yapılarda yer alan usul ve esasların tercüme edilmesiyle hem derginin yazın ihtiyacı karşılanmış olup hem de mimarlık pratiğine ciddi teknik destek sağladığı görülmüştür. Döneminde yapılan birçok yabancı kaynaklı yapı tanıtımının yine yabancı dergilerde yayımlanan projelerin çevrilmesiyle yapılmış olması dış kaynaklı projelerde popüler olan üzerinden gelişen bir mimari estetik anlayışına işaret etmektedir. Bu çerçevede dergi ya ulusal ölçekte olan ve erkek mimarlar ile gündeme gelen projelerle ya da yurt dışından edinilen verilerin doğrudan Türkiye mimari yapılanmasına eklenmesiyle oluştuğu, dolayısı ile mimarlığın yapılaşması sürecinde kadınların neredeyse hiç yer almadıkları görülmüştür. Zaten ilk yıllarda edinilen oranlara bakıldığında net bir şekilde görülebilmektedir.

Tablo 6

1931-1940 Yılları Arası			
Tür	Toplam	Kadın	Yüzde
Makale, İnceleme, Söyleşi Ve Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü	337	0	%0
Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü	35	2	%6
Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	293	2	%1
Yapı Üretimleri İçinde Kadın Katkıları	359	6	%2

Usuller esaslar, tarzlar üzerine kurulmuş birçok metin ile karşılaşılan, bir çeşit Türk Neufert'i oluşturmaya çalışıyor gibi bir izlenim veren dergi, oda ölçülerinden tefrişatın görünüş ve boyutlarına kadar, insanların bu mekânlardaki davranışının nasıl olması gerektiğine dair her türlü alanda usul ve esasları içeren birçok metin yayımlamıştır. 1931 yılından itibaren dergide yazılan haber türündeki yazıların %90'lık bir kısmı tanımlama ve kuralların belirtildiği, değerlendirme veya rapor türünde yazılar olup, mimarlığı anlama/aktarma, herkesçe bilinebilecek ve teknik kurallara indirgeme dönemi olarak görülebilir. Bu süreçte kadınların hiç rol oynamadığı, sonrasında oluşan düzen içinde zaman zaman yer edinmeye çalıştıkları söylenebilir.

Derginin tüm yayım hayatı boyunca piyasa fiyatlarını sürekli olarak dergiye konu ederek aynı zamanda bugün bildiğimiz anlamda bir meslek kuruluşu olan “mimarlar odası” görevi gördüğü söylenebilir. Fiyatları düzenleyen, değerlendirme ve düzenlemeleri yapan bir kurum gibi işliyor. Bu durum hem mimarlığın kendini inşa ettiğini hem de derginin bu inşa sürecinde temel kaynak olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Sadece akademi

ortamında yetersiz kalan bu inşai faaliyet kamusal bir zeminde, ama kadınların olmadığı bir kamusalılıkta inşa edilmiş gibi duruyor.

Tablo 7

1940-1950 Yılları Arası			
Tür	Toplam	Kadın	Yüzde
Makale, İnceleme, Söyleşi Ve Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü Tür	315	10	%3
Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü	30	4	%13
Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	234	1	%1
Yapı Üretimleri İçinde Kadın Katkıları	151	4	%3

1940'lara kadar daha çok mimari yapı tanıtımlarına ağırlık veren ve mimarlığın tanımını usul ve esaslar üzerinden yapmaya çalışan dergi, 1950'lerden sonra, bunların yanında, var olan mimari değerler üzerinden incelemeler yapmaya, makaleler yazmaya ve bunu duyurmaya çalışmıştır. Böylece değerlendirme yazılarına, tarihi ve çeviri yazılarına sıkça yer verir hale gelmiştir. Bu durum mimarinin ülkede ilk çıkan derginin de etkisiyle nasıl bir gelişim izlediğini de ortaya koymaktadır. Yarışmalarla ve bunların raporlarıyla, yapım teknikleri ve esaslar ile ilgili fazlaca kaynak oluşturan dergi kendi mimari karakterini şekillendirmeye çalışan yeni ulus devlet yapılanmasının da önemli bir örneğidir aslında. Burada üzerinde durulması gereken asıl nokta, kadınların bu çerçevede neden saf dışı kaldıklarıdır. Ulus devlet yapılanmasının bir aracı olan mimarlıkta, kadınların yer almıyor olması aynı zamanda devletin kendini inşa etme biçiminde de kadınların olmadığı bir zemine işaret etmez mi? Aslında dikkatli bakıldığında iki durumun birbirinden farklı olamadığı görülebilir. Nitekim mimarlıkta saf dışı kalan kadın sadece mimarlık alanıyla

ilişkilendirilemeyecek kadar geniş bir kapsamda zaten kamusal görünürlük kazanmadığı için, mimarlık pratiği içinde de yer alması muhtemel bir olasılık olamamıştır.

Tablo 8

1950-1960 Yılları Arası			
Tür	Toplam	Kadın	Yüzde
Makale, İnceleme, Söyleşi Ve Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü	221	10	%5
Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü	20	9	%45
Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	250	3	%1
Yapı Üretimleri İçinde Kadın Katkıları	129	5	%4

Sık sık imar, belediyeçilik veya şehircilik ile ilgili kanun maddelerinin ya da yürürlüğe giren yeni yasal uygulamaların dergiye konu olduğu görüyoruz. Bu da bugün dergilerde görmeye alışkın olduğumuz veya bildiğimiz anlamda haberlerden farklı olması bakımından dikkati çekmektedir. Halkın değişikliklerden çok daha az haberdar olabildiği bu dönemde mimarlık dergisinin de diğer dönem dergileri gibi televizyon görevi gördüğü ve bu sayede büyük bir kitle tarafından okunduğunu söyleyebiliriz. Burada dikkati çeken bir diğer şey ise; tüm bu haberler ve yazıların içeriği sorgulandığında derginin kendisine muhatap olarak hiçbir kadını görmediği ve bu yanılsama ile hareket ettiği. Sanki kadınların bu meseleyle hiç alaka kurmadığı ve dolayısı ile zaten kamusal düzlemde de var olmayan kadınlara yönelik herhangi bir üretimin gereksiz olduğu, hele ki bu üretimin kadınlar tarafından yapılmasının anlamsız olduğu görüşünün hâkim olduğu söylenebilir.

Tablo 9

1960-1970 Yılları Arası			
Tür	Toplam	Kadın	Yüzde
Makale, İnceleme, Söyleşi Ve Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü	201	17	%9
Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü	40	12	%30
Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	200	7	%4
Yapı Üretimleri İçinde Kadın Katkıları	133	9	%7

Neredeyse her sayıda bir mimarın otobiyografisinden bahseden dergi yapılan hiçbir otobiyografik tanıtımda kadınlara yer vermemiştir. Kadınlar zaten mimarlık sahasından görünmediği gibi bide otobiyografik bir anlatımda görünecek kadar değerli bulunmamaktadır. Bunun yanında derginin birçok sayısında “Kaybettiklerimiz” başlığı altından yapılan bir dizi vefat duyurusu metninde hiçbir kadının yer almadığı, bunun yanında farklı pratiklerden veya mimarlıktan erkeklerin bu metinlerde yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durum kadınların zaten kamusal düzlemde var olmadığı varsayımı üzerinden, ne mesleki hayatlarının ne otobiyografilerinin ne de vefat duyurularının görünürlüklerinin anlamsız olacağı düşüncesinin hakim olduğunun kanıtıdır.

Tablo 10

1970-1980 Yılları Arası			
Tür	Toplam	Kadın	Yüzde
Makale, İnceleme, Söyleşi Ve Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü	183	11	%6
Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü	30	12	%40
Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	249	7	%3
Yapı Üretimleri İçinde Kadın Katkıları	202	15	%8

7. YAPI DERGİSİ BAĞLAMINDA KADIN GÖRÜNÜRLÜĞÜ

7.1. Makale, İnceleme Yazısı, Söyleşi ve Çevirilerde Kadın Görünürlüğü

7.1.1. 1973-1980 Yılları Arası

1973 yılında yayım hayatına başlayan yapı dergisinin 1973- 1980⁴⁴ aralığındaki sayılarının tamamı değerlendirmeye alınmıştır. Buna göre; 1980 yılına gelinceye dek, geçen 7 yıllık sürede, toplamda 180 makale/inceleme ve çeviri yazısının sadece 21 tanesinin kadınlar tarafından kaleme alındığını görmekteyiz. Bu sayının kadınlar için, yayımlanan toplam makale sayısı içindeki oranın %12'sine denk geldiğini ve bu oranın 1970'lerdeki Türkiye kadın toplumsal kimliği açısından oldukça düşük bir görünürlüğe denk geldiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Derginin yayımlandığı ilk yıl -1973- iki ayda bir çıkan sayıların hiçbirinde hiçbir kadının makale yazmadığı tespit edilmiştir. Sonraki yıllarda yavaş yavaş yayım hayatında etkinliği artan kadınların, ilk olarak 1974 yılının Mayıs/Haziran sayısında makale türünde bir yazısına rastlanılmaktadır. Yazıyı yazan Melike Betil 'in yine aynı dergide, önceki iki yılda sıkça üretimlerine şahit olduğumuz Grafiker Turgay Betil ile olan aile bağının bu görünürlükte payı olup olmadığı sorgulanmaya değerdir. Bu durum aynı zamanda kadınların görünürlük kazanmak için aynı dergiyle bir şekilde yazınsal ilişkisi olan erkeklerin vasıtasıyla mı gündeme taşındığını; yoksa zaten kadın erkek fark etmeksizin herkesin kendi özgül potansiyeli ile mi değerlendirildiği sorusunu beraberinde getirmektedir.

Bunun yanı sıra dergide yazılan 21 makalenin bir kısmı inceleme/araştırma yazısı, bir kısmı çeviri iken, diğer makaleler ise güncel mimarlığa çok az değinen daha çok mimarlık

⁴⁴ Ocak 1973- Aralık 1979 arasındaki sayıları kapsamaktadır.

tarihi veya sanat tarihi alanına dâhil edilebilecek yazılar olarak görünmektedir. Bu durum da kadınların aslında güncel mimarlık pratiğinden ne kadar uzakta kaldığının bir göstergesi olarak okunabilir durumdadır. Kadınlar güncel dünyanın mimari problemlerinden ziyade, geçmişin üretim dünyasına uzaktan bakan bireyler olarak, mimarlık pratiğini katılımcı değil, tarihçi olarak yazmaya şartlanmışlardır. Bu sadece kadınların mimarlık pratiği içinde kendilerine biçtiği rolü açıklamaz; aynı zamanda o toplumun özellikle de ‘erkekler dünyasının’ kadınlara biçtiği potansiyelin azlığını ve işaret ettiği toplumsal hareket alanının darlığını da tariflemektedir.

7.1.2. 1980-1990 Yılları Arası

Kadın yazarların bu 10 yıllık süreçte, toplamda net olarak yazılan 602 makale/inceleme ve çeviri yazısının sadece 87 tanesinde⁴⁵ müellif olarak görüldüğü ve bu durumun o dönemdeki toplam makale yazım oranının %15’ine denk geldiği görülmektedir. 1984 yılından sonra ise her sayıda ortalama 5-7 metnin makale/ inceleme yazısı olarak belirlendiği derginin bir sayısında ortalama 1-2 kadın yazara rastlanmakta ve bu metinlerin çoğunun yine çeviri yazısı olduğu görülmektedir. Bu oranın önceki yıllarla kıyaslandığında çok az artış göstermesinin yanında asıl dikkati çeken şey, her sayıda aynı kişiler tarafından yazılan yazıların bulunuyor olmasıdır. Sürekli olarak makale/inceleme yazısı yazan bu kişilerin⁴⁶ erkek olmasının yanında, süreklileştiremeyeceğimiz ancak sıkça çeviri yapan kadınlara da rastlıyor olmamız mimarlık pratiğinin yayım kısmında ve hatta genel olarak mimarlık pratiği içinde kadınların genelinin ne kadar kısıtlı rol oynadıklarını da göstermektedir.

1980 öncesinden geçmişe, yapı dergisinin yayımlanan ilk 7 yıllık sayılarının toplam birikimine bakıldığında sadece %12’lik küçük bir kısmın kadınlar tarafından yazıldığı

⁴⁵Bkn: , Yem Yayın, *Yapı dergisi Dizin*, sy: 1-169, 1973-1995, İstanbul, s. 31-114, 1995
(Not: bundan sonraki tüm dipnotlarda *YAPI* şeklinde kısaltılacaktır.)

⁴⁶ Bkn: Dergi dizininin 1973-1995 yılları arasını kapsayan kitabın yazarlar bölümünde kimlerin ne kadar yazı yazdığına dair veriler bulunmaktadır. Burada örnek olarak gösterilebilecek olan Bülent Özer’in ne sıklıkla makale yazdığını *YAPI* s. 353’de göstermektedir.

makale/inceleme ve çeviri yazılarının sonraki on yılda, hem derginin kendi düzenini ve biraz da misyonunu oturttuğu hem de toplumsal kabullerin modernleşme eğiliminde olan en azından bu söylemi üreten- bir zihniyet yapısı içinde iyiye doğru gitmiş olabileceği öngörüsünü doğurmaktadır. Fakat 1980-1990 yılları arasındaki on yıllık yayım hayatı incelendiğinde durumun öngörüldüğü kadar olumlu olmadığı ortaya çıkmaktadır. 1980 yılından itibaren kadınların görünürlük kazandığı makale, inceleme yazıları ve çeviri türündeki yazıların tamamının; 1984 yılına gelinceye dek sadece çeviri yazılarından oluştuğu görülmüştür. Toplamda kadınlar tarafından yazıldığı görülen 12 metnin hepsinin çeviri metni olmasının yanı sıra diğer tüm makalelerin erkekler tarafından; hatta sürekli olarak görünürlük kazanan birkaç erkek tarafından yazıldığı görülmektedir. Fakat görünürlük kazanan bu kadınların görünürlüklerinin sebebinin detayları araştırıldığında da görülen o ki, derginin kurucu üyeleriyle veya dergiyle sıkça yazınsal ilişki kurduğu görülen diğer bireylerle olan akrabalık, hoca- asistanlık⁴⁷ ilişkisinin de bu görünürlüğe sebep olarak gösterilebilecek ilişki biçimleri olduğundan bahsetmek mümkündür.

Kadınların hiçbiri yeni metin üretmemiş, dergide yurtdışı kaynaklı metinlerin çevirileri ile varlık bulmuşlardır. Bu durum bize kadınların neden kendi özgün metinleriyle değil de sadece çeviri yazılarıyla gündeme geldiği sorusunu sordurmalıdır. Çünkü bu sorunun cevabı sadece mimarlık pratiğinin kendi iç problemi değildir; kadınların toplumsal düşünme sistemi içinde varlık bulma durumlarının ne kadar sınırlı ve karmaşık bir yapıda olduğuna da işaret etmektedir.

7.1.3. 1990-2000 Yılları Arası

1990-1995 yıllarını kapsayan zaman diliminde 98-169 sayıları arasındaki toplam 72 sayıda kadın yazarların 240 metinde görünürlük kazandığı tespit edilmiştir. Toplamda 1008 tane makale/çeviri ve inceleme yazısının yazıldığı bu dönemde, kadınların bu metinlerdeki oranı %24 olarak görünmektedir. Bahsi geçen oranın, önceki yıllar temel alındığında

⁴⁷ Yapılan 10 tane çeviri metninin o dönemde derginin kurucularından olan Bülent Özer'in asistanlığını yapan Ayla Gülsen tarafından yapıldığı gözlenmiştir. Aynı yazarın sonraki on yıl içinde de 4 tane daha çeviri metni yazdığı gözlenmiştir.

üretim yapan kadın görünürlüğü ve kadının toplumsal yaşamda aktifliğine dair yüksek oranları gösterdiği düşünülse bile, durum tam olarak öyle değildir. Çünkü kadınlar bu süre zarfında en çok çeviri metinleriyle gündeme gelmiştir. Hatta birçok çeviride aynı kadın yazarların isminin geçmesi de kadınların genel toplamının değil yalnızca belli bir kısmının sürekli görünürlüğünden bahsedilebileceği göstermiştir⁴⁸. Aynı durumun bir benzerine de, derginin belli sayılarında kadın görünürlüğüne çok sık yer veriyor olup, bazı sayılarında ise hiç vermiyor oluşunda rastlıyoruz. Görünürlüğüne şahit olduğumuz sayılarda bazen aynı kadın tarafından⁴⁹ birden çok metnin yazıldığına bazen de aynı sayının neredeyse tüm makale/inceleme ve çeviri yazılarının kadınlar⁵⁰ tarafından yazıldığını görmekteyiz. Fakat bazı sayılarda ise hiçbir kadının hiçbir metinde görünmediğini⁵¹ ve derginin eril bir dünyanın yansıması olarak piyasaya sürüldüğünü görmekteyiz.

1996-2000 yıllarına göre ise; kadınların derginin 48 sayısında toplamda 270 makalede yer aldığı görülmüştür. Toplamda 1065 makalenin yazıldığı bu dönem ele alındığında kadınların bu sayı içinde %26'lık bir oranı oluşturduğu görülmektedir. Burada asıl dikkati çeken şey kadınların görece bu kadar yüksek bir oranda görünürlük kazanmasının asıl nedeninin, her sayıda aynı kadınlar tarafından yazılan yazıların ve o kadınlar etrafında örülü bir düzenin varlığıdır. Yani her sayıda sıklıkla karşılaştığımız yazarlar ve bu yazarların diğer sayılarda davar olan görünürlüklerinden bahsetmek, aynı zamanda kadın görünürlüğünün bu denli yükselişinin nedenlerini de deşifre etmek anlamına gelmektedir. Çünkü bu durum toplumun geneline yayılmış bir kadın toplumsal kimliğinin görünürlüğünün normalleşmesi değil, aksine; belli kadınların aynı alanlar içinde çeşitli şekillerde görünürlük kazanmasıyla ilgilidir. Fakat bu kadınların görünürlüklerinin detayları araştırıldığında da görülen o ki, dergide söz sahibi olan ve dergiyle ilişkisi kuvvetli kişilerle -genelde erkek bireyler- olan akrabalık bağları, hoca-öğrencilik ilişkisi veya bunların dışında yine görünürlüğe sebep olarak gösterilebilecek farklı ilişkiler, kadın görünürlüğünün kendiliğinden gerçekleşen bir şey olmadığını, buna yine erkekler eliyle imkan verildiğini ortaya koymaktadır.

⁴⁸ Burada bahsi geçen kadın çevirmene örnek olarak Ebru Özeke verilebilir. Bu süre zarfında 16 metnin çevirmenliği üstlenmiştir. Bkn: *YAPI*, s. 359

⁴⁹Bkn: *YAPI*, s. 115, 164...

⁵⁰Bkn: *YAPI*, s.109, 116...

⁵¹Bkn: *YAPI*, s.128, 135, 137, 144, 146...

Sonuç olarak 1990-2000⁵² yılları arasında yayımlanan toplam 120 sayıda yazılan toplamda 2073 makale/inceleme ve çeviri yazısının 510 tanesinin kadınlar tarafından kalem alındığı ve bu durumun %24'lük bir kadın görünürlüğüne tekabül ettiği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra bu dönemde sıkça çeviri yazılarıyla gündeme gelen kadınların, toplamda yazılan 61 çeviri yazısının 40 tanesinde görünürlük kazanarak %66 oranına ulaştığı görülmektedir. Genel ortalaması, bu alanda %24 olan kadın oranının sadece çeviri yazılarında %66 'ya ulaşmış olması da kadınların, kendilerine ait özgün metinlerle ne kadar az görünebildiklerine de işaret etmektedir.

Bu görünürlük tüm kadınların içinde bulunduğu bir toplumsal düşünme biçimini yansıtan bir görünürlük olmadığı gibi mimarlık pratiği açısından da kadınlara karşı bakışın henüz yeteri kadar değişmediğini de ortaya koymaktadır. Bunun yanında yayımda görünen kadınların kimlikleri araştırıldığında, dergide aktif ve düzenli olarak görev yapanların büyük çoğunluğunun, kendilerinin mesleki başarı, yeterlilik veya yetkinlikleri dışında başka faktörlerin de etkisiyle yayım dünyasında varlık bulduğu söylenebilir. Bu kadınlar kendi yaşamlarında baba, eş, çocuk, kardeş rolleriyle beraber mimar kimliğiyle de ön planda olan eril karakterlerin görünürlüklerinin uzantısı şeklinde varlık kazanabilir durumda olmaları, aynı zamanda hiç görünemediklerine işaret etmektedir. Bu eril karakterlerinin varlığı ve ünü kendileriyle beraber aynı soy ismi taşıyan birçok kadının da mesleki alanda görünmesinin garantisidir aynı zamanda.

7.1.4. 2000-2010 Yılları Arası

2000-2010 yılları⁵³ arasında toplamda yazılan 2310 makale, inceleme ve çeviri yazısının 723 tanesinin kadınlar tarafından kaleme alındığını görmekteyiz. Bu sayı kadın görünürlüğünü toplam sayı içinde %31 oranında temsil etmektedir.

⁵² Ocak 1990- Aralık 1999 arasındaki sayıları kapsamaktadır.

⁵³ Not: 2004-2005 verilerine ulaşamamıştır, bu yüzden bahsi geçen rakamlar ve değerler bu yılları kapsamamaktadır.

2000-2010 yılları arasında yapı dergisinin yayımlanan 120 adet dergi sayısında kadınların önceki yıllara oranla ciddi üretim artışı yaşadığını görmekteyiz. Bu artışın asıl sebebi bizi direkt olarak kadınların görünürlüklerinin hızlı şekilde arttığı sonucuna ulaştırmaz. Çünkü tıpkı önceki on yıllık zaman dilimlerinde karşımıza çıkan sonuçlar gibi, aynı kadınlar defalarca üretimde bulunmasına rağmen, genel olarak mimarlık camiasının öteki üyeleri olan kadınların aynı görünürlüğe kavuşamıyor oluşu bunun başlıca nedeni olarak gösterilebilir. Bunun yanı sıra bu on yıllık süre zarfının en büyük kazanımının sadece kadın lehine olan üretim artışından ziyade, derginin tüm sayılarında önceki yıllarla kıyaslanmayacak kadar metnin yazılıp, yapısal tanıtımların yapıldığı, mimarlığın sadece İstanbul ile sınırlı kalmayıp ülkenin her noktası için konuşulmayı hak eden bir disipline doğru gidişini belgelenmesi olmuştur. Bunun yanı sıra yukarıda da belirttiğimiz gibi, bazı kadınların sıkça üretimlerinin bu yüzdeyi arttırması, önceki yıllarda olduğu gibi bu on yıllık süre zarfında da kadın görünürlüğünün gerçek yansıması olmaktan çıkarır durumu. Fakat yine de kadın sayısının artmasının yanında, metinleri yazan kadın çeşitliliğinin de artışı mimarlık disiplininde kadınların çeşitli kazanımlar elde etmeye doğru gittiğini, fakat bu durumun henüz çok yetersiz olduğunu da görmemizi sağlamaktadır.

Bu on yıllık süre zarfında dikkati çeken bir diğer nokta ise, mimarlık disiplinin politik zeminde yer edinmeye başladığını gösteren köşe yazılarının yazılmış olmasıdır. Çeşitli gazetelerde⁵⁴ gerek mimarlar gerekse de farklı disiplinlerden kişiler tarafından kaleme alınmış birçok metin görmekteyiz. Bu metinlerin aynı zamanda dergide yayımlanıyor olması ve genelde kentsel politikalarla ilgili olması mimarlık, kent-politika bağlamında Türkiye'nin yeni bir sürece girdiğini de göstermektedir. Mimarlığın politik bir araç olarak kullanılıp sunulduğu bu metinlerin dergide yayımlanıyor olmasının asıl nedeninin dönemin Yapı Dergisi editörü olan Doğan Hasol ile bağlantılı olduğunu düşündürmektedir. Çünkü

⁵⁴ Bkn:

- Dündar, C. "Yetişin Ankara'yı Yıkıyorlar" Köşe Yazısı, *Milliyet Gazetesi* [297, Ağustos 2006, *Yapı Dergisi*], 9 Temmuz 2006
- Uyar, N. "Ankara Şaşkın" Köşe Yazısı, *Evrensel Gazetesi* [299, Ekim 2006, *Yapı Dergisi*], 19 Eylül 2006
- Halman, T. "Başkentten Ankara'ya" Köşe Yazısı, *Cumhuriyet Gazetesi* [313, Aralık 2007, *Yapı Dergisi*], 2 Kasım 2007

dergide sıkça metinlerine rastladığımız Hasol'un eleştirel bir politikayla, mevcut iktidarı ve eylemlerini metinlerine konu ettiğini görmekteyiz.

Fakat bu olumlu durumun yanında, gazetelerde köşe yazısı olarak yazılmış ve sonrasında dergide de yayımlanmış olan bu metinlerin sadece %10'unun kadınlar tarafından yazılmış olması da, gelişen politik mimarlığın erkek egemenliğinde olduğunu ve kadınların yine görünmek istenmediğine işaret etmektedir. Kadınların sadece mimarlık disiplini içinde değil, disiplinler arası dünyada da var olabilme sancularıyla yüz yüze olduğu görülmektedir.

7.1.5. 2010-2017 Yılları Arası

2010-2017 yılları arasında derginin yayımlanan tüm sayıları incelenmeye alınmıştır. Buna göre; bu zaman zarfında yayımlanan 538 makale, inceleme ve çeviri yazısının 317 tanesinin kadınlar tarafından yazıldığı görülmüştür. Bu sayı yayımlanan toplam sayı içerisinde %59'luk bir orana denk gelip, dergide kadın görünürlüğü açısından tüm zamanlar içinde en yüksek oran olarak tespit edilmiştir. Kadınların derginin kurulduğu ilk 7 yıllık süreçte %7'lik orandan %59'a yükselişi, mimarlık pratiği içindeki görünürlüğünün de arttığına direkt olarak işaret etmektedir. 2010-2017⁵⁵ yılı arasından yapı dergisinde yazılan makale, inceleme ve çeviri yazıların dikkate alındığında 7 yıllık süreçte toplam yazılan makale sayısında azalma olduğu fakat buna rağmen, kadın yazar sayısında ciddi bir artış görülmektedir. Mesleki alanda yetkinliklerini dergi aracılığı ile de olsa görünür kılabilen kadınlar, artık erkeklerden daha çok üretim yapan bir döneme de girmişlerdir.

⁵⁵ Veriler Ocak 2010- Mayıs 2017 arasını kapsamaktadır.

Tablo 11

Makale, İnceleme, Söyleşi ve Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü			
Yıl	Toplam	Kadın	Yüzde
1973-1980	180	21	%12
1980-1990	602	87	%15
1990-2000	2073	510	%24
2000-2010	2310	723	%31
2010-2017	535	317	%59

7.2. Yarışma Projelerinde Görünürlük

7.2.1. 1973-1980 Yılları Arası

1973-1980⁵⁶ yılları arasında yayımlanan yapı dergisi sayılarında henüz yarışma projelerine yönelik hiçbir metine yer verilmediği, toplamda dergiye konu olan 4 yarışma projesinin de, derginin sadece kadın görünürlüğü açısından değil aynı zamanda mimarlık pratiğinin kendi iç dinamiklerinin de yeterince görünürlük kazanmadığı bir yayım sürecinden geçtiğini göstermektedir. 7 yıllık yayım sürecinde mimarlık pratiğinin kendisinin nasıl bir şey olduğunu fuar, sergi, söyleşi veya geleneksel-modern karşılaştırmalarıyla ifade etmeye çalışan, yayımcılığın hâkim olduğu görülmektedir. Yani gerçekte daha çok mimarlık pratiğinin kendisini tanıtan, diğer pratikler gibi mesleğin entelektüel birikiminin yansımaları şeklinde işlemeyen bir yayım sürecinin olduğu görülmektedir.

⁵⁶ Ocak 1973- Aralık 1979 arasındaki sayıları kapsamaktadır.

7.2.2. 1980-1990 Yılları Arası

1980-1990 yılları arasında derginin yayımlanan tüm sayıları incelenmiştir. Buna göre; bu süre zarfında toplamda dergiye konu olan 19 yarışma projesinin sadece 3 tanesinde kadınların görünürlük kazandığını, bu durumun toplam sayı içinde %15'lik bir orana denk geldiğini görmekteyiz. Derginin önceki 7 yıllık sayılarının hiçbirinde kadınlara rastlanmıyor oluşunun ardından, 1980-1990 yılları arasında %15'e çıkması mimarlık pratiğinde kadınların güncel mimarlık sahnesine çok yavaş da olsa çıkmaya başladığını göstermektedir.

1980-1990 yılları arasında yarışma projeleri alanından ilk defa kadınların görünürlük kazandığı ve bu alanda ilk defa bir erkek mimarla beraber kadın mimarın da ödül kazandığına dair haberin 1984 yılında yayımlandığı görülmektedir⁵⁷. Bu haberin dış haber kaynaklı olduğu ve ödülün de uluslararası bir ödül oluşu da kadınlar açısından ayrıca önemlidir. Sonrasında ise kadın bir mimarın yine erkek mimarlar ile beraber yaptığı bir yarışma projesinde⁵⁸ kadının tekrardan mimarlık sahnesine çıktığını görmekteyiz. Bu iki örneğin dışında “Yem Öğrenci Ödülleri” kapsamında mimarlık öğrencilerinin ödül aldığı ve bu alanda iki kadın mimar adayının da⁵⁹ ödül aldığı görülmüştür. Bu durum hem kadınların bu alanda var olduğunu açıklamak açısından hem de kadınların bu alana bir açıdan da mecbur bırakıldığını açıklamak açısından önemli bir sonuçtur. Yine kadınların görünürlük kazandığı bir Esbank resim yarışmasının⁶⁰ yapı dergisi kapsamında verilmiş olması da kadınların o dönemde gerçek anlamda mimari yarışmalarda yer almadığının ve dolayısı ile bunun gibi, meslek dışı sayılabilecek fakat mimarlık pratiği içinde gösterilmek zorunda kalınan farklı alanlarla gündeme geldiğini de göstermektedir.

⁵⁷ Gülsen, A. “Ayla Gülsen Ve Ömer Gülsen Uluslararası Ödül Kazandılar”, *Yapı Dergisi*, İstanbul, sy.55, s.8

⁵⁸ Bkn: Arpat, A. ;Kalkan Delen O.; İlter A. “Anadolu Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Projesi” *Yapı Dergisi*, sy.59, s.45

⁵⁹ Bkn: Yüce, R.; Hasol, D.; Hasol, A.; Sökmen, Z. “Yem Öğrenci Ödülleri” *Yapı Dergisi*, sy. 65, s.2

⁶⁰ Bkn: Tanju, G.; Demirci, T. “Esbank Resim Yarışması” *Yapı Dergisi*, sy. 79, s.5

Tüm bunların yanında kadınların ilk defa bugünkü anlamda yarışma projesinde görünürlük kazandığını görmek için 1988 yılına gelmek gerekiyor. Taksim meydanı yarışması 3. Ödül kapsamında ve Beyazıt Meydanı proje yarışmasında kadınların yapı dergisi bağlamında ilk defa mimari yarışma projesi çerçevesinde görünürlük kazandığını görmekteyiz.⁶¹ Bu durum aynı zamanda kadınların mimari açıdan yetkinliğinin, mimarlık camiası ve toplum tarafından kabul edilmesine doğru giden sürecin başlangıcı olarak da okunabilir.

7.2.3. 1990-2000 Yılları Arası

1990-2000⁶² yılları arasında derginin yayımlanan tüm sayıları incelenmeye alınmıştır. Buna göre; bu süre zarfında dergide yayımlanan toplamda 125 yarışma projesi başlığında kadınların 7 projede anılmak suretiyle %6'lık bir oranla görünürlük kazandığını görmekteyiz. 1990-2000 yılları arasında yarışma projelerinde varlık bulan kadın mimarların dergilerde görünürlüklerine bakıldığında ilk olarak 1990 yılında 105. Sayıda "Beşiktaş meydanı"⁶³ ile ilgili bir yarışma projesinde aynı anda iki kadın mimarın gündeme alınmasıyla başladığı görülmektedir. Devamındaki on yıllık sürecin ilk yarısında -1990-1995 yılları arasında- kadınların biri uluslararası bir tasarım yarışması olmak üzere toplamda 4 projede⁶⁴ görünürlük kazandıkları tespit edilmiştir. On yıllık sürecin ikinci yarısında -1996-2000- ise Archprix Türkiye '97⁶⁵ yarışmasında birincilik ve mansiyon ödülleri kazanan üç farklı projeden bahsedildiği görülmektedir.

Bu oran dikkate alındığında önceki on yıldan bile daha gerilere giden, kadının güncel mimarlık sahnesinde parabolük atışına şahit olamadığımız bir düzende görünürlük kazanabildiği tespit edilmiştir. Bu durum Türkiye mimarlık pratiğinin ve aynı zamanda toplumsal yapısının sürekli iyiye giden bir durumda olmadığını, aksine dönemin tüm değişimlerinden etkilenebilir ve bazen kötüye gidebilir potansiyeli barındırdığı söylenebilir.

⁶¹ Bkn. *YAPI*, 1988

⁶² Ocak 2000- Aralık 2009 arasındaki sayıları kapsamaktadır.

⁶³ Bkn: Acar, S. "Beşiktaş meydanı proje yarışması sonuçlandı" Br. Ayfer Atay, Hande Suher, *Yapı Dergisi*, sy. 105, s. 12

⁶⁴ Bkn: *YAPI*, s. 136, 159, 220

⁶⁵ Bkn: *Yapı Dergisi*, sy. 197

7.2.4. 2000-2010 Yılları Arası

2000-2010 yılları⁶⁶ arasında derginin yayımlanan tüm sayıları incelenmeye alınmıştır. Buna göre: toplamda 155 yarışma projesinde sadece 5 tanesinde kadın mimarların görünürlük kazandığı ve bu durumun toplam sayı içinde %3'lük bir orana denk geldiğini görmekteyiz. Bu aralık, önceki yıllara oranla çok daha fazla yarışma projesinin yapıldığı ve dolayısı ile kadın değerlendirilmesinin daha doğru bir temelde yapılabileceği bir aralıktır. Bu süre zarfında dergide 155 defa yarışma projesi metni yayımlanırken, bu projelerin çoğunun kimler tarafından kazanıldığına veya bu projelere kimlerin katıldığına dair göndermenin yapı dergisi dizininde yer almadığını görmekteyiz. Ne kadın ne de erkek mimarın müellif olarak tanıtılmadığı yapı dizinlerinde sadece yarışma duyurularına veya onunla ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir. Var olan müelliflerin de zaten, modern ülkelerde sıkça karşılaştığımız gibi projeyi yapan bir mimari grup veya mimari ekiple anıldığı ve böyle görünürlük kazandığı görülmüştür.

Bu sonuç önceki on yılların yarışma projesi deneyimlerinden çok da uzakta bir oran olmamakla beraber, kadın görünürlüğünün sanıldığı kadar aksine çok da hızlı gelişim göstermediğini de ortaya koymaktadır. Fakat toplam yarışma projesi sayısı dikkate alındığı zaman, Türkiye'de yarışma projesine ilginin ve talebin arttığı bir atmosferi ifade ediyor olmasından ötürü de mimarlık pratiği için olumlu bir aralığın yaşanmış olduğunu ifade etmektedir.

7.2.5. 2010-2017 Yılları Arası

2010-2017⁶⁷ yılları arasında yapı dergisinde yapılan araştırma sonucunda, 7 yıllık sürede kadınların yarışma projeleri kapsamında en yüksek oranla görünürlük kazandığı ve yarışma

⁶⁶ Not: 2004-2005 verilerine ulaşamamıştır, bu yüzden bahsi geçen rakamlar ve değerler bu yılları kapsamamaktadır.

⁶⁷ Veriler Ocak 2010- Mayıs 2017 arasını kapsamaktadır.

projeleri alanında kadınların kendi temsilini yakaladığını görmekteyiz. Dergi bünyesinde ilk defa yarışma projesi kapsamında, kadınların %10'luk oranda görünürlük kazandığı tespit edilmiştir.

7 yıllık süreçte yayımlanan 26 yarışma projesi başlığında, 6 defa kadın görünürlüğüne yer verilmiş olup, kadınların bu alan içindeki temsiliyetleri %23 oranına yükselmiştir. Bu oran kadınlar ve görünür olmaları açısından oldukça olumlu bir artışı gösteriyor olmasına rağmen, bu dönem hala genel anlamda kadınların mimarlık pratiğinin güncel ve mesleki pratikleri arasında oldukça düşük bir düzeydedir. Toplumsal anlamda kadınların hala eşitlikçi bir yaklaşım kıyaslamasıyla, olması gereken temsil oranlarına ulaşamadığını göstermektedir. Fakat diğer bir taraftan derginin on yıllık zaman dilimleri incelenirken sürekli gelişmeci bir yol izlemediği, 1980-1990 yılları arasında önceki on yıla oranla ciddi artış yaşamışken, sonraki yirmi yılda da oldukça düşük oranlara gerilemiştir. Fakat 2010-2017 yılları arasında ise, derginin kendi içinde kıyaslaması yapılacaksa ciddi bir sıçrama yaşadığı ifade edilebilir. Bu durum bize, kadınların toplumsal açıdan kabulünün her zaman çizgisel artışta olmadığını, nedenini kesin olarak tarif edemeyeceğimiz karmaşık bir nedenler silsilesini kapsadığı göstermektedir.

Kadınlar yarışma projelerinde yeterince görünemedikleri için mimarlık pratiğinin teknik, tasarım ve üretim meselelerinde yeterince aktif olmadıklarını ifade eder durumdadır. Çünkü bu sonuç, mimarlık alanının bu tür alanlarda kadın yetkinliğini kabul etmediği, kadınların kendilerini konuya hâkim göremediklerini veya kadınlar istese bile istedikleri oranda aktif davranabilecekleri bir meslek ortamına hiç ulaşamadıklarını gösterir durumdadır.

Tablo 12

Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü			
Yıl	Toplam	Kadın	Yüzde
1973-1980	4	0	%0
1980-1990	19	3	%15
1990-2000	125	7	%6
2000-2010	155	5	%3
2010-2017	26	6	%23

7.3. Haber, Rapor ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü

Dergide bu başlık adı altında yapılan incelemelerde haberlerin daha çok editöryel içerik olarak, isim belirtilmeksizin yayımlanıyor olmasından dolayı, kadın ve erkek oranlarına dair kesin bir oranın saptanamadığı; verilen oranların isim belirtilen veya isimsiz tüm haber, rapor ve değerlendirme yazılarını kapsadığı belirtilmelidir. Kadının bu başlık altındaki görünürlüğünü net olarak deşifre etmemizin tek koşulu, bu alandaki tüm yazıların bir kişiyle anılıyor olmasıyla mümkün olabilmektedir. Dergi yapısal olarak böyle bir karakterde yayımlanmadığı için dergide sadece mimarlık ile ilgili olmaksızın, genel haberlere de yer verildiği için kesin değerlendirme yapılamamıştır. Fakat yine de tüm yılların bu başlık altındaki değerlendirmesi aşağıda on yıllık zaman dilimleri ile sunulmuştur.

7.3.1. 1973-1980 Yılları Arası

Bu dönemde kadınların, mimarlığın asli birleşenleri olduğu düşünülen yapı, konut, inşai faaliyetlerden ziyade tanıtım ve kültür sanat alanında görece daha çok faaliyet gösterdiği yapılan dergi içeriği taramasıyla ortaya çıkmaktadır. 1973-1980 yılları arasında

yayımlanan toplamda 511 haber, rapor ve değerlendirme yazısının 31 tanesinde kadınların görünürlük kazandığı tespit edilmiştir. Bu durum toplam sayı içinde kadın görünürlüğü açısından %6'lık bir orana denk gelmektedir. Bu oran yazılan tüm haber, rapor veya değerlendirme yazılarının büyük oranda erkekler tarafından kalem alındığına veyahut haberlerin daha çok isim belirtilmeksizin yayımlanıyor olmasından dolayı örtük bir egemen anlayışın ürünü olarak yazıldığına işaret etmektedir. Bu açıdan bakıldığında çok da gerçekçi bir değerlendirmeye denk düşmediğini belirtmek gerekir.

Fakat burada asıl dikkati çeken şey, bu başlık altında yazılan tüm yazıların⁶⁸ 'kültür/sanat', 'grafik/sergi' veya 'tanıtım' başlığı altında ifade ediliyor olmasıdır. Çünkü bu durum bize kadınların bu mimarlık dergileri içinde yüksek oranda görünürlük kazandığına dair bir göndermede bulunmaz. Bu göndermenin aksine kadınların hala mimarlık alanının inşai ve teknik yönünden henüz çok uzakta olduğunu, hala kültür ve sanatla özdeşleşen ve kadının bir nevi geri plana kalmak koşuluyla istediği işle uğraşmasına olanak veren, hatta mimarlık pratiği dışındaki alanlarla ilişkide olduğu sürece görünürlük kazanabileceğini göstermesi bakımından oldukça önemli bir sonuca işaret etmektedir.

7.3.2. 1980-1990 Yılları Arası

1980-1990⁶⁹ yılları arasında yayımlanan tüm dergilerin içeriklerinin incelenmesi, çıkan sonuçlar bakımından önceki 8 yıllık yapı dergisi geleneğine çok benzerlik gösterdiği görülmüştür. Çıkan haberler dikkate alındığında, çoğu haberin iktidarın veya mevcut belediye işlerinin yansması olarak şekillenmesinin yanı sıra, kadınların yaptığı veya yer aldığı haberlerin çoğunun kültür, sanat veya edebiyatla ilişkili olduğu görülmüştür. İlk defa mimarlık alanında akademik bir başarının, mimarlık alanında doktorasını alan bir kadın mimarın derginin haberine konu olduğu görmekteyiz⁷⁰. Bu durum bir bakıma kadınların

⁶⁸ Bkn: *YAPI*, s. 4-23

⁶⁹ Ocak 1980- Aralık 1989 arasındaki sayıları kapsamaktadır.

⁷⁰ Bkn: İç Haber, " Mine Kazmaoğlu Doktor Oldu", *Yapı Dergisi*, sy.37, s.2

akademik dünyadaki sayılarının değilse de önemsenme durumlarının ne kadar olduğunun bir göstergesidir. Çünkü öncesinde bu gibi haberlere sıkça rastlansaydı veya kadının akademik açıdan yükselmesi, tıpkı erkeklerin unvan almalarındaki olağanlığının tezahürü olarak karşılanmış olsaydı, dergiye konu olmayacağı, önemsenip haber yapılmayacağı açıktır.

On yıllık sürecin 1980-1985 yıllarını arasını kapsayan 6 yıllık süre içerisinde toplamda 22 tanesinin ya kadınlar tarafından yapıldığına ya da kadınların konu olduğu haber ve tanıtım yazısına rastlanmaktadır. Bu durum kadın üretim ya da faaliyetlerinin henüz haber değeri taşımadığına işaret etmenin yanında, habercilik alanında bile oldukça düşük bir düzeyde üretim yapma olanağı bulabildiğine de işaret etmektedir. Kadınların görünürlük kazandığı 22 haberin dışında kalanların birçoğunun isimsiz olarak, editöryel içerik olarak yer aldığı, fakat yine de ismi belirtilen yerlerde de erkeklerin oranının kadınların oranıyla kıyaslanmayacak kadar yüksek olduğunu görmek gerekir.

Öte yandan mimari yapısal, teknik veya eleştirel değerlendirme metinlerinin yazım oranlarına da bakıldığında, kadınların 1980-1985 yılları arasında daha çekincen bir tavırla az ürün verdiği görünürken, 1985-1990 yılları arasında paneller, sempozyumlar veya yapısal değerlendirmelerin arttığı görülmektedir. Toplamda 60 sayının basıldığı on yıllık süre zarfında kadınların sadece 28 metinde görünürlük kazandığını görmekteyiz. Bu yazıların bazıları kadınların katıldığı panel veya sempozyumları içerirken bazıları ise yapısal, şehircilik veya mimarlık tarihi değerlendirme ve eleştiri yazılarını içermektedir.⁷¹

Her ne kadar yapılan haber ve tanıtımların bazı sayılarda kimler tarafından yapıldığı dergide tam olarak belirtilmiyor olsa da kadınların genel olarak çok az görüldüğü veya hiç görünemediği on yıllık zaman aralığından söz etmek gerekir. Kadınların, mimarlığın teorik, tarihi veya eleştirel yönüne de yeni yeni dâhil olduğu bu dönem mimarlık alanında kadınların kazanımlarının bir göstergesi olarak konumlanabilecekken, toplamda yayımlanan 1397 yazının sadece 310 tanesinde yer alarak %12'lik bir orana denk gelen

⁷¹ Bkn: *YAPI*, sy. 31-114

kadın görünürlüğü açısından oldukça yetersiz ve sözde görünürlüğe denk düştüğünü de akılda tutmak gerekir.

7.3.3. 1990-2000 Yılları Arası

1990-1995⁷² yılları arasında yayımlanan yapı dergisinin toplamda 72 sayısında bulunan haber, rapor veya değerlendirmeler incelendiğinde; toplamda yaklaşık olarak 150 yazının kadınlar tarafından yazıldığı görülmüştür. Edinilen bu sonuç toplamda 1937 haber, rapor ve değerlendirmenin yapıldığı bu 6 yıllık zaman zarfında 150 defa görünen kadının %8'lik bir oranla temsil edildiğini göstermektedir. Bu süre zarfında bazen kadınların hiçbir şekilde görünürlüğe kavuşmadığı sayıların yanında bazen de aynı sayıdaki haber ve değerlendirmelerin birçoğunun kadınlar tarafından yapıldığına şahit oluyoruz. Bu türden tutarsız bir yaklaşımın sadece kadınlar eliyle değil aksine eril zihniyet eliyle üretilmiş bir toplumsal gerçekliğe işaret ettiğini görmek gerekir.

Dönemin ikinci yarısında ise birinci yarısında göre kadın görünürlüğünün görece azaldığı tespit edilmiştir. Toplamda yayımlanan 48 sayıda 2229 haber, rapor ve değerlendirme yazısının 160 tanesinde karşımıza çıkan kadınlar, toplam oranın %7'sine denk gelmektedirler. Fakat burada da daha çok yayım tanıtımlarında görünen kadınların hep aynı kadınlar olduğu da dikkati çeken bir diğer husustur. Özellikle tüm yayım tanıtımlarında gördüğümüz 'N. Derya Özer'in yazılarının sayısal oranı arttırdığı ve dolayısı ile kadınların görünürlüklerinin yüksek olduğu yanılsamasına neden olduğu da göz ardı edilmemesi gereken bir diğer husustur. Yine bahsi geçen Özer'in görünürlüğünün sebebi de dergide söz sahibi ve aktif olan diğer kadınlar gibi, dergiyle ilişkisi kuvvetli kişilerle -genelde erkek bireyler- olan akrabalık bağları, hoca-öğrencilik ilişkisi gibi bir duruma dayanıyor olmasından ötürü, çok ürün veriyor olması onun gerçekten kamusal görünürlüğüne işaret etmemektedir.

⁷² Ocak 1990- Aralık 1999 arasındaki sayıları kapsamaktadır.

Sonuç olarak kadınları 1990-2000 yılları arasında yayımlanan toplam 120 sayısında, toplamda yazılan 3356 yazıda kadınların 310 defa görünürlikle %7-8 aralığında temsiliyet kazandığı, bu görünürlüklerin birçoğunun aynı kadın tarafından veya birden çok yazı yazan diğer kadınlar tarafından olduğu gözlenmiştir. Aynı kadınların sürekli olarak görünürlük kazanması gerçekte kadınların nasıl bir toplumsal algılama sisteminde yer edindiğini göstermekten ziyade; oransal değerlendirmelerde sayısal veriyi arttırma özelliğinden başka bir fayda sağlamadığı görülmelidir. Burada da yapılan haber ve tanıtımların bazı yerlerde kimler tarafından yapıldığı dergide tam olarak belirtilmiyor olsa da kadınların genel olarak çok az görüldüğü veya hiç görünemediği bir zaman aralığından söz etmek gerekir.

7.3.4. 2000-2010 Yılları Arası

2000-2010 yılları⁷³ süresince yazılan 3882 haber başlıklı metnin sadece 427 tanesinde kadınların müellif olarak gösterildiği, bu sayının tüm oran içinde %11'e denk geldiği görülmüştür. Bu sonuç bize iki şey söylemektedir: ya kadınlar zaten mimarlık disiplninde reelde çok az yer edindikleri ve az görüldükleri için haber konusu olamamışlardır; ya da kadınlar disiplin içinde çok yer ediniyor olmalarına rağmen, kayda değer üretimler yapamamakta veya haber değeri taşıyan bireyler olmadıklarından dolayı çok az oranlarla görünürlük kazanabilmişlerdir. Her iki olasılığın hangisinin doğru olduğuna dair kesin bir saptama yapılamamakla beraber, kadınların görünememe durumunun çok daha karmaşık meseleleri kapsayan bir problematik olduğu kesindir.

2000-2010 yılları arasında yazılan haber, rapor ve değerlendirme yazılarının birçoğunun dizinde isimsiz, editöryel içerik olarak ifade ediliyor olması kadın ve erkek oranını saptamak konusunda sıkıntı yaratmıştır. Fakat buna rağmen kaynağı belirtilen yazıların

⁷³ Not: 2004-2005 verilerine ulaşılammıştır, bu yüzden bahsi geçen rakamlar ve değerler bu yılları kapsamamaktadır.

hala büyük oranda erkekler tarafından yazıldığı, kadınların önceki on yıllarda olduğu gibi cılız bir oranla temsiliyet bulduğunu görmek gerekir.

7.3.5. 2010-2017 Yılları Arası

2010-2017 yılları arasında yayımlanan dergilerin tamamı incelenmiştir. Buna göre; bu zaman dilimi içinde yayımlanan 2225 haber, rapor ve değerlendirme yazısının sadece 267 tanesinde kadınların yazar veya muhatap olarak ortaya çıktığını, bu sayının da kadın görünürlüğü açısından %12'lik gibi çok düşük bir değere tekabül ettiğini görmekteyiz. Önceki on yıllarda olduğu gibi yine aynı kadınlar tarafından birden çok üretim yapılmış olması dolayısı ile bu sayısal oran artış göstermiştir.

Derginin kuruluşunu takip eden ilk 30 yılın daha çok aynı insanlarla ve bunların ilişkide olduğu sınırlı bir çevreyle yol aldığı görülse de son 15 yılda yayımlanan dergilerdeki kadın yazar çeşitliliği ve yazı yayımlayabilmek için dergiyle ilişkisi olan insanlarla bir şekilde bağlantılı olma ihtiyacının azalışından ötürü, verilen oranların daha gerçekçi bir kadın görünürlüğüne denk düştüğünü söyleyebiliriz. 2010-2017⁷⁴ yılları arasından yapıldığı dergisinde yayımlanan sayılarda önceki yıllarda olduğu gibi haber yazılarının %95'i isimsiz olarak yayımlanmıştır. Haberin kaynağının veya muhatabının çok önemli görülmediği derginin, rapor ve değerlendirme yazılarında aynı durumla çok daha az karşılaşılmaktadır.

⁷⁴ Ocak 2010- Mayıs 2017 arasındaki sayıları kapsamaktadır.

Tablo 13

Haber, Rapor ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü			
Yıl	Toplam	Kadın	Yüzde
1973-1980	511	31	%6
1980-1990	1397	50	%4
1990-2000	3356	310	%13
2000-2010	3882	427	%11
2010-2017	2225	267	%12

7.4. Yapı Üretimleri İçinde Kadınların Katkıları

7.4.1. 1973-1980 Yılları Arası

1973-1980 yılları arasındaki sayıların yapı bakımından ele alınmasıyla sadece kadınlar açısından değil aynı zamanda erkekler açısından da mimarinin inşai boyutunun geçmişten o güne değin nasıl bir güzergâhta ele alındığını göstermiştir. Çünkü toplamda 7 yıllık süre zarfında 9 defa yapısal katkıların dergiye konu olduğunu görmekteyiz. Yapı katkıları bakımından 1973-1980 aralığı incelendiğinde toplamda yapılan 9 yapı tanıtımının hiçbirinde kadınların, ne dini ve kamusal yapılarda, ne de konut mimarisinde görünürlük kazanmadığı görülmektedir.

Toplumsallığın en önemli verisi olarak nitelendirilebilecek; cinslerin ve ya toplumsal sınıfların söylemden çok pratik olarak görünürlük kazandığı kamusal alanlarla ilgili yapılan yapıların kimler tarafından inşa edildiği ya da metinlerin kimler tarafından yazıldığını ortaya çıkarmak aynı zamanda toplumsallığın düşünme biçiminin de deşifre

etmek anlamına gelmektedir. 1980'lere kadar, bu dergi kapsamında hiçbir haberin yapılmadığı kimlerin hangi projelerde yer aldığına dair detayların yer aldığı, mimari, teknik, inşai bir yazının yer almadığı görülmüştür. Bu durum kadınların sadece mimarlık pratiğinden uzak tutulduğuna dair bir gösterge değildir; aynı zamanda kadınların toplumsallıkla ilişkilendirilmediğinin ve bu çerçevede kadınların kamusal hayatın hem üretimi hem de deneyimlenmesinde öngörülmediğini ortaya koymaktadır.

Yazılan yazıların daha çok geleneksel veya modern kodlarının analiz edilmesi, sektörel gelişim analizlerinin yapılması yönünde ilerlediği görülmektedir. Yine bu süreçte dergide, kadınların hangi konut projelerinde yer aldığına dair detayların yer aldığı, mimari, teknik, inşai bir yazının yer almadığı görülmüştür. Sadece bir yazıda “Geleceğin Tasarımcıları”⁷⁵ adı altında, kadınlarında tasarım dünyasında yer edindiklerine veya edinebileceklerine dair ipucu sunan bir metinle karşılaşmaktayız. Burada bahsi geçen metinde iki kadın tasarımcının yanında çoğunluğunun erkek olduğu diğer bireylerden daha çok bahsedilmektedir. Fakat ele alınan makalenin yine bir erkek tarafından yazılmış olması da tasarımcı vasfının yine erki temsil eden bir erkek tarafından verilebileceğine dair bir saptamaya beraberinde getirmektedir. Yine bunun yanında yapısal değerlendirme alanında, restorasyon adı altında yayımlanan diğer bir makalede de kadınların bu alanda ilk defa Yapı Dergisi'ne göre 1979 yılında görünmeye başladığını da göstermektedir⁷⁶. Bu durum bizleri kadınların genelde teknik meselelerle ne kadar geç tanışabildiğini ve bu alanda ne kadar sınırlı üretim yapabildiği sonucuna götürmektedir.

7.4.2. 1980-1990 Yılları Arası

Derginin 1980-1990 yılları arasında yayımlanan tüm sayıları incelenmiştir⁷⁷. Buna göre bu süre zarfında yapıların kimler tarafından yapıldığına veya katkılarına dair yazılan toplamda 56 yapı tanıtımında kadınların sadece 3 projede görünürlük kazandığı görülmektedir. Bu

⁷⁵ Bkn: Küçükerman, Ö. “Geleceğin Tasarımcıları” *Yapı Dergisi*, s. 8,34, Eylül-Ekim 1974

⁷⁶ Özer, B. “Tarihi ve Geleneksel Mimariyle Yaşamak ve Yeniden İnşa Etmek”, *Yapı Dergisi*, sy. 31, s. 26, Ocak-Şubat 1979

⁷⁷ Ocak 1980- Aralık 1989 arasındaki sayıları kapsamaktadır.

durum tüm oran içinde kadınların sadece %5'lik bir oranda görünürlük kazandığını göstermektedir. Bahsi geçen her üç yapıda kamusal yapı olup, dini ve konut yapılarında hiçbir yapının müellifinin kadın olmadığı görülmektedir.

1988 yılına gelinceye dek proje müellifleri hakkında pek bilgi vermeyen; daha doğrusu kadın müelliflere dair bilgi veremeyen dergi ilk olarak 1988 yılında kamusal yapılara ilişkin projelerinde kadınların görünürlük kazandığı bir projeye karşımıza çıkmaktadır. “Adabank Binaları”⁷⁸ başlıklı metnin içeriğinde kadın bir mimarın tasarım sürecine dâhil olduğunu ve dergide de anılmak suretiyle müelliflik kazandığını görmekteyiz. Bu durum mimarlık pratiği açısından bir ilk olmasa bile derginin o vakte kadar basılan sayılardan edinilen bilgilere göre kadınların tasarım ve inşai pozisyonlarının Yapı Dergisi aracılığı ile ilk defa gündeme geldiğini ortaya çıkarmaktadır.

Sonrasında Moda’da yapılan bir restorasyonda görev alan Kadın mimarlara rastlıyoruz. Buda yine kadınların bu alanda ilk defa gündeme geldiklerini göstermektedir. Fakat bu görünürlükte asıl dikkati çeken şeyin kadın görünürlüğünden ziyade; kadın eliyle yapılmış bir restorasyonun “Moda’da Garip Bir Restorasyon” başlığı altında servis edilmiş olmasıdır. Bu da toplumun restorasyona değil asıl olarak kadına karşı bakışının değiştiği ve tuhaflaştığı yönünde bir izlenim edinmemizi sağlar.

Bunların dışında son olarak, aynı dönemde anıtlar yüksek kurulu kontrolünde yapılan Bebek Koyundaki Marina’nın⁷⁹ yine aynı kuruluşta çalışan biri kadın üç mimar tarafından gündeme gelmesi de kurumlarda çalışan kadınların ve bunların medya aracılığı ile görünürlüklerinin ne kadar sınırlı olduğunu da bir ifadesidir. Elbette ki o dönemde hem serbest piyasada hem de kurumlarda çalışan kadınların olduğunu bilmekteyiz fakat bu durum her seferinde örtük bir düzlemde gösterilmeye çalışıldığı için, kadınlar açısından görünürlük yanılsamalarına neden olabilmıştır.

⁷⁸ İzgi, U.; Akbeğ, D. “Adabank Binaları, İstanbul, Mersin, Ankara, İzmir” *Yapı Dergisi*, sy. 84, s.43

⁷⁹ Çeçener, B.; Suher, H.; Dalan B. Türkmen M. “Bebek Koyuna Marina”, *Yapı Dergisi*, sy. 87. s.6

Kadınların konut yapılarında görünürlük kazanmamış olması da aynı zamanda kadının henüz konut dışına çıkamadığını veya konutun bizzati kullanıcısı olduğu halde tasarımında etkin eleman olmadığıнын göstergesidir. Bunun yanı sıra, yeni tasarımlardan çok, restorasyon çalışmalarıyla gündeme alınan dini yapılarda kadın mimar ya da kadın restoratör olarak görev yapan kimsenin olmadığı veya olsa bile görünmesine ihtiyaç duyulmadığı tespit edilmiştir.

7.4.3. 1990- 2000 Yılları Arası

1990-2000⁸⁰ yılları arasından yayımlanan yapı dergisi sayılarına bakıldığında yapı inşa etme veya tasarlama sürecinde kadın görünürlüklerinde gelişme olduğu görülmüştür. Bu dönemde yapılan 215 yapı tanıtımının 50 tanesinde kadınların görünürlük kazandığı görülmüştür. Bu görünürlüğün toplam yapı tanıtım ve açıklama sayısının %24'ine denk geliyor olmasının yanında önceki yıllardaki oranların çok daha üzerinde olması ve kadınların mimarlık piyasasında sınırlı olsa da yer edinmeye başladığının göstergesi olması dolayısı önemlidir.

Ancak projelerin çoğunun kamusal ölçekli ve kentsel planlama düzeyinde projeler oluşu ve kadınların öncelikle kamusal alanla ilişkiye geçme ihtiyacının, müşteri odaklı veya konut odaklı projelerle ilişkiye geçme ihtiyacından yüksek oluşuna işaret eder. Bu tercihin kendisi bile toplumsal kabuller üzerinden kadının kendisine biçtiği rolü açıkça ifade eder düzeydedir. Eril dünya kodları içinde kadınların direkt olarak erk olanla ilişkiye girmesi hala çok yavaş olabilmektedir. Genelde erkek olan müşteriyle iletişim kurmaktansa kamusal ile iletişim kurmanın daha olanaklı olduğunu gösterir bu durum. Bu önemli atılımın yanında, kadınların bu projelerde erkeklerde beraber görünürlük kazanıyor olması da hala kadınların tekil bireyler olarak mimarlıkta yeterince söz sahibi olabilir durumda olmadığını göstermektedir. Bu durumun hem kadınlar hem de erkekler tarafından içselleştirilmiş bir toplumsal kavrayışın sonucu olduğunu görmek gerekir.

⁸⁰ Ocak 1990- Aralık 1999 arasındaki sayıları kapsamaktadır

7.4.4. 2000-2010 Yılları Arası

2000-2010⁸¹ yılları arasında, yapı dergisinde yer alan yapılara kadın katkısının önceki yıllara oranla ciddi şekilde arttığı görülmektedir. Toplamda bahsi geçen 343 yapının 100 tanesinin kadınlar tarafından tasarlanmış olması, mimarlık pratiğinin inşai faaliyetlerinde sadece erkeklerin söz sahibi olmaktan çıktığını göstermektedir. 100 yapıyla toplam sayı içinde %30 oran ile temsiliyet bulan kadınlar, güncel mimarlık ve mimarlığın teknik problemlerinde yer edindiğini göstermektedir.

Her ne kadar ismi geçen kadın mimarların çoğunun işlerinin erkek mimarlarla beraber yapıyor olduğu dikkati çekse de, kadınların erkeklerin dünyasında yer edinebiliyor olmaya başladığının da kanıtıdır bu durum. Dergide yapı müellifleri incelenirken dikkati çeken bir diğer nokta ise, aynı kadın, erkek ve mimari ekiplerin sıkça üretim yaptığı inşai faaliyetlerin hâkim olduğu bir çerçevenin aktarılıyor olmasıydı. Sanki adı geçen yapıları yapabilecek başka hiç kimse yokmuş gibi, yapıların sürekli olarak aynı kişiler ve ekipler tarafından yapılıyor olması da, tıpkı kadınların görünememesinin altında yatan problemin nedenleri kadar karmaşıktır. Bu problemin tek seferde verilebilir tek bir yanıtı yoktur elbette fakat belki de mimarlık pratiğine has birçok problemi içinde barındırdığı aşikârdır.

7.4.5. 2010-2017 Yılları Arası

2010-2017⁸² yılları arasında dergide verilen yapı tanıtım ve değerlendirmelerinde kadınların önceki yıllara oranla ciddi düşüşe geçtiğini görmekteyiz. Derginin kuruluşunun ilk 40 yılında sürekli olarak artan kadın görünürlüğü oranlarına karşın, bu süreçte bu oranın azaldığı ve genelde sanıldığı aksine git gide kadınlar yönünde pozitif gelişmelerin yaşanmadığını açıkça ifade etmektedir.

⁸¹ Ocak 2000- Aralık 2009 arasındaki sayıları kapsamaktadır.

⁸² Ocak 2010- Mayıs 2017 arasındaki sayıları kapsamaktadır.

Bahsi geçen süre zarfında yayımlanan 637 yapı tanıtım ve değerlendirmenin sadece 73 tanesinde kadın katkılarını görmekteyiz. Bu sayı toplam sayı içinde %12'lik bir orana denk düşmektedir. Derginin yayımlanan ilk 7 senesinde hiç yapısal olarak katkısına rastlamadığımız kadınlar aradan yarım asırlık süre geçmiş olmasına rağmen hala çok küçük oranlarla, mimarlığın teknik ve tasarımsal dünyasında temsiliyet bulabilmektedir.

Kadınların önceki on yılda hala düşük bir rakamla temsiliyet bulması görece olumlu sayılabilecek mimari ekiplerin yoğunlukta üretim yaptığı nedenine bağlabiliyoruz; 2010-2017 arasındaki sürede bu oranın bu kadar düşük olmasının bağlayabileceğimiz mimari ekip yoğunluğundan da bahsetmek mümkün olmamaya başlar. Çünkü zaten yayımlanan yapıların çoğunun müellifi tekil kişiler olarak görünmekte çok azının mimari ekiplerle anıldığını görmekteyiz. Bu durum belirtilen süre zarfında kadınların, serbest çalışan erkek bireyler gibi tek başına ofis kuramadıklarını, tek başlarına mimarlık yapamadıklarını gösterir. Ya bir mimari proje ekibinin bünyesine girerek ya da eşleriyle beraber üretim yaparak mimarlık pratiğinde yer edinme yoluna giren kadınlar, hala çok sınırlı bir çerçevede hareket etmek zorunluğundadır. Bu durum tek başına çok sınırlı üretim yapabilme durumuyla karşılaşan kadınların bu süre zarfında önceki yıllarla kıyaslandığında oransal düşüşünün sebebi olarak gösterilebilir.

Tablo 14

Yapı Üretimleri İçinde Kadınların Katkıları			
Yıl	Toplam	Kadın	Yüzde
1973-1980	9	0	%0
1980-1990	56	3	%5
1990-2000	215	50	%24
2000-2010	343	99	%29
2010-2017	637	73	%12

7.5. Yapı Dergisi Bağlamında Kadın Görünürlüğü Sonuç

Yapı dergisinin 1973- 2017 yılları arasını kapsayan aralıkta ”Makale, inceleme yazısı ve çeviri yazılarında kadın görünürlüğü”, “Haber, rapor ve değerlendirme yazılarında kadın görünürlüğü”, “Yarışma projelerinde kadın görünürlüğü”, ”Yapılar bakımından kadın katkıları” alt başlıkları ile incelediğimiz sayılarında kadın görünürlüğünün oldukça düşük rakamlarla temsiliyet bulduğunu görmekteyiz. Mimarlık pratiği içinden yaptığımız bu değerlendirme sadece mimarlık pratiğinin bir problemi olarak algılanmamalıdır. Aksine toplumsal bir problemin, yine toplumla çok ilişkili olan bir meslek pratiğinde bu şekilde görünürlük kazanmış olması asli olarak o toplumun değer sistemlerine göndermede bulunur. Alanda sıkça erkek üretimlerinin olması, sadece toplumsal yaşamın değil aynı zamanda mesleğin de cinsiyetçi bir yönünü ortaya koyar.

Bu mimarlık dergilerinin yayımlanıyor olması o gün için güncel mimarlığa gönderme yapıyor olsa bile, genelde Türkiye mimarlık tarihini yazma pratiği olarak da okunabilir. Bu bağlamda bakıldığında mimarlık tarihinin de erkekler eliyle yazıldığını görmekteyiz. “ Yazının icat edilmesinden beri tarih yazma işlevi erkeklerin tekelinde olduğu için erkeklerin yaptıkları ve yaşadıkları ‘tarihsel öneme’ sahip bulunarak, kadınların deneyimleri marjinalleştirilmiştir” diyen Berktaş⁸³ gibi sadece yazının değil aslında diğer tüm pratiklerin de eril zihniyeti yansıttığını ortaya koymaktadır. Mimarlığın da bu eril zihniyetten farklı olduğunu düşünmek Türkiye yazınsal ve üretimsel mimarlık tarihi düşünülünce hayal olmaya başlar. 2020’lere yaklaştığımız bu zamanda bile hala kadınların cinsiyetçi bir meslek pratiği olan mimarlıkta yeteri kadar yer edinemiyor olması da bunun en somut örneklerinden biridir.

1973-1980 yılları arasında dergide yazılmış tüm yazı türlerinin kendi aralarında yüzdellikleri kıyaslandığında, kadınların en çok makale, inceleme yazısı ve çeviri yazısı ile gündeme geldiğini görmekteyiz. Hiçbir yarışma projesinde veya yapısal tanıtımda adı

⁸³ Berktaş, F., *Tarihin Cinsiyeti*, Metis Yayınları, 2003

geçmeyen kadınların, mimarlık pratiğinin inşai veya tasarımsal tarafıyla ilgilenme şansını yakalayamadığını gösterir. Makale yazmalarına izin verilen kadınların, yazdıkları makalelerde sanat tarihi alanına dâhil edilebilecek metinlerle gündeme gelmiş olması; aslında kadınların bu pratik içinde hiç görünemediklerini, sözde görünürlüklerle medyaya sunulduğunu ifade etmektedir.

Tablo 15

1973-1980 Yılları Arası			
Tür	Toplam	Kadın	Yüzde
Makale, İnceleme, Söyleşi Ve Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü	180	21	%12
Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü	4	0	%6
Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	511	31	%0
Yapı Üretimleri İçinde Kadın Katkıları	9	0	%0

Tablo 16

1980-1990 Yılları Arası			
Tür	Toplam	Kadın	Yüzde
Makale, İnceleme, Söyleşi Ve Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü	602	87	%15
Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü	19	3	%15
Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	1397	310	%12
Yapı Üretimleri İçinde Kadın Katkıları	56	3	%5

1980-1990 yılları arasında dergide yazılmış tüm yazı türlerinin kendi aralarında yüzdeleri kıyaslandığında, kadınların önceki yedi yılda olduğu gibi yine en çok makale yazdığını fakat bunun yanında yarışma projelerinde de aynı oranı yakalayarak görece daha görünür duruma geldiğini göstermektedir. Önceki yıllarda yarışma projeleriyle hiç gündeme gelmeyen kadınların, birden bire bu alanda %15’lik bir oranla temsil edilmesi mimarlık pratiği açısından olumlu bir kazanım olarak ifade edilebilir. Bunun yanı sıra hala mimarlık ile direkt ilişki kurmamızı sağlayan yapısal tanıtımlarda kadınların %5’lik bir oranla görünürlük kazanmaları, hem mimarlık disiplinin kendisi, hem de kadınların mesleki kimlik inşası açısından oldukça yetersiz olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 17

1990-2000 Yılları Arası			
Tür	Toplam	Kadın	Yüzde
Makale, İnceleme, Söyleşi Ve Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü	2073	510	%24
Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü	125	7	%6
Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	3356	50	%7
Yapı Üretimleri İçinde Kadın Katkıları	215	50	%24

1990-2000 yılları arasında dergide yazılmış tüm yazı türlerinin kendi aralarında yüzdeleri kıyaslandığında, derginin kurulduğu günden bu yana, kadınların en çok makale, inceleme yazısı ve çeviri yazısında temsiliyet bulunduğunu görmekteyiz. Bu sonuç kadınların hala arka planda tutulmak kaydıyla görülebildiklerine işaret etmektedir. Bunun yanı sıra kadınların bu süre zarfında yapısal değerlendirmelerde ciddi bir sıçrayış yakalamış olması mesleği icra etme açısından önemli bir yere işaret etmektedir.

Tablo 18

2000-2010 Yılları Arası			
Tür	Toplam	Kadın	Yüzde
Makale, İnceleme, Söyleşi Ve Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü	2310	723	%31
Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü	155	5	%3
Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	3882	427	%11
Yapı Üretimleri İçinde Kadın Katkıları	343	99	%29

Derginin 2000-2010 yılları arası incelenip, yazılmış tüm yazı türlerinin kendi aralarında yüzdelikleri kıyaslandığında, derginin kurulduğu günden bu yana, kadınların hala en çok makale, inceleme yazısı ve çeviri yazısında temsiliyet bulduğunu sonucu çıkmaktadır. Ancak kadınların önceki on yılda da karşılaştığımız gibi yapısal tanıtımlarda ilerleme kaydettiğini, yarışma projelerinde hala çok düşük oralarla temsiliyet bulduğunu görmekteyiz.

Tablo 19

2010-2017 Yılları Arası			
Tür	Toplam	Kadın	Yüzde
Makale, İnceleme, Söyleşi Ve Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü	538	317	%59
Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü	26	6	%23
Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	2225	267	%12
Yapı Üretimleri İçinde Kadın Katkıları	637	73	%12

Derginin 2010-2017 yılları arası incelenip, yazılmış tüm yazı türlerinin kendi aralarında yüzdeleri kıyaslandığında, derginin kurulduğu günden bu yana, kadınların hala en çok makale, inceleme yazısı ve çeviri yazısında temsiliyet bulduğunu sonucu çıkmaktadır. Hatta bu zaman aralığında kadınların bu alanda %59'luk görünürlüğü ile erkeklerden de çok daha fazla görünmeye başladığını ve dolayısı ile kadınların artık iyiden iyiye mimarlığın pratik sahasından uzaklaşıp kendisini yazınsal dünyada var etmeye çalıştığını ortaya koymaktadır. Bunun yanında yapı tanıtımları bakımından görünürlüğündeki büyük düşüş, kadınların inşai ve tasarım faaliyetlerinde tek başına var olmadığını, bir mimari ofis bünyesinde mesleğini icra etmeye çalıştığını ve büyük oranda cinsiyetçi bir meslek pratiği içinde 'diğerleri' konumuna düşürüldüğü tespit edilmektedir.

Fakat tüm değerlendirmelerde görünen o ki, kadınların belirli alanlarda görünürlük elde ettikten sonra sürekli olarak o alanda varlık bulamıyorlar; bazen ciddi oranlarda düşüşler yaşayabiliyorlarken bazen de sıçrayışlarla görünürlük kazanıyorlar. Bu durum kadınların kendilerine bu meslek pratiği içinde yer edinebilmek için zaman zaman belli alanlara yönelme ihtiyacı duyduklarının kanıtıdır. Bu nedenle kadınların bu çabaları bazen olumlu sonuçlanırken bazen de kendilerinin hiçbir şekilde temsiliyet kazanamadıkları bir görünmezliğe dönüşmektedir. Mimarlık mesleği, cinsiyetçi bir algılama sistemi içinde erkek mesleği olarak görülmektedir. Bu çıkarım Yapı dergisi bağlamında da, çıkan sonuçlar dikkate alındığında görünür durumdadır.

8. *ARRADEMENTO (DEKORASYON) MİMARLIK DERGİSİ* ***BAĞLAMINDA KADIN GÖRÜNÜRLÜĞÜ***

8.1. Makale, İnceleme Yazısı, Söyleşi Ve Çevirilerde Kadın Görünürlüğü

8.1.1. 1989-2000 Yılları Arası

1989-2000⁸⁴ yılları arasında dergide 121 sayı yayımlanmış ve bu 121 sayının içinden 117 sayının⁸⁵ incelenmesi neticesinde, toplamda 1174 makale, inceleme, söyleşi ve çeviri yazısının olduğu tespit edilmiştir. Toplam sayı içinden kadınların 515 metinle %44 oranında temsil imkanı bulduğu dergide, kadınların da erkekler gibi sık sık görünebildiğine ve dergi içinde kendini ifade etme şansı bulduğuna şahit olunmaktadır.

Her ne kadar kadınlar bu denli yüksek bir rakamla görünürlük kazanmış olsa bile arka planda aynı oranı yakalayamayacakları, örtük bir görünmezlik perdesinin hala işler halde olduğu aynı kadınların birden çok üretim yapmasıyla kanıtlanabilmektedir. Dergi bu 11 yıllık sürecin özellikle ilk yıllarında sınırlı bir ekip çalışmasının ürünü olarak üretilmiş gibi görünmektedir. Aynı kişilerin, ister erkek olsun ister kadın fark etmeksizin, sürekli görünmeleri ve hatta derginin bazı kısımlarının hep aynı kişilerce kaleme alınıyor olması da buna örnek olarak gösterilebilir. Aynı kadınların birden çok kez⁸⁶ görünmeleri ve bazı kadınların eşleriyle⁸⁷ beraber görünürlük kazanmaları kadınların özerk olarak görünebildiklerine işaret etmez. Aynı süre zarfında tüm öngörünüm/başlangıç yazılarının Ömer Madra tarafından yazıldığı, aslında derginin zaten erkeklerin yönetiminde olduğu ve kadınların bunlara eklenmek suretiyle görünebildikleri gerçeğini ortaya koymaktadır.

⁸⁴ Ocak 1989 – Aralık 1999 arasındaki dergileri kapsamaktadır.

⁸⁵ Derginin 1989 Ocak, 1989 Temmuz-Ağustos, 1992 Kasım, 1993 Aralık sayılarına erişilememiştir. Bu sebepten ötürü araştırma kapsamında bu sayıların verileri kullanılmamıştır.

⁸⁶ Belkıs Uluoğlu, Beral Madra, Esra Akcan, Begüm Yansel, Zeynep Mesutoğlu, Şermin Alyanak, Mine Haydaroğlu, Aydan Balamir, İrem Erez, Gülgün Öztaş, Defne Koz vd... şeklinde sıralayabileceğimiz kadınlar, dergide sürekli görünürlük kazananlar ve neredeyse her sayıda çeşitli alanlarda üretimler yapmışlardır.

⁸⁷ Derginin birçok sayısında Zehra Tümertekin, Beral Madra, Mine Haydaroğlu, Gülsün Tanyeli'nin görünürlük kazandığı ve bu durumun yalnızca kendi kimlikleriyle değil, eşlerinin de kimlikleriyle ilişkili olduğu söylenebilir.

1989-1995 yılları arasında dergide yayımlanan tüm çeviri metnlerinin kadınlar tarafından üretildiği, 1995 yılından sonra ise Murat Germen'in de dâhil olduğu fakat hala kadınların büyük oranda çeviri metinlerini üstlendiği gözlenmiştir. Aynı zamanda bu aralıkta tüm yurt dışı kaynaklı işlerin kadınlar tarafından dergiye konu edildiği gözlenmiştir. Kadınların bu tür işlerde görünürlük kazanmış olmaları aslında, kadınların dergi içinde çok iş yapıp, erkekler kadar popüler olamadıklarını da düşündürmektedir. Çünkü bu kadınlar derginin büyük kısmını oluşturacak metinleri üretme etkisine sahipken, arka planda derginin kurucu ekibi olan ve Türkiye mimarlık camiasında daha fazla tanınan kişilerin daha çok gündeme geldiğinin farkına varmak gerekir.

Tüm bunların yanında özellikle 1990-1995 yılları arasında grafik tasarım veya endüstriyel tasarım alanlarında kadınların sıkça üretim yaptığı, literatüre erkeklere oranla daha hâkim durumda olduğu/olmaya çalıştığı görülmektedir.⁸⁸ Türkiye'nin bu alanlarda yeni yeni uzmanlaşmaya çalıştığı bu dönemde kadınların özellikle sıkça üretim yapmaları veya bu alanla ilgili süreçleri takip etmeleri, bugün bile bu alanlarda kadınların görünürlüklerinin devam etmesine yol açan olumlu bir etken olarak nitelendirilebilir.

8.1.2. 2000-2010 Yılları Arası

2000-2010⁸⁹ yılları arasında dergide 110 sayı yayımlanmış ve bu 110 sayının incelenmesi neticesinde, toplamda 1554 makale, inceleme, söyleşi ve çeviri yazısının olduğu tespit edilmiştir. Toplam sayı içinden kadınların 614 metinle ortalama %40 oranında temsil edildiği dergide, kadınlar önceki on yıldan daha fazla üretim yapmış olmalarına rağmen, toplam sayının artması dolayısı ile daha az görünebilmiş durumdadırlar. Kadınların, neredeyse erkeklerde aynı oranlarda görünürlük kazanmış olduğu bu on yıllık süre

⁸⁸ Bu aralıkta dergide sıkça gördüğümüz kadınları, Başak Şenova, Beral Madra, Şermin Alyanak şeklinde sıralayabiliriz.

⁸⁹ Ocak 2000 – Aralık 2009 arasındaki dergileri kapsamaktadır.

zarfında, önceki on yılda sıkça görünen kadınların yanında önceden adına rastlanmayan kadınların da dergide yer edinmeye başlaması, bu durumun daha eşitlikçi ve geniş bir kamusal görünürlüğe yaklaştığını göstermektedir.

Bunun yanında dergide önceki on yılda olduğu gibi kadınlar çeviri yazıların %80'nini üstlenmiş bir vaziyette, sıkça makale yazan ve yazınsal alanda üretim yapan mimarlar olarak görünmeye devam etmişlerdir. Derginin tüm 'öngörünüm' yazılarının genel koordinatör görevi üstlenmiş ve yine bir erkek olan Uğur Tanyeli tarafından yazıldığı görülmektedir. Aslında bu durumun kendisi bile, görece kadınların daha çok görünebildikleri bu dergide bile yönetim veya idari pozisyonların hala erkek egemenliğinde yol aldığını, dolayısı ile erkeklerin bu alanda sürekli görünmelerinin bir sebebinin de eril zihniyet kodlarının her alanda kendisini bir şekilde hala var edebilir durumda olduğu sonucunu akla getirmektedir.

8.1.3. 2010-2017 Yılları Arası

2010- 2017⁹⁰ yılları arasında derginin toplamda 7 yıllık süreçte yayımladığı 68 derginin⁹¹ verilerinin incelenmesi sonucuna göre yapılmıştır. Buna göre 68 sayı içinde, toplamda 798 makale, inceleme, söyleşi ve çeviri yazısının olduğu tespit edilmiştir. Bu toplam sayı içinde kadınların 310 metinle %39 düzeyinde görünürlük kazandığı tespit edilmiştir. Kadınlar bu süre zarfında önceki 21 yıllık süreçte olduğu gibi bazen hep aynı kadınların bazen de farklı farklı kadınların metin üretmeleri vasıtası ile görünürlük edinmiş durumdadır. Her sayıda yaklaşık birkaç defa görünürlüğüne şahit olduğumuz kadınlar, yine de erkeklerle eşit duruma gelebilmiş değillerdir. Önceki on yılda gördüğümüz yönetici erkeklerin hala dergide yönetim pozisyonlarında yer aldığı, 8 kişilik yayım kurusu içinde ise 3 kadının temsiliyet bulduğu tespit edilmiştir⁹².

⁹⁰ Ocak 2010 – Mayıs 2017 arasındaki dergileri kapsamaktadır.

⁹¹ Araştırma Mayıs 2017 dergisiyle sonlanmaktadır.

⁹² Derginin bu aralıkta Yayın Koordinatörünün Uğur Tanyeli olduğu, Editör 'ün Sibel Senyücel olduğu ve Yayın Kurulu'nda ise İhsan Bilgin, Arzu Erdem, Jale N. Erzen, Haydar Karabey, Mine Kazmaoğlu, Ahmet Özgüner, Bülent Tanju, Uğur Tanyeli'nin yer aldığı görülmektedir.

Tüm bunlar 2017 senesinde bile kadınların mimarlık alanında erkekler kadar görünemediklerini, bunu en aktif oldukları yazınsal görünürlük alanlarında bile, erkeklerle aynı düzeye erişemediği veya daha yükseğe çıkamadığını kanıtlamaktadır.

Tablo 20

Makale, İnceleme, Söyleşi ve Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü			
Yıl	Toplam	Kadın	Yüzde
1989-1990	1174	515	%44
1990-2000	1554	614	%40
2000-2017	798	310	%39

8.2. Yarışma Projelerinde Görünürlük

8.2.1. 1989-2000 Yılları Arası

1989-2000⁹³ yılları arasında derginin toplamda 11 yıllık süreçte 121 sayıyla yayımlamıştır. 121 sayının içinden 117 sayının incelenmesi neticesinde, toplamda 37 yarışma projesinin yazısının olduğu tespit edilmiştir. Toplam sayı içinden kadınların 16 yarışmada derece alıp değerlendirmelerde görünmesi dolayısı ile %43'lük bir oranla dergide temsiliyet bulmuştur. Kadınlar bu oranla aslında, görece daha dolaylı bir alan olan yarışma projelerinde görünürlük kazanarak, eril mimarlık sınırlarını yarışmalarda edindikleri

⁹³ Ocak 1989 – Aralık 1999 arasındaki dergileri kapsamaktadır.

derecelerle zorlamaya çalışmaktadırlar. Serbest piyasanın erkekler tekelinde yol aldığı mimarlık pratiği için kadınların yarışma projelerinde görünürlük kazanmaları sadece tercihi bir duruma değil; aynı zamanda zorunlu bir yönelime de işaret etmektedir.

Derginin yarışma projeleri duyurularını daha sık vermesine karşın, yarışmanın sonuçlarının ve kazanan projelerin tanıtımlarını az verdiği bu dönemde, daha çok kamusal yapıların yarışmalara açıldığı, büyük çaplı proje yarışmalarından alınan derecelerin aynı zamanda kadınların kamusal düzlemde görünürlüklerini de şekillendiren bir etken olmaktadır.

8.2.2. 2000-2010 Yılları Arası

2000-2010⁹⁴ yılları arasında dergide toplamda 110 sayı yayımlanmış ve bu sayıların tamamını incelenmesi neticesinde; toplamda 60 yarışma projesinin dergiye konu olduğu ve bunlar içinde kadınların 36 yarışmada çeşitli derecelerde ve kategorilerde ödüle layık görüldüğü tespit edilmiştir. Bu sayı kadınların erkeklere oranla %60'lık bir görünürlükle temsiliyet bulduğuna işaret etmektedir.

Böyle bir oran kadınların yarışma projelerinde erkeklerden daha çok görünmesine işaret etmekle beraber, aslında daha derinlikli bir probleme de işaret etmektedir. Aynı dönem içinde kadınların yapı üretimleri içinde sadece %14 oranında görünüp, yarışma projelerinde %60 oranında temsiliyet bulması aslında kadınların serbest piyasada kendilerine yer bulmamalarıyla doğrudan alakalıdır. Kadınlar kamusal bir düzlemde gerçekleşen yarışma projelerine doğru yönelmekte ve bu alanda kendisini kanıtlamak zorunda kalmaktadır. Bu durum 2000'li yıllarda bile kadınların hala mimarlık pratiği içindeki hareket alanlarının sınırlılığına işaret etmektedir.

⁹⁴ Ocak 2000 – Aralık 2009 arasındaki dergileri kapsamaktadır.

8.2.3. 2010-2017 Yılları Arası

2010-2017⁹⁵ yılları arasında derginin toplamda 7 yıllık süreçte yayımladığı 68 derginin⁹⁶ verilerinin incelenmesi sonucuna göre yapılmıştır. Bu süre zarfında toplamda 13 yarışma projesinin dergiye konu olduğu ve bunlar içinde kadınların 7 yarışma da çeşitli derecelerde ve kategorilerde ödüle layık görüldüğü tespit edilmiştir. Böylece kadınlar dergide yarışma projesi kategorisinde %54 oranında temsiliyet bulup önceki yıllarda olduğu gibi en çok yarışma projeleriyle gündeme gelebilmektedirler.

Kendisinin yarışma projeleriyle kanıtlamış olan kadınların daha sonrasında serbest piyasada yer edinebilir duruma geldiği, hatta öyle ki bu yarışma projelerinde kazanılan dereceler, kadınların meslekteki gidişatlarının teminatı şeklinde görülüp bunun üzerinden değerlendirilmektedirler. Erkekler mevzu bahis olduğunda, serbest piyasa deneyimi öncesi herhangi bir yarışmayla kendisini kanıtlaması beklenmezken, kadınlar için tam tersi şekilde işleyen bir mekanizmadan söz etmek mümkün. Kadınlar serbest piyasa deneyimi öncesinde kendilerini, hakemli bir kurul karşısında ve dolayısı ile tüm kamusal düzlemde kanıtlamak zorunda bırakılmakta sonrasında edindiği derecelere yetkin olduğu varsayımı üzerinde star mimar adayları olarak piyasada yer edinmeye başlamaktadır. Bu durum kadın mimarlar açısından oldukça sorunlu bir meslek deneyimini çağrıştırmakla beraber, toplumun bundan farklı düşünmeyip/davranmayıp bu tür bir gidişata neden olacak kadın-erkek mimar ayrımcılığını yapması da aynı derecede sorunlu bir toplumsal düşünme biçimine işaret etmektedir.

⁹⁵ Ocak 2000 – Aralık 2009 arasındaki dergileri kapsamaktadır.

⁹⁶ Araştırma Mayıs 2017 dergisiyle sonlanmaktadır. Bu aralıkta Mayıs 2015, Mart 2016, Ekim 2016 sayıları bulunamamıştır. Bunun yanında dergi 2016 yılında yayın haklarının farklı bir yayınevine geçmesi sürecinde, Mayıs, Haziran ve Temmuz-Ağustos Sayılarını basmamış, 300+1 Sayısıyla Eylül ayında tekrardan yayınlanmaya başlamıştır.

Tablo 21

Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü			
Yıl	Toplam	Kadın	Yüzde
1989-1990	37	16	%43
1990-2000	60	36	%60
2000-2017	13	7	%54

8.3. Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü

8.3.1. 1989-2000 Yılları Arası

1989-2000⁹⁷ yılları arasında dergide toplamda 11 yıllık süreçte 121 sayı yayımlanmıştır. Bu 121 sayının içinden 117 sayının incelenmesi neticesinde, toplamda 859 haber, rapor ve değerlendirme yazısının olduğu tespit edilmiştir. Toplam sayı içinden kadınların 133 metinle %15'lik oranda temsiliyet bulmuşlardır.

Derginin haber, tanıtım tarzı yazılarının %70 oranında editöryel içerik olarak verildiği ve dolayısı ile müellifinin kadın mı erkek mi olduğu direkt olarak tespit edilmemiştir. Bu sebepten ötürü kadınların direkt olarak kendi isimleriyle var olma durumlarının tespiti gerçek oranı vermemekte ve sanki kadınların çok az görünebildikleri yanılsamasını oluşturmaktadır. Dolayısı ile editöryel içeriklerin çıkarılmasından sonra kadınlarının yüzdesinin nerdeyse %52 oranına denk geldiğini görmekteyiz. Fakat aynı zamanda derginin yayım kurulu incelendiğinde içerisinde Jale Nejdet Erzen, Beral Madra ve Mine Haydaroğlu'nun yer aldığı 7 kişilik bir ekip olduğu gözlenmiştir. Bunun dışında kadınların

⁹⁷ Ocak 1989 – Aralık 1999 arasındaki dergileri kapsamaktadır.

dergi temsilcilerinin 7 tanesinin 2 tanesinde yer alığı ve haber, tanıtım içerikli yazılarda yer aldıklarının görmekteyiz.

Bunların dışında dergide haber içeriklerinde sanatçı kadınların veya herhangi bir alanda ünlü sayılabilecek kadınların sık sık haberlerinin yer aldığı ve aynı zamanda vefat duyurusu adı altında verilen metinlerde, Arkitekt dergisinin aksine kadınların da haber konusu⁹⁸ olabildiği görülmektedir. Fakat bununla beraber, dergide 1997 yılında yayımlanan ‘Mimar Hanedanları’⁹⁹ yazı dizisi içeriği incelendiğinde, mimarlık mesleğinin nasıl erkekle başlayıp veraset sistemiyle yine bir erkeğe aktarıldığı görmekteyiz. Bu yazıda bahsi geçen tüm hanedanlar erkek mimarların egemenliğinde yol almakta ve böyle görünürlük kazanmaktadırlar. Mesleğin kendisi erkekler mevzu bahis olduğunda babadan oğula geçen kalıtsal bir yetenek gibi algılanıp, erkeklerin bu alandaki varlık sebepleri aynı derecede normalleştirilmektedir.

8.3.2. 2000-2010 Yılları Arası

2000-2010¹⁰⁰ yılları arasında dergide toplamda 110 sayı yayımlanmıştır. Bu 110 sayının incelenmesi neticesinde, toplamda 2074 haber, rapor ve değerlendirme yazısında kadınların kendi isimleri ile 86 defa görünebildikleri tespit edilmiştir. Kadınların kendilerinin müellif olduğu bu sayıyla %4’lük bir oranda temsiliyet buldukları gözlenmiştir. Her ne kadar bu oranın bu kadar düşük olması kadınların neredeyse hiç görünemediklerine işaret ediyor olsa bile, kalan metinlerin %90’lık kısmının editöryel içerik olarak verilmiş olmasından ötürü müellifinin kadın mı yoksa erkek mi olduğu açıkça ifade edilmemiştir. Bu sebepten ötürü kadınları %4 oranıyla erkeklere karşı karşılaştırmak doğru bir sonuç verememektedir. Editöryel içeriklerin çıkarılmasından sonra kadınların erkekler karşısındaki gerçek görünürlüklerini net olarak sayısal veriye indirdiğimizde ise, %41 oranında görünürlük kazandıklarını söyleyebiliriz.

⁹⁸ Bkn: “Ayşe Kalmış Vefat Etti, *Arredamento Dekorasyon*, s.34, Ekim 1997,

⁹⁹ Bkn: “Mimar Hanedanları”, *Arredamento Dekorasyon*, sy.95, s.68-82, 1997

¹⁰⁰ Ocak 2000 – Aralık 2009 arasındaki dergileri kapsamaktadır.

Kadınların dergi söz konusu olunca, bu alanda ister editöryel olsun ister salt kadın erkek karşılaştırmasında olsun, yeterince görünemedikleri ortadadır. Bunun hem derginin yayım kurulu ve muhabirlerinin erkek yoğunluklu olmasından hem de kadınların rapor ve değerlendirmelerde yeterince söz sahibi olamadığı gerçeğiyle doğrudan bir ilişkisi olduğu söylenebilir. Fakat tüm bunlara rağmen, derginin haber kısmında kadın sanatçıların, yazarların ya da akademisyenlerin haberlere sıkça konu olabildiklerini, üretimlerini bu yolla duyurma şansı bulduklarını da göz ardı etmemek gerekir. Çünkü bu durum kadınların üretim yapabilir durumda olduğunu fakat toplumun yine de bu durumu görmek istemediği bir toplumsal düşünme sistemine karşı başka türlü de olabilir şeklinde göndermede bulunur. Çünkü zaten toplumsal olarak kadını yok sayma kodları mimarlık alanında da kendisini üretebilir pozisyondadır, fakat bu tür görünürlükler bu etkiyi az da olsa kırabilir durumdadır.

8.3.3. 2010-2017 Yılları Arası

Değerlendirme 2010-2017¹⁰¹ yılları arasında derginin toplamda 7 yıllık süreçte yayımladığı 68 derginin¹⁰² verilerinin incelenmesi sonucuna göre yapılmıştır. 68 sayının incelenmesi neticesinde, toplamda 1278 haber, rapor ve değerlendirme yazısında kadınların kendi isimleri ile 52 defa görünebildikleri tespit edilmiştir. Bu durum kadınların toplam sayı içinde %4 oranında temsiliyet bulduğuna işaret etmektedir.

Bu 7 yıllık süre zarfında da derginin kuruluşundan bu yana olduğu gibi, bu kategoride ele alınan metinlerin %90'lık kısmı editöryel içerik olarak verilmektedir ve dolayısı ile müellifinin kim olduğu yazılmamaktadır. Bu sebepten ötürü aslında kadınların yer edindikleri %4 oranı direkt kendi kimlikleriyle görünebildikleri durumlara işaret ederken, editöryel içeriklerin çıkarılması sonrasında kadınların erkekler karşısında %41 oranında

¹⁰¹ Ocak 2010 – Mayıs 2017 arasındaki dergileri kapsamaktadır.

¹⁰² Araştırma Mayıs 2017 dergisiyle sonlanmaktadır. Bu aralıkta Mayıs 2015, Mart 2016, Ekim 2016 sayıları bulunamamıştır. Bunun yanında dergi 2016 yılında yayım haklarının farklı bir yayım evine geçmesi sürecinde, Mayıs, Haziran ve Temmuz-Ağustos Sayılarını basmamış, 300+1 Sayısıyla Eylül ayında tekrardan yayınlanmaya başlamıştır

temsiliyet bulabildiği tespit edilmiştir. Bunun yanında derginin editörü ve yardımcı editörünün kimliğinin incelenmesi sonucunda, onların da kadın olması dolayısı ile aslında kadınların bu alanda çok yüksek oranlarda görünebildikleri söylenebilir.¹⁰³

Bunun yanında önceki yıllarda olduğu gibi kadınların haber içeriklerine sık sık konu olabildiklerini fakat konu olma oranlarıyla eş bir şekilde toplumda görünürlük kazanamadıkları gözlenmiştir. Hala toplumsal düşünme kodlarının değişmedi bir düzen içinde kadınların belli araçlar vasıtasıyla görünebilme yüzdeleri toplumsal algılama sisteminde aynı oranlara denk gelememektedir. Nitekim kadın mimarların serbest piyasa deneyimleri veya akademik camiada edindikleri pozisyonların bu durumu en iyi açıklayan örneklerdir.

Tablo 22

Haber, Rapor ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü			
Yıl	Toplam	Kadın	Yüzde
1989-1990	255	133	%52
1990-2000	207	86	%41
2000-2017	127	52	%41

¹⁰³ Dergi Editör 'ünün bu aralıkta Sibel Senyücel, Yardımcı Editör 'ünün K. Bilge Erdem olduğu gözlenmiştir.

8.4. Yapı Üretimleri İçinde Kadınların Katkıları

8.4.1. 1989-2000 Yılları Arası

1989-2000¹⁰⁴ yılları arasında derginin toplamda 11 yıllık süreçte 121 sayısı ele alınarak incelenmiştir. 121 sayının içinden 117 sayının incelenmesi neticesinde, toplamda 461 yapının dergide tanıtıldığı tespit edilmiştir. Bu toplam yapı üretimleri içinde kadınların müellif durumunda olduğu 142 yapıyla %30'luk oranda görünürlük kazanmıştır.

Yapı üretimlerinin konu olduğu metinleri Arkitekt dergisinde daha çok müelliflerin ağzından yapılan proje tanıtımlarının içerirken, Arredamento dergisinde başkalarının bu yapılar üzerine olan değerlendirmesi veya yorumlaması daha büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Bunun yanında derginin bu dönemde Türkiye merkezli kamusal yapıları veya daha büyük ölçekli yapıları dergiye daha az koyup, bunun yerine dekorasyon, iç mimarlık veya daha küçük ölçekli konut yapılarını konu edindiğini görmekteyiz. Bu durum derginin bu dönemde “Arredamento Dekorasyon” olarak yayımlanıyor olması ile de doğrudan alakalıdır. Kadınların bu alanda görünme oranları mevzu bahis olduğunda, oranın bu şekilde olmasının tek nedenin dergi konseptinin böyle olması değildir, aynı zamanda kadınların zaten daha çok konut yapısı yaptığını veya ev içi ile özdeşleştirilebilecek dekorasyon ve iç mimarlık üretimlerinde yer aldığı, dergiye konu olan yapılar içinde oldukça açık bir şekilde görünmektedir.

Kadınlar bu oranla aslında, serbest piyasada erkeklere oranla hala çok az yer alabiliyor durumda olmanın yanında, geleneksel rol modelleri taşıyan ‘konut-kadın’ ‘ev içi-kadın’ tanımlamalarının da çok ötesine geçememiştir. Hala evin iç mekân tasarımı meselesinin kadın ile alakalı olabileceği fakat bunun yanında herhangi bir kamusal yapı dizaynının kadının tekelinde olmadığı inancının yaygın olma ihtimalinin sonuçlarını görmekteyiz. Kadınlar mimarlık serbest piyasasında sınırlı tip tasarım projelerinde görünmekle beraber, erkeklerden görece çok daha düşük bir oranda yer edinebilir durumdadır.

¹⁰⁴ Ocak 1989 – Aralık 1999 arasındaki dergileri kapsamaktadır.

8.4.2. 2000-2010 Yılları Arası

2000-2010¹⁰⁵ yılları arasında derginin toplamda 10 yıllık süreçte 110 sayısı ele alınarak incelenmiştir. 110 sayının incelenmesi neticesinde, toplamda 442 yapının dergiye konu olduğu tespit edilmiştir. Bu yapı üretimleri toplamı içinde kadınların müellif durumunda olduğu 60 yapının olduğu ve bu durumda kadınların bu süre zarfında %14'lük oranda görünürlük kazandığı tespit edilmiştir.

Derginin önceki ilk 100 sayıda “Arredamento Dekorasyon” ismiyle yayımlanmasından ötürü dergide yer alan yapıların daha çok konut veya dekorasyonla ilişkilendirilebilir işlerden oluştuğu ve dolayısı ile kadınların bu alanda %30'luk bir oranla temsiliyet bulmamalarının, toplumsal bakış açısının bir sonucu olduğunu önceki on yıl yıllık süreyi anlatırken söylemiştik. Fakat derginin 2000-2010 aralığı incelendiğinde derginin artık “Arredamento Mimarlık” adı altında basıldığını ve dolayısı ile dergiye konu olan yapıların hem ölçek bakımından hem de kapsam açısından öncekilerden çokça farklılaştığı kuşkusuz.

Kadınların serbest piyasada yer edinemediklerinin bir kanıtı olarak nitelendirilebilecek bu %14'lik oran, aslında gerçek anlamda mimarlık ürünlerinin tanıtıldığı durumlarda kadınların neden görünemediklerine de işaret etmektedir. Yapının ölçeği ve kapsamı genişledikçe kadınların bu yapılarla özdeşleştirilme oranları da aynı oranda düşmektedir. Büyük ölçekli kamusal yapıların üretiminin müellifi durumunda olmayan kadınlar böylece çok daha az üretim yapar hale gelmiştir. Kadınlar serbest piyasanın alanına çok zor sızabildikleri için ve zaten eril olan toplumsal zihniyetin mimarlıkta da vuku bulması sonucunda, iyice görünemez hale gelmektedirler.

¹⁰⁵ Ocak 2000 – Aralık 2009 arasındaki dergileri kapsamaktadır.

8.4.3. 2010-2017 Yılları Arası

2010-2017¹⁰⁶ yılları arasında derginin toplamda 7 yıllık süreçte 68 sayısı¹⁰⁷ ele alınarak incelenmiştir. 68 sayının incelenmesi neticesinde, toplamda 318 yapının dergide tanıtıldığı tespit edilmiştir. Bu yapı üretimleri toplamı içinde kadınların müellif durumunda olduğu 109 yapının olduğu ve bu durumda kadınların bu süre zarfında %34'lük oranda görünürlük kazandığı tespit edilmiştir. Önceki yıllara oranla ciddi artış gösteren bu orana sebep olan müellifler incelendiğinde, aynı kadınların tüm yapılarının dergiye konu edilmesi nedeniyle oranın arttığı, dolayısıyla farklı kadınların yapılarının görünürlük kazanma durumundan ziyade belli kadınların birden çok yapısının görünürlük kazanması üzerinden yanıltıcı bir sonucun çıktığı söylenebilir. Çünkü gerçek bir görünürlüğe denk gelmeyen belli kadınların görünmesi, bunların dışında kalan kadınların ne olduğuna dair bilgi vermekten ziyade, erkek egemenliğinde olan mimarlık pratiğine eklenen sınırlı sayıdaki kadınların olduğu sonucunu çıkarmaktadır.

Bunun yanında yapılarının görünürlük kazandığı bu kadınların bir kısmının erkeklerle anılan mimarlık ofislerinde tasarım ekibinde bulunması dolayısı ile görünürlük kazanabildiklerini¹⁰⁸, bir kısmının yine erkeklerle ortaklı bir şekilde işleyen ofislerde görünürlük kazandığı¹⁰⁹ veya bir kısmının da eşiyile beraber anılmak suretiyle görünürlük kazandıkları¹¹⁰ gözlenmiştir. Bu durumun kendisinin kadınlar açısından sınırlı veya dolaylı bir görünürlükle temsil edilebilir olduğuna işaret etmektedir. Kadınlar sadece kendi kimlikleriyle serbest piyasada çok da kolay yer edinmemektedirler. Bunların bir kısmı yarışma projelerinden sonra kendisinin bir şekilde hem topluma hem de mimarlık piyasasına kanıtlanması suretiyle yapı yapabilir durumda olduklarını, bir kısmının eşiyile

¹⁰⁶ Ocak 2010 – Mayıs 2017 arasındaki dergileri kapsamaktadır.

¹⁰⁷ Araştırma Mayıs 2017 dergisiyle sonlanmaktadır. Bu aralıkta Mayıs 2015, Mart 2016, Ekim 2016 sayıları bulunamamıştır. Bunun yanında dergi 2016 yılında yayın haklarının farklı bir yayın evine geçmesi sürecinde, Mayıs, Haziran ve Temmuz-Ağustos Sayılarını basmamış, 300+1 Sayısıyla Eylül ayında tekrardan yayınlanmaya başlamıştır

¹⁰⁸ Haziran 2010 yılında Abdi Güzer'in mimarlık ofisinin 7 adet üretimi arasında tasarım ekibinde görünen kadın mimarların görünürlüğü buna örnek olarak gösterilebilir.

¹⁰⁹ Kasım 2010 sayısında Mert Eyiler - Selin Güngör ortaklığının ürünü olan 3 projenin dergiye konu olması buna örnek olarak gösterilebilir.

¹¹⁰ Kasım 2011 yılında Alexis-Murat Şanal çiftinin tanıtımı yapılan 8 projesi buna örnek olarak gösterilebilir.

beraber görüldüğü, bir kısmının ailesinden kalma soy isminin bir uzantısı şeklinde piyasada yer edinebilmesi, 2020'e yaklaştığımız bu yıllarda hala mimarlık için ciddi bir probleme işaret etmektedir.

Tablo 23

Yapı Üretimleri İçinde Kadınların Katkıları			
Yıl	Toplam	Kadın	Yüzde
1989-1990	461	142	%30
1990-2000	442	60	%14
2000-2017	318	109	%34

8.5. Arredamento Dergisi Bağlamında Kadın Görünürlüğü Sonuç

Derginin 1989-2017 yılları arasında yayımlanan dergilerinin % 98'ini¹¹¹ oluşturan 302 sayısının incelenmesi sonucunda kadınların genel toplam içinde görünme oranlarının hiçbir aralıkta %30'un altına inmemiş olması, mimarlık pratiği açısından önemli bir sonuçtur. Çünkü öncesinde yapı dergisi ve Arkitekt dergisinin değerlendirmelerine bakıldığında, kadınların görünme oranlarının büyük çoğunlukta süreklilik arz etmediği, bazen yükselişlerin olduğu bazense oransal düşüşlerle karşılaştığımız bir sürecin hâkim olduğu söylenebilir.

Bunun yanında Arredamento için yaklaşık olarak aynı oranlarda sürekli görünebilme durumu bir açıdan kadınların kazanımlarının arttığı varsayımını kolaylıkla akla getirebiliyor olmasından ötürü oldukça tehlikeli durumdadır. Nitekim kadınların en yüksek

¹¹¹ Derginin 2017 Mayıs sayısına kadar 309 sayı içinden 7 tanesinin bulunamamış olmasından ötürü %2'lik kısmına bakılamamıştır.

görünürlük ortalamasında bile hala erkeklerden oldukça düşük oranlarla temsiliyet bulduğu bu 29 yıllık aralıkta, kadınların mimarlıkta zaten yer edinebildikleri gibi bir yanılsamaya neden olma potansiyelini beraberinde getirmektedir. Böyle bir yanılsama, toplumsal açıdan kadınla ilişkilendirilebilecek değerlerin hiçbir zaman olması gereken düzeye getiremeyecek bir algıyı da beraberinde getirebilme potansiyeli taşımaktadır. Derginin 1989-2000 yılları arasındaki oranlara bakıldığında, kadınların en çok mimarlığın yazınsal boyutuyla ilgilendiğini, mimarlık tarihiyle ilişkili metinler kaleme aldığı, çeviriler yaptığı veya mimarlık literatürü açısından önemli sayılabilecek derlemelerle uğraştığı söylenebilir.

Öte yandan yarışma projelerinde oldukça iyi bir oranda göründüklerini de söyleyebiliriz. Nitekim yarışma projelerinin, herhangi bir mekânsal zorunluluk veya akademik zorunluluk hissettirmeksizin, mimarlıkla ilişkili herkesin katılabileceği görece daha bağımsız bir alan olma özelliğinden dolayı sıkça tercih sebebi olduğunu görmekteyiz. Bu sadece kadınlar için değil aynı zamanda erkekler içinde mimarlık pratiği içinde hızlıca veya dolaysız yer edinmenin bir koşulu olarak düşünüldüğünde, kadınların bu alanda görünürlüklerinin yüksek olmasının altında yatan mantığı açıklamak kolay olmaya başlamaktadır.

Bunun yanında derginin ilk 100 sayısının yayımlandığı dönemde “Arredamento Dekorasyon” adıyla yayımlanıyor olmasından ötürü, yapısal anlamda daha çok tekil konutları veya dekorasyon ile ilgili projeleri konu edindiği görmekteyiz. Kadınların da bu alanda %30 oranında görünmesi, durumun tam da böyle olmasıyla alakalı olmasından kaynaklanmaktadır. Kadınların konut, ev, ev içi gibi kavramlarla ilişkilendirilmeleri onların daha çok bu alanlarda yapısal karar almalarına neden olmuştur.

Son olarak haber, rapor ve değerlendirme yazılarında kadınların en az düzeyde görünürlük kazanmış olmaları, aslında kadınların dergide yer almıyor oluşundan ziyade, kendi ismiyle var olmamasından kaynaklanmaktadır. Haberlerin %90 oranında editöryel içerik olarak verilmiş olması, müellifin kim olduğunu açıkça gösterir durumda değildir. Bundan ötürü kadınların %15 oranında görünmeleri, erkeklerin de %75’lik orandan göründükleri anlamı taşımamaktadır. Editöryel içeriklerin çıkarılmasından sonra kadınların erkekler karşısından

%40 dolaylarında görünürlük kazanabiliyor olmaları bu durumu kanıtlamaktadır. Nitekim derginin editörlerine bakıldığında da kadınların bu alanda görev alıyor olmasından kaynaklı, editöryel içeriklerin de kadınlar tarafından dergiye kazandırıldığını söyleyebiliriz.

Tablo 24

1989-2000 Yılları Arası¹¹²			
Tür	Toplam	Kadın	Yüzde
Makale, İnceleme, Söyleşi Ve Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü	1174	515	%44
Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü	37	16	%43
Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	257	133	%52
Yapı Üretimleri İçinde Kadın Katkıları	461	142	%30

Derginin 2000-2010 yılları arasındaki oranlara bakıldığında, kadınların en çok yarışma projelerinde görünürlük kazandıklarını görmekteyiz. Kadınlar dergide açıklanan 60 yarışma projesinde 36 defa derece alarak mimarlık pratiği içinde hem erkekler karşısında hem de toplumun geneline karşı kendilerini kanıtlar nitelikte pozisyon edinebilmişlerdir. Bunun yanında önceki yıllarda olduğu gibi kadınlar hala mimarlığın yazınsal yönüyle oldukça yüksek oranlara denk gelecek düzeylerde ilgilenmektedirler. Çünkü %14'lük Yapı üretimleri oranını kadınların serbest piyasada görünme durumlarının ne kadar sınırlı olabileceğine işaret ettiği ve dolayısı ile kadınların daha çok akademik alanlara ve mimarlığın yazınsal tarafına doğru yönelmiş olmalarına neden olmuştur.

¹¹² Haber, rapor ve değerlendirme yazılarında %70 olan editöryel içerik çıkarılmıştır. Bunun üzerinden kadın görünürlüğünün daha gerçekçi olan sonuçları elde edilmiştir.

Ayrıca bu aralıkta verilen mimar profillerin %90 oranında erkek mimarlarla ilgili olduğu, kadın mimarların dergide çok az yer edinebildikleri tespit edilmiştir. Türkiye’de bugün star mimar olarak anılan birçok mimarın, dergide sıkça tanıtılması ve yapısal üretimlerinin tanıtılıyor olması, aynı zamanda star mimarlığı oluşturan bir sürecin dergi eliyle de başladığını göstermektedir. Nitekim Emre Arolat, Kerem Enginoğlu&Hasan Çalışlar, Nevzat Sayın, Han Tümer Tekin, Murat Tabanlıoğlu profillerinin sıkça dergiye konu olduğu ve bunların yanında dergiye konu olan kadın mimarların olmadığı tespit edilmiştir. Bugünden bakıldığından Türkiye star mimarlarının bu ünlerini sadece tasarladıkları yapılarına borçlu olmadıklarını aynı zamanda, ünlerinin dergi aracılığıyla çoğalan ve yaygınlaşan bir tarafının da olduğu görmek gerekir.

Haber, rapor ve değerlendirme yazılarında yine önceki 11 yılda olan duruma benzer bir durum yaşanmış olmasından ötürü oldukça düşük oranlarda görünürlük kazanabilmiş durumdadır. Fakat editöryel içeriklerin çıkarılmasından sonra kadınların erkekler karşısından %40 dolaylarında görünürlük kazanabiliyor olmaları da kadınların önceki yıllarda olduğu gibi çok üretim yaptığı halde daha az görünebildiğine işaret etmektedir.

Tablo 25

2000-2010 Yılları Arası¹¹³			
Tür	Toplam	Kadın	Yüzde
Makale, İnceleme, Söyleşi Ve Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü	1554	614	%40
Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü	60	36	%60
Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	207	86	%41
Yapı Üretimleri İçinde Kadın Katkıları	442	60	%14

¹¹³ Haber, rapor ve değerlendirme yazılarında %90 olan editöryel içerik çıkarılmıştır. Bunun üzerinden kadın görünürlüğünün daha gerçekçi olan sonuçları elde edilmiştir.

Derginin 2000-2010 yılları arasındaki oranlara bakıldığında, kadınların yine önceki on yılda olduğu gibi en çok yarışma projelerinde görünürlük kazandıklarını görmekteyiz. Yayımına 13 yarışma projesinin 7 tanesinde ödül alarak kadınların mimarlık piyasasında yer edinebilme durumlarının ihtimalini arttırdıkları söylenebilir. Nitekim önceki on yılda yarışma projeleriyle ün yapmış kadın mimarların yapı üretmeye başladıklarını ve bu yapılarının bu aralıkta dergiye konu olmaya başladığı tespit edilmiştir.

29 yıllık yayım hayatının tamamında olduğu gibi kadınlar makale, inceleme, söyleşi ve çeviri yazısı alanında her zaman olduğu gibi yine büyük oranlarda temsiliyet bulmuştur. Bu durum kadınların mimarlığın inşai boyutunda yer edinmiyor olmasından ötürü, daha çok akademik camiaya yönelmesinin bir sonucudur. Metin üretimlerine ağırlık veren kadınlar, mimarlığı metin aracılığı ile yeniden kurmaya çalışmakta, mimarlık tarihi metinlerine çokça ağırlık vermekte, eleştiri yazıları üretmekte ve bir sosyal bilimci gibi mimarlık pratiğinde yer edinmektedir.

Kadınların %14'lük oranla temsiliyet bulduğu bu aralıkta önceki on yılda sayılan mimar profillerinin yanına, Tülin Hadi- Cem İlhan, Murat Şanal –Alexis Şanal, Sevince Bayrak- Oral Göktaş ve Selva Gürdoğan- Gregers Tan çiftlerinin de eklenmeye başladığı görülmüştür. Bu durum eşleriyle beraber görünürlük kazanan bu kadınlar açısından hala gerçek bir görünürlük olarak bahsedemezsek bile en azından yapı üretimlerinde kadınların da görünürlük kazanmış olması açısından önemlidir.

Haber, rapor ve değerlendirme yazılarında da önceki 21 yılda olağan editöryel içerik yoğunluğundan dolayı kadınlar kendi isimleriyle sadece %4 oranında görünebilmişlerdir. Fakat derginin yayım editörüne bakıldığı zaman bu aralıkta kadın olduğu ve dolayısı ile aslında kadınların bu aralıkta bu kategoride yaklaşık %90 oranlarında yer aldığı fakat isimleri anılmak suretiyle müellif olabildikleri sadece %4 oranıyla karşımıza çıkmaktadır. Dolayısı ile bu oran kadınların erkekler karşısındaki görünürlüğüne denk düşmemektedir. Editöryel içeriklerin çıkarılmasından sonra kadınların erkekler karşısından %41

dolaylarında görünürlük kazanabiliyor olmaları bu durumu kanıtlamaktadır. Nitekim derginin editörlerine bakıldığında da kadınların bu alanda görev alıyor olmasından kaynaklı, editöryel içeriklerin de kadınlar tarafından dergiye kazandırıldığını söyleyebiliriz. Durum böyle olunca bu alanda kadınların bazı aralılarda erkelerden daha çok üretim yaptığı ve buna rağmen daha az görünebildiklerini söylemek gerekir.

Tablo 26

2010-2017 Yılları Arası¹¹⁴			
Tür	Toplam	Kadın	Yüzde
Makale, İnceleme, Söyleşi Ve Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü	798	310	%39
Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü	13	7	%54
Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	127	52	%41
Yapı Üretimleri İçinde Kadın Katkıları	318	109	%34

¹¹⁴ Haber, rapor ve değerlendirme yazılarında %90 olan editöryel içerik çıkarılmıştır. Bunun üzerinden kadın görünürlüğünün daha gerçekçi olan sonuçları elde edilmiştir.

9. DEĞERLENDİRME

Tablo 27

Arkitekt Dergisi Kadın Görünürlüğü Genel Oranları					
Yıl	Makale, İnceleme, Söyleşi Ve Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü	Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü	Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	Yapı Üretimleri İçinde Kadın Katkıları	Ortalama
1931-1940	%0	%6	%1	%2	%2
1940-1950	%3	%13	%1	%3	%5
1950-1960	%5	%45	%1	%4	%14
1960-1970	%9	%30	%4	%8	%13
1970-1980	%6	%40	%3	%8	%14

Arkitekt dergisinin tüm sayılarının incelenmesi sonrasında edinilen yukarıdaki grafiğe göre; kadınların 1931-1980 yılları arasında tüm kategorilerde yaklaşık olarak artan bir oranda görünürlük kazandıkları söylenebilir. 1931-1940 aralığında mimarlık pratiğinde, kadınların ilk defa 1934 yılında akademiden¹¹⁵ mezun olması ve diğer birçok neden den ötürü kadınlar yalnızca %2 oranında görünebilmişlerdir. Bu durumun sadece kadınların sayıca az olmasıyla açıklanır bir şey olmaktan ziyade, kadınların kamu kuruluşlarında çalışması veya eşleriyle beraber iş yapıyor olmalarından ötürü arka planda kalmalarıyla daha çok ilişkilidir. Çünkü yarışma projelerinde görünürlük kazanan oranın yapı üretimlerinde

¹¹⁵ Türkiye'nin ilk sanat ve mimarlık okulu olan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi 1928 yılında Güzel Sanatlar Akademisi unvanını alıyor ve böylece ülkede akademi unvanını alan ilk kurum oluyor.

görünemiyor olması, ya da akademi aracılığıyla çıkan bir dergide herhangi bir metni kaleme alamıyor olması, erkek egemenliğinde olan bir meslek pratiğine işaret etmektedir.

Bunun yanında kadınlar bu aralıkta en çok yarışma projeleriyle görünürlük kazanmış olup, 1980 yılına gelinen tarihlerde bile hala toplam oran içinde %14 oranında temsiliyet bulabilmiş durumdadır. Türkiye mimarlık pratiğinin değişim seyrinin en iyi okunabildiği bu derginin velileri aslında kadınların toplumda ne kadar az görünebildiklerini, kamusal zeminde denli var olabildiklerini göstermesi açısından oldukça anlamlı bir tabloya işaret etmektedir.

Tablo 28

Yapı Dergisi Kadın Görünürlüğü Genel Oranları					
Yıl	Makale, İnceleme, Söyleşi Ve Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü	Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü	Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	Yapı Üretimleri İçinde Kadın Katkıları	Ortalama
1973-1980	%12	%0	%6	%0	%5
1980-1990	%15	%15	%4	%5	%10
1990-2000	%24	%6	%13	%24	%17
2000-2010	%31	%3	%11	%29	%19
2010-2017	%59	%23	%12	%12	%27

Yapı dergisinin tüm sayıların incelenmesi sonrasında edinilen yukarıdaki grafiğe göre; kadınların 1973-2017 aralığında ortalama her on yıllık aralıkta önceki aralığa göre artış göstermiş olup son aralıkta %27 dolaylarında bir görünürlüğe kavuşmuştur. Kadınların tüm on yıllık aralıklarda en çok makale, inceleme, söyleşi ve çeviri yazılarında görünebildikleri dergide, kadınların yapı üretimleri içinde oldukça düşük oranlarda yer ediniyor olması da sorunlu bir toplumsal bakışın mimarlıkta da işlediğini ortaya koymaktadır. Kadınlar inşai faaliyetlerden çok yazınsal görünürlük kazanır duruma gelmiş ve zaten erkek egemenliğinde olan mimarlık serbest piyasası yine erkeklerin tekelinde devam eder hale gelmiştir.

2010-2017 aralığında %59 oranında gelen metin görünürlüğü %12 oranında yapı üretimine karşılık gelmiştir. Bu durum aslında mimarlık pratiğinin kadına bakışının git gide iyiye doğru gittiğine işaret etmez. Aksine bu durum cevabını kolayca veremeyeceğimiz karmaşık bir toplumsal düşünme ve davranış biçimlerine işaret etmektedir. Çünkü kadının mimarlık pratiğindeki yeri ve kadına bakış bazen olumlu olarak nitelendirilebilecek düzeylerde karşımıza çıkarken bazen de oldukça düşük oranlarda temsil edilmektedirler. Bu dergi aracılığıyla da gördüğümüz gibi kadınlar 2017 yılını kapsayan bir araştırma da dahi, serbest piyasada yer edinmiyor, yarışma projelerinde kısmi olarak yer alırken en çok metin üretmiş ve bu alanda görünürlük kazanmış durumdadır.

Arredamento dergisinin tüm sayıların incelenmesi sonrasında edinilen aşağıdaki grafiğe göre; kadınların tüm on yıllık aralıklarda ortalama %40 dolaylarında görünürlük kazandığı tespit edilmiştir. Kadınların en çok yapı üretimleri içinde az görünebildikleri dolayısı ile serbest piyasada yeterince yer alamadıklarına işaret etmektedir. Hiçbir kategoride %35'den aşağıya düşmeyen oranlar yapı üretimleri içinde hiçbir durumda %30'un üzerine çıkmamıştır. 1989-2000 yılları arasında derginin "Arredamento Dekorasyon" adıyla yayımlanıyor olmasının dolayısı dergiye konu olan yapıların daha çok iç mekân tasarımları ve konut olduğu, genelde ev içi ve konut ile ilişkilendirilen kadınların dolayısı ile bu alanda görünürlük kazanması kadınları %30 oranında görünür kılmıştır. Fakat sonraki on yılda derginin "Arredamento Mimarlık" adıyla yayımlanmaya başlamasıyla

dergiye konu olan yapıların çeşitlendiği ve dolaylı ile kadınların gerçekten serbest piyasada yer edinme durumlarını açığa döken %14 'lük bir oranın oluşmasına neden olmuştur.

Tablo 29

Arredamento Dergisi Kadın Görünürlüğü Genel Oranları					
Yıl	Makale, İnceleme, Söyleşi Ve Çeviri Yazılarında Kadın Görünürlüğü	Yarışma Projelerinde Kadın Görünürlüğü	Haber, Rapor Ve Değerlendirme Yazılarında Kadın Görünürlüğü	Yapı Üretimleri İçinde Kadın Katkıları	Ortalama
1989-2000	%44	%43	%52	%30	%42
2000-2010	%40	%60	%41	%14	%39
2010-2017	%39	%54	%41	%34	%42

Aynı aralıkta kadınlar yarışma projelerinde oldukça yüksek bir oran olan %60 ile temsil edilmiş ve mimarlık pratiği için bir çeşit kendini kanıtlama misyonu edinmiş yarışma projeleri sayesinde ünlenen kadınlar serbest piyasa deneyimi edebilir duruma gelmiştir. Bu ünlenme 2010-2017 aralığındaki yapı üretimleri doğrudan etkilemiş ve kadınlar önceki on yıldan çok daha fazla görünür olup %34 oranında yapı üretmeye başlamıştır. Bu durumda bile çoğunluk eşleriyle görünürlük kazanan bu kadınların gerçekten görünebiliyor olma durumları sorgulanmaya açıktır. Nitekim kamusal görünürlük kazanmak için kadınlara ihtiyaç duymayan erkekler, hem kendi görünürlüklerini oluşturan hem de beraberinde olan kadınların görünme garantisi durumundadır.

Mimarlar Odası'nın 2014 yılında hazırlamış olduğu "Kadın Mimarlar"¹¹⁶ adlı çalışma bu tez kapsamında oldukça açıklayıcı veriler edinmemizi sağlamakla beraber, tam da açıklamaya çalıştığım ve tezi asıl çıkarımını kanıtlayan bir delil niteliğindedir. Bu çalışmadan alınmış bazı tabloların Arkitekt, Yapı ve Arredamento dergilerinden edinilen sonuçlarla karşılaştırılması tezin çıkarımlarının daha gerçekçi bir çerçeveye yerleştirmektedir.

Tablo 30

Mimarlar Odası Üyelerinin Yaş Gruplarına ve Cinsiyete Göre Dağılımı (06.02.2014)

Yaş Grubu	Toplam	Kadın	Oran	Erkek	Oran
>80	425	26	% 6	399	% 94
76 - 80	503	35	% 7	468	% 93
71 - 75	821	89	% 11	732	% 89
66 - 70	2.234	285	% 13	1.949	% 87
61 - 65	3.566	749	% 21	2.817	% 79
56 - 60	3.767	1.287	% 34	2.480	% 66
51 - 55	3.086	1.346	% 44	1.740	% 56
46 - 50	3.606	1.768	% 49	1.838	% 51
41 - 45	4.330	1.931	% 45	2.399	% 55
36 - 40	5.146	2.361	% 46	2.785	% 54
31 - 35	5.492	2.885	% 53	2.607	% 47
26 - 30	6.365	3.558	% 56	2.807	% 44
21 - 25	1.991	1.219	% 61	772	% 39

¹¹⁶ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, *Kadın Mimarlar 2014*, basılı olmayan belge.

Belirsiz	77	11		66	
Toplam	41.409	17.550	% 42	23.859	% 58

Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, "Kadın Mimarlar 2014"

Mimarlar Odası'nın hazırlamış olduğu Tablo-30'a göre, Arkitekt dergisinden de edinmiş olduğumuz bilgiyle örtüştüğü üzere, kadınlar ilk olarak 1934 yılında mimarlık eğitiminden mezun olmuş ve dolayısı ile 2014'de yapılan bu araştırmaya göre 80 yaş üzeri mimarların akademiden mezun olan ilk kuşak kadınları kapsadığı görülmektedir. İlk kuşak 26 kadın mimarın yanında sayıca zaten yeterince fazla olan 399 erkeğin mimarlık pratiğinde yer aldığı görülmektedir. Zamanla kadın mimar sayısı düzenli olarak artmış ve bugün yeni mezun düzeyinde olan 21-25 yaş aralığındaki kadın mimarların toplamda %61'e ulaştığı görülmüştür. Bu en salt haliyle kadınların erkeklerden çok mimarlık bölümüne yöneldiğini ve dolayısı ile mimarlık bölümlerindeki kadın mezun sayısının erkeklerden fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo 31

Odaya Kaydolan Mimarların Yıllara ve Cinsiyete Göre Dağılımı (2000-2012)

Yıllar	Kaydolan	Kadın	Oran	Erkek	Oran
2000	1160	516	% 44	644	% 56
2001	849	392	% 46	457	% 54
2002	790	385	% 49	405	% 51
2003	837	406	% 49	431	% 51
2004	971	458	% 47	513	% 53
2005	1.196	594	% 50	602	% 50
2006	1.367	680	% 50	687	% 50

2007	1.366	739	% 54	627	% 46
2008	1.450	773	% 53	677	% 47
2009	1.540	846	% 55	694	% 45
2010	1.682	901	% 54	781	% 46
2011	1840	972	% 53	868	% 47
2012	1957	1096	% 56	861	% 44
2013	2180	1149	% 53	1031	% 47

Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, "Kadın Mimarlar 2014"

Yukarıdaki Tablo-31 2000-2012 yılları arasında Oda'ya kayıt olan kadın ve erkek sayılarını göstermektedir. Buna göre kadınlar 2005 yılına kadar erkeklerden daha az oranlarda odaya kayıt yaptırırken, 2007 yılından sonra kadınların oranının erkeklerden daha fazla olduğu görülmüştür. Tablo-31'de 21-25 yaş aralığında olan ve aslında üniversiteden mezun olana dolayısı ile odaya kayıt yaptırmak suretiyle mimarlık yapabilecek kadınların oranının veren %61, tüm kadınların iş yapabiliyor ve dolayısı ile odaya kayıt olabiliyor olduğu durumda yine %61 oranına denk gelmeliydi. Fakat burada hangi yıl olduğu önemli olmaksızın edinilen oranlara bakıldığında kadınların en çok %56 oranında odaya kayıt yapabildiği, erkeklerin en kötü durumda dahi %46 oranında odaya kayıt yaptığı görülmüştür. Bu durum mezun olan kadınların bir kısmının odaya kayıt yaptırmadığı fakat mezun olan neredeyse bütün erkeklerin odaya kayıt yaptırdığını kanıtlamaktadır.

Bu tablo, mezun olduğu halde odaya kayıt yapmayan kadınların varlığını göstermekte ve mimarlık mesleğinin eşitlikçi paylaşımı açısından bir soruna işaret etmektedir. Mesleği icra etme noktasında kadınların belirli problemlerle karşılaştığı halde erkeklerin görece aynı problemlerle yüz yüze gelmediği söylenebilir.

Tablo 32

Büro Tescil Belgesi (BTB) Alan Mimarların Yıllara ve Cinsiyete Göre Dağılımı (2010-2013)

Yıllar	Toplam	Kadın	Oran	Erkek	Oran
2010	8.974	2.631	% 29	6.343	% 71
2011	9.012	2.658	% 29	6.354	% 71
2012	9.164	2.681	% 29	6.483	% 71
2013	8.920	2.658	% 30	6.262	% 70

Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, "Kadın Mimarlar 2014"

Yukarıdaki Tablo-32 2010-2013 yılları arasında odaya kayıtlı olup ve serbest piyasada mimarlık yapacak olan kişilerin aldığı büro tescil belgesini (BTB) edinen kadın ve erkek oranlarını kıyaslamaktadır. Bu oran ayrıca kadınların bireysel olarak büro kurma oranlarını ve tekil bireyler olarak iş yapabilme durumunu da göstermektedir. Buna göre BTB alan kadınların oranının hiçbir yıl %30'un üzerine çıkmadığı gözlenmiştir. Bu durum kadınların mimarlık eğitimi aldığı halde yalnızca %30'luk bir kısmının serbest piyasada, mimarlığın inşai faaliyetleri ile ilgili bir alanda iş yapabildiğini göstermektedir. Bu durum aynı zamanda mimarlık pratiğinin inşai ve tasarım alanının ağırlıklı olarak erkeklerin egemenliğinde olduğunu ve dolayısı ile toplumsal kabullerin bunun üzerinden şekillendiğini kanıtlamaktadır. Oysa mimarlık okullarında tüm 2000'li yıllar boyunca kaydolanların %53 ila %66 arasındaki kesimi kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo 33

Mimarlık Bölümlerine Kaydolan Öğrenci Sayısı ve Cinsiyete Göre Dağılımı (2000 – 2012)

Yıllar	Toplam	Kadın	% Oran	Erkek	% Oran
2000	1.335	714	%53	621	%47
2001	1.294	733	%57	561	%43
2002	1.347	735	%55	612	%45
2003	1.526	888	%56	638	%44
2004	1.643	967	%59	676	%41
2005	1.706	981	%58	725	%42
2006	1.643	979	%59	664	%41
2007	1.727	1.139	%66	588	%34
2008	2.172	1.369	%63	803	%37
2009	2.359	1.515	%64	844	%36
2010	3.145	1.948	%62	1.197	%38
2011	3.693	2.190	%59	1.503	%41
2012	4.553	2.665	%59	1.888	%41
Toplam	28.143	16.823		11.320	
Ortalama	2.164	1.294	%60	870	%40

Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, "KADIN MİMARLAR 2014"

Yukarıdaki Tablo-33 mimarlık okullarına kayıt olan öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı göstermektedir. Buna göre mimarlık bölümlerine kayıt yapan kadınlar %60 oranında iken erkekler %40 oranındadır. Bu durum genç kuşak kadınların mimarlık mesleğini erkeklere oranla daha çok tercih ettiğini göstermektedir. Bu durumun bahsi geçen araştırma aralığı

olan 2000-2012 yılları arasında açılan özel üniversite sayısıyla da dolaylı bir ilişkisi bulunmakla beraber¹¹⁷, hala kadınlar için mimarlığın önemli bir tercih sahası olduğunu da kanıtlar niteliktedir.

Tablo 34

Mimarlık Bölümlerinden Mezun Olan Öğrenci Sayısı ve Cinsiyete Göre Dağılımı (2000 – 2012)

Yıllar	Toplam	Kadın	% Oran	Erkek	% Oran
2000	1.086	527	%49	559	%51
2001	1.078	565	%52	513	%48
2002	1.043	551	%53	492	%47
2003	1.124	627	%56	497	%44
2004	1.072	586	%55	486	%45
2005	1.127	606	%54	521	%46
2006	1.203	696	%58	507	%42
2007	1.250	700	%56	550	%44
2008	1.494	886	%59	608	%41
2009	1.580	950	%60	630	%40
2010	1.508	925	%61	583	%39
2011	1.771	1.034	%58	737	%42
2012	1.889	1.222	%65	667	%35

¹¹⁷ 2012 yılı itibariyle mimarlık eğitimi veren üniversite sayısının 83 olduğu belirtilmektedir.(Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, Kadın Mimarlar 2014, basılı olmayan belge)

Toplam	17.225	9.875		7.350	
Ortalama	1.325	760	57%	565	%43

Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, "KADIN MİMARLAR 2014"

Yukarıdaki Tablo- 34 mimarlık bölümlerinden mezun olan kadın-erkek oranlarının karşılaştırılmasını vermektedir. Buna göre kadınlar %57 oranında erkekler ise %43 oranında mezun olmaktadır. Bu durum okula kayıt olan kadın veya erkeklerin mezun olan kadın erkek oranıyla yaklaşık aynı olduğunu ve dolayısı ile bölüme girmeye hak kazanmış herhangi bir öğrencinin bölümü yaklaşık %10'luk bir farkla bitirdiğini kanıtlamaktadır. Bu haliyle bile kadınların erkeklerden daha yoğun şekilde mimarlık mezunu olarak mesleki unvana kavuştuğunu göstermektedir.

Tablo 35

İTÜ, ODTÜ, YTÜ, Gazi, Kocaeli ve Atılım Üniversiteleri Mimarlık Bölümleri Akademik Kadroların Unvan ve Cinsiyete Göre Dağılımı

A – İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Kadro Unvanı	Toplam	Kadın	Erkek
Profesör Dr.	32	18	14
Doçent Dr.	23	16	7
Yardımcı Doçent Dr.	21	14	7
Araştırma Görevlisi Dr.	11	6	5
Araştırma Görevlisi	25	18	7
Öğretim Görevlisi	2	-	2
Toplam	114	72 (%63)	42 (%37)

B – Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Kadro Unvanı	Toplam	Kadın	Erkek
Tam Zamanlı Kadro:			
Profesör Dr.	15	9	6
Doçent Dr.	8	5	3
Yardımcı Doçent Dr.	4	4	
Öğretim Görevlisi Dr.	10	6	4
Araştırma Görevlisi Gör.	34	25	9
TOPLAM	71	49 (%69)	22 (%31)
Yarı Zamanlı Kadro:			
Profesör Dr.	10	4	6
Öğretim Görevlisi Dr.	8	3	5
Öğretim Görevlisi	19	3	16
TOPLAM	37	10	27
Genel Toplam	108	59 (%55)	49 (%45)

C – Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Kadro Unvanı	Toplam	Kadın	Erkek
Profesör Dr.	19	12	7
Doçent Dr.	20	16	4
Yardımcı Doçent Dr.	19	11	8
Araştırma Görevlisi Dr.	13	9	4
Araştırma Görevlisi	28	18	10

Öğretim Görevlisi	3	-	3
Toplam	102	66 (%65)	36 (%35)

D – Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Kadro Unvanı	Toplam	Kadın	Erkek
Tam Zamanlı Kadro:			
Profesör Dr.	9	8	1
Doçent Dr.	8	5	3
Yardımcı Doçent Dr.	1	-	1
Öğretim Görevlisi Dr.	14	12	2
Araştırma Görevlisi	16	14	2
Toplam	48	39 (%81)	9 (%19)
Yarı Zamanlı Kadro:			
Profesör Dr.	3	1	2
Yardımcı Doçent Dr.	1		1
Öğretim Görevlisi	20	4	16
TOPLAM	24	5	19
Genel Toplam	72	44 (%61)	28 (%39)

E – Kocaeli Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Kadro Unvanı	Toplam	Kadın	Erkek
Profesör Dr.	1	1	-
Doçent Dr.	1	1	

Yardımcı Doçent Dr.	10	8	2
Öğretim Görevlisi Dr.	5	4	1
Öğretim Görevlisi			
Toplam	17	14 (%82)	3 (%18)

F – Atılım Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Unvan	Toplam	Kadın	Erkek
Tam Zamanlı Kadro:			
Profesör Dr.	3	1	2
Doçent Dr.	1	-	1
Yardımcı Doçent Dr.	5	4	1
Öğretim Görevlisi	2	1	1
Araştırma Görevlisi	2		2
Toplam	13	6 (%46)	7 (%54)
Yarı Zamanlı Kadro:			
Öğretim Görevlisi Dr.	1	-	1
Öğretim Görevlisi	11	3	8
TOPLAM	12	3	9
Genel Toplam	25	9 (%36)	16 (%64)

Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, "Kadın Mimarlar 2014"

Yukarıdaki Tablo-35 mimarlık bölümünün olduğu 83 üniversiteden 5'i devlet üniversitesi, 1' vakıf üniversite olmak üzere akademik kadrolarının cinsiyete göre dağılımı göstermektedir. Buna göre; devlet üniversitelerinin tamamında kadın kadro sayısının

erkeklerle oranla oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Vakıf üniversitesi olan Atılım Üniversitesinin ise tam zamanlı kadrolarının %46 kadın iken Yarı zamanlı kadrolarının yalnızca %36'sı kadınlardan oluşmaktadır. Yarı zamanlı kadroların genelde serbest piyasada çalışan, tanınmış bilindik mimarlardan seçildiği gerçeğiyle yol alırsak, kadınların bu alanda neden daha az göründüklerini de açıklayabiliriz. Çünkü kadınlar zaten serbest piyasada erkeklerle oranla çok daha sınırlı ve dolaylı bir görünürlüğe kavuşabilmektedir ve dolayısı ile yarı zamanlı akademik kadro seçiminde daha az tercih edilmektedirler.

Bunun yanında bahsi geçen 5 devlet üniversitesini tamamında kadınların daha çok Araştırma görevlisi kadrolarında çokça yer aldığı, diğer alanlarda da erkeklerle eşit veya erkelere oranla daha fazla görünürlük kazanmış durumdadır. Bu durum serbest piyasada çalışmayan kadınların daha çok akademik kadrolara yöneldiğini ve son yıllarda bu yönelişin, araştırma görevlisi kadrolarına bakılınca daha yoğun olduğu görülmüştür. Durum böyle olunca kadınların akademik dünyada yer edinme durumlarının tamamen tercihi olmayıp, mesleğin cinsiyetçi bakışından ötürü zorunluluk olabileceğini düşündürmektedir.

Tablo 36

İTÜ, ODTÜ, YTÜ, Gazi, Kocaeli ve Atılım Üniversiteleri Mimarlık Bölümlerindeki Akademik Kadrolar Toplamının Unvan ve Cinsiyete Göre Dağılımı

A – Tam Zamanlı Akademik Kadrolar

Unvan	Toplam	Kadın	% Oran	Erkek	% Oran
Profesör Dr.	79	49	%62	30	%38
Doçent Dr.	61	44	%72	17	%28
Yardımcı Doçent Dr.	60	41	%68	19	%32
Araştırma Görevlisi Dr.	24	15	%62	9	%38

Araştırma Görevlisi	103	75	%73	28	%27
Öğretim Görevlisi Dr.	30	23	%77	7	%23
Öğretim Görevlisi	6	-	-	6	%100
Toplam	363	247	%68	116	%32

B – Yarı Zamanlı Kadrolar (ODTÜ, Gazi Ve Atılım Üniversiteleri)

Unvan	Toplam	Kadın	% Oran	Erkek	% Oran
Profesör Dr.	13	5	%38	8	%62
Yardımcı Doçent Dr.	1	-	-	1	%100
Öğretim Görevlisi Dr.	9	3	%33	6	%67
Öğretim Görevlisi	50	10	%20	40	%80
Toplam	73	18	%25	55	%75

Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, “Kadın Mimarlar 2014”

Yukarıda yer alan Tablo-36 İtü, Odtü, Ytü, Gazi, Kocaeli ve Atılım Üniversiteleri Mimarlık Bölümlerindeki tam zamanlı ve yarı zamanlı kadro sayılarının kadın ve erkek oranlarını vermektedir. Buna göre; tam zamanlı kadrolarda kadınların oldukça yüksek oranlarda erkeklerden fazla olduğu görülürken, yarı zamanlı kadrolarda durumun tam tersi olduğu ve kadınların oldukça düşük düzeylerde kadro edinebildiklerini göstermektedir.

Öğretim görevlisi kadro oranlarının belirleyici olduğu yarı zamanlı kadrolarda, Tablo-35’de değinmiş olduğumuz nedenler geçerlidir. “Yarı zamanlı öğretim görevlileri, genelde eğitim – uygulama bütünleşmesini sağlamak için mimarlık pratiğindeki deneyimli mimarlardan oluşturulmaktadır. Bu grup içinde erkeklerin önemli bir yoğunluk göstermesi, kadın mimarların meslek uygulamasında nitel açıdan daha az etkin olduğu

şeklinde bir yoruma elverişlidir.”¹¹⁸ Erkeklerin serbest piyasada kadınlardan daha çok yer edinmesi ve üniversitelerin bu tür kadrolar için daha çok tanınmış mimarları tercih etmeleri önemli bir faktördür. Yarı zamanlı kadrolar geçici sözleşmelere bağlı olarak, devamlılık konusunda çalışana garanti vermeyen bir durumda olduğu içinde kadınlar tarafından tercih edilememektedir. Çünkü kadınların mimarlığı ‘memur’ disiplinde bir meslek olarak icra edebilecekleri alanlarda daha çok yoğunlaşma ihtiyacı içerisine girmektedirler. Çünkü toplumsal kabuller içerisinde yetişen kadın, bu rol modelleri sürdürebileceği mesleki koşullara yönelme ihtiyacı duymaktadır. Bu durum tam zamanlı kadroların oranını arttırırken, akademik açıdan daha az bağlayıcılık üstlenmiş olan yarı zamanlı kadrolarda yer edinmemelerine neden olmaktadır.

Tablo 37

Ulusal Mimarlık Ödüllerinde Ödül Alan Kadın ve Erkek Oranları

	Mimar Sinan Büyük Ödülü	Oran	Anna Programı	Oran	Mimarlığa Katkı Dalı Başarı Ödülleri	Oran	Başarı Ödülleri	Oran
Ödül Alan Kişi Sayısı	13		4		23		199	
Kadın Mimarlar	0	%00	0	%00	4	%17	48	%24
Erkek Mimarlar	13	%100	4	%100	19	%83	151	%76
Toplam	13	%100	4	%100	23	%100	199	%100

Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, “KADIN MİMARLAR 2014”

Yukarıdaki Tablo-37 her iki yılda bir Mimarlar Odası Genel Merkezi tarafından düzenlenen Ulusal Mimarlık Ödülleri ve Sergisi kapsamında ödül alan kişilerin cinsiyete

¹¹⁸ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, *Kadın Mimarlar 2014*, s. 23

göre oranları göstermektedir. Bu çerçevede “Mimar Sinan Büyük Ödülü” dalında verilen 13 ödül arasından herhangi bir kadının ödül almadığı ve toplamda yapılan 4 anma programı içinde hiçbir kadın mimar için anma programının düzenlenmediği görülmüştür. Bu haliyle Arkitekt dergisinde de üzerinde durduğumuz “Kaybettiklerimiz” adlı yazı dizisinde hiçbir kadının yer almamasının yarattığı problemle eşdeğer niteliktedir. Kadınlar anma programını gerektirecek kadar değerli görülmeyip, hiçbir zaman böyle bir girişimde bulunulmamıştır.

Bunun yanında “Mimarlığa Katkı Dalı Başarı Ödülleri” dalında ise kadınların yalnızca%13 oranında ödüllendirildiği görülmüştür. Verilen 23 ödülde sadece 4 tanesi kadınlara verilmiş olup, ödül verilen dört kadın sırasıyla, Afife Batur(2000), Ayla Ödekan (2006), Jale Erzen (2008) Mualla Eyüboğlu Anhegger (2008)’dir. Bu durum kadının erkek karşısında ne kadar az oranlarda ödüle layık olduğunu göstermekle beraber, mimarlığa katkı sağlayacak yetkinlikte de görülmediklerini açıklamaktadır. Ayrıca 199 ödül verilen ‘başarı Ödülleri’ dalında kadınların sadece 48 defa ödü aldığı ve dolayısı ile toplam içinde %24 oranda ödüllendirilmişlerdir.” Aynı dönemde Odaya kayıtlı mimar sayısının 30.000’i aştığı göz önünde bulundurulduğunda kadın mimarların, mimarlık gündeminin belirleyen nitelikte projelerde yeteri kadar yer almadığı sonucuna varılabilir.”¹¹⁹ Kadınların bu alanlarda yeteri oranlarda ödüllendirilememiş olması gerçekten kadınların başarısız olmalarıyla mı ilişkili; yoksa sistematik olarak mimarlık pratiğinde kadınların faaliyet göstermemesi için yapılan bir tür caydırma mı? Bu sorunun cevabı muhtemelen oldukça karmaşık ve bunların dışında birçok nedeni kapsayacak problemlerle bir sonuca işaret etmektedir. Fakat tüm bu ödülleri değerlendirdiğimizde görünen o ki kadınlar gerçek anlamda mimarlığın birer öznesi olmanın dışında tutulmakta ve kısmen yok sayılmaktalar. “Bu ödül programında dikkat çeken bir başka nokta, ödül sahibi kadın mimarların bireysel ve grup olarak başarı oranı arasındaki farktır. 1988-2012 yılları arasında, tek başına ödül kazanan kadın mimar sayısı üç; benzer şekilde sadece kadın mimarlardan oluşan ekip sayısı ise sadece birdir. Erkeklerde ise durum; tekil isimlerde 52, tümü erkeklerden oluşan gruplar içinse 23’tür. Bir başka deyişle, erkeklerin üçte birlik bölümü bireysel başarı

¹¹⁹ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, *Kadın Mimarlar 2014*, s.26

sahibidir. Kadınlarda ise, başarılı olanlar ezici bir biçimde grup çalışmalarını ile ödüle ulaşmışlardır.

Buna ek olarak; ödül alan gruplara yakından bakıldığında, kadınların yarışmaya büyük çoğunlukla eşleri ile katıldıkları görülmektedir. Kesin sayı vermek gerekirse; ödül alan toplam 48 kadından 18'i yarışmaya eşleri ile birlikte katılmıştır. Bu bilgiler yüzeysel olmakla birlikte; kadınların bireysel başarılarından çok gruplar halinde başarı kazandıkları; bu grupların genellikle evlilik bağı ile oluşturulduğu; bireysel olarak ise mimari üretimde baskın olmadıklarını sonucuna varılabilir.¹²⁰ Araştırmanın değerlendirmesinde olduğu gibi aslına kadınlar Arkitekt, Yapı ve Arredamento dergisinden edindiğimiz verilerde olduğu gibi hangi kategoride ele alınırlarsa alınsınlar sınırlı bir görünürlikle temsiliyet bulabilmekte ve mimarlık pratiğinde hiçbir durumda yeterli oranda aktif olamamaktadır. Bu elbette ki oldukça karmaşık bir toplumsal kodlara dayanmakla beraber mimarlığında hala bir erkek mesleği olarak algılanıyor olmasıyla oldukça bağlantılı durumdadır.

Tablo 38

2012-2013 Yıllarında Yapılan 10 Yarışmada⁽³⁾ Derece Alan Mimarların Ödüller ve Cinsiyet İtibarıyla Dağılımı

	1. Ödül	Oran	2. Ödül	Oran	3. Ödül	Oran	Mansiyon	Oran	Satın alma	Oran	Toplam	Oran
Ödül Sayısı	10		10		10		32		23		89	
Kadın Mimarlar	2	%10	4	%15	3	%16	27	%30	10	%23	46	%23
Erkek Mimarlar	18	%90	22	%85	16	%84	62	%70	34	%77	152	%77

¹²⁰ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, *Kadın Mimarlar 2014*, s.26-27

Toplam	20	% 100	26	% 100	19	% 100	89	% 100	44	% 100	198	% 100

Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, "KADIN MİMARLAR 2014"

Yukarıdaki Tablo-38 2012-2013 yılları arasında yapılan 10 yarışma projesinin sonuçlarının cinsiyet oranlarının vermektedir. Buna göre kadınların tüm derecelerde erkeklerden daha düşük oranlarda ödüllendirildiği gözlenmiştir. 1. Ödülünü alan 2 kadına karşılık 20 erkeğin, 2. Ödülünü alan 4 kadına karşın 22 erkeğin, 3. Ödülü alan 3 kadına karşın 19 erkeğin oluşu salt olarak bakıldığında kadınların başarısız olduğunu gösterse bile arka planına odaklanmak gerçek nedenleri görmek açısından daha doğru sonuçlar vermektedir. Çünkü bahsi geçen yarışmalara katılanlar grup şeklinde olsa bile sadece " müellifleri" dikkate alınmıştır. Bunun yanında kadınlar bu projelerin çoğunda aktif görev aldığı halde yarışmaya daha çok eşleriyle beraber katılmış ve dolayısı ile arka planda kalma durumuyla yüz yüze kalmıştır.

Tablo 39

"Eğitim Kampüsleri" İçin Açılan 33 Yarışmada Derece Alan Mimarların Ödüller ve Cinsiyet İtibarıyla Dağılımı

	1. Ödül	Oran	2. Ödül	Oran	3. Ödül	Oran	Mansiyon	Oran	Toplam	Oran
Ödül Sayısı	33		31		27		77		168	
Kadın Mimarlar	29	% 31	23	% 27	21	% 30	79	% 39	152	% 34
Erkek Mimarlar	65	% 69	62	% 73	50	% 70	122	% 61	299	% 66
Toplam	94	% 100	85	% 100	71	% 100	201	% 100	451	% 100

Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, "KADIN MİMARLAR 2014"

Yukarıdaki Tablo-39 2013 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen Eğitim Kampüsleri yarışmaları, ön seçim sonucu belirlenen büroların katılımıyla yapılmış davetli yarışmalardır. Davet edilen 451 mimarın içinden kadınların yalnızca 168 kişi olduğu ve dolayısı ile kadınların davetli yarışmaya %34 oranında katıldıkları gözlenmiştir. Ayrıca bu kadınları 40 tanesinin eşleriyle beraber katıldığı bu yarışmalarda, kadınların tüm ödül kategorilerinde toplamda %34 oranında ödüllendirildiği gözlenmiştir. Zaten sayıca az olan kadınların böyle bir oranı yakalamış olması aslında erkeklerle neredeyse eşdeğer olacak bir başarının göstergesidir. Zira toplamda kadınlardan her üç tanesinden birinin ödül aldığı yarışmalarda, erkeklerde neredeyse aynı oranlarda ödüllendirilmiş durumdadır. Bunun yanında davet üzeri yapılan yarışmalarda kadınların ne kadar düşük oranda davet alabiliyor oldukları da ayrıca bir probleme işaret etmektedir. Tüm bu sonuçlar Tablo-37’de sorduğumuz sorunun cevabı niteliğindedir. Çünkü kadınlar başarısızlıktan ötürü ödüllendirilmiyor değil, aksine kadınlar başarılı olduğu halde mimarlık pratiğinde görülmemek suretiyle varlık bulabiliyorlar.

Tablo 40

2012-2013 Yıllarında Düzenlenen 10 Yarışmada⁽⁴⁾ Göreve Alan Asıl ve Yedek Jüri Üyesi Mimarların Ödüller ve Cinsiyet İtibarıyla Dağılımı

	Kadın Mimarlar	Oran	Erkek Mimarlar	Oran	Toplam	Oran
Asıl Jüri Üyeleri	9	%20	35	%80	44	%100
Yedek Jüri Üyeleri	11	%46	13	%54	24	%100
Toplam	20	%29	48	%71	68	%100

Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, “KADIN MİMARLAR 2014”

Yukarıdaki Tablo-40 2012-2013 yılında yapılan 10 yarışmada görev alan asil ve yedek jüri üyesi oranlarını vermektedir. Buna göre kadınlar, asil jüri üyesi olarak yalnızca %20

oranında görev yapabiliyorken, yedek jüri üyesi olarak %46 oranında görev yapmaktalar. Bu sonuç aslında kadınların yarışmaları değerlendirebilecek yetkinlikte görülmediklerinin bir kanıtı durumundadır. Aynı zamanda mesleği icra etme noktasında tecrübeli ve bu konuda yetki insanların seçildiği jüri üyeliği alanı kadınların aynı zamanda meslek pratiği içinde de yeterince yetkinleşemediğini göstermektedir. Bunun yanında 1980 yılına kadar incelemiş olduğumuz Arkitekt dergisinde de benzer durumla karşılaşmış olmaktan dolayı, kadınların değerlendirme kurulu üyeleri arasında yer almakta erkeklerle eşit koşullara sahip olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Nitekim kadınlar 2013 yılının verilerinde bile çok az oranlarında jüri üyeliği yapabilir durumda ise bunun arka planında yatan karmaşık nedenleri görmek ve bu konuyu konuşabilir duruma getirmek gerekmektedir.

Tablo 41

25 Avrupa Ülkesinde Mimar Sayıları ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Ülkeler	Mimarlar				
	Toplam	Kadın	% Oran	Erkek	% Oran
Almanya	101.600	36.530	%36	65.070	%54
Avusturya	4.600	850	%18	3.750	%82
Belçika	13.200	3.740	%28	9.460	%72
Bulgaristan	2.900	1.600	%55	1.300	%45
Çek Cumhuriyeti	8.000	2.560	%32	5.440	%68
Danimarka	9.800	4.300	%44	5.500	%56
Estonya	600	190	%31	410	%69
Finlandiya	3.250	1.490	%46	1.760	%54
Fransa	29.900	9.740	%33	20.160	%67
Hırvatistan	2.250	1.230	%55	1.020	%45

İngiltere	33.500	6.800	%20	26.700	%80
İrlanda	2.600	810	%31	1.790	%69
İspanya	51.000	12.540	%25	38.460	%75
İsveç	5.800	2.940	%51	2.760	%49
İtalya	14.7000	54.700	%37	92.300	%63
Litvanya	1.500	200	%14	1.300	%86
Lüksemburg	680	190	%28	490	%72
Macaristan	4.000	1.320	%33	2.680	%67
Malta	650	160	%24	490	%76
Polonya	13.700	6.210	%45	7.490	%55
Portekiz	17.100	7.500	%44	9.600	%56
Romanya	7.400	3.260	%44	4.140	%56
Slovenya	1.400	600	%43	800	%57
Türkiye	40.600	18.310	%45	22.290	%55
Yunanistan	16.400	9.600	%59	6.800	%41
Toplam	519.430	187.370	%36	331.960	%64

Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, "KADIN MİMARLAR 2014"

Yukarıdaki Tablo-41 Avrupa Mimarlar Konseyi ACE tarafından yapılmış olan ve Ankara mimarlar odası tarafından araştırmaya dâhil edilmiş olan cinsiyete bağlı kadın ve erkek mimar oranlarını göstermektedir. Buna göre kadın mimarlar toplam oran içinde %36 iken erkekler %64 oranındadır. Araştırmaya göre kadın mimar oranlarının bazı ülkelerde %59 çıktığını bazı ülkelerde ise %14'e kadar inebildiğini göstermektedir. Burada dikkati çeken şey, kadın mimar oranlarının bazı durumlarda ülkenin gelişmişlik düzeyiyle doğru orantılı olarak ilerlediği bazı durumlarda ise bunun aksi şekilde olduğudur. Örneğin Fransa gibi

görece gelişmiş bir ülkede kadın oranının %33 olduğu, Romanya gibi gelişmekte olan bir ülkede kadın mimar oranının %44 oranında olması buna örnek gösterilebilir. Burada Türkiye'deki kadın mimar oranı ile gerçek kadın mimar görünürlüğü kıyaslamasında olduğu gibi farklı parametrelerin devreye girdiği de dolayısı ile verilen oranların kadınların mimarlık pratiği içindeki aktiflik durumlarının tam olarak yansıtmadığı söylenebilir. Burada bazen, demokratik unsurlar, bazen gelişmişlik düzeyi, bazen tarihsel arka plan kadınların oranlarını değiştirmektedir. Fakat tam olarak kadınların görünme oranları ile sayıca oranlarının birbiriyle tutarlı olup olmadığı ekstra ve ayrıntılı bir araştırma sonucunda ortaya çıkabilecektir. Nitekim Türkiye için böyle bir araştırmayı bu tez aracılığı ile yapmış olduğumuzdan dolayı, kadın sayısı oranının kadınların görünme yüzdeleri ile eşleşmediğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Tablo 42

25 Avrupa Ülkesinde Mimarların Cinsiyet ve Yaş Aralıklarına Göre Dağılımı

Yaş Aralığı	Oranlar	
	Erkek	Kadın
65 ve yukarısı	%7	%2
60 -64	%9	%4
55 - 59	%13	%6
50 - 54	%13	%8
45 - 49	%14	%13
40 -44	%16	%17
35 - 39	%14	%19
30 - 34	%11	%20
25 - 29	%4	%11

TOPLAM	% 100	% 100

Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, "KADIN MİMARLAR 2014"

Yukarıdaki Tablo -42 25 Avrupa ülkesinde mimarların yaş aralıklarına göre dağılımı göstermektedir. Buna göre; 65 yaş üstü kadınlar Avrupa'da da Türkiye'de olduğu gibi oldukça düşük oranda yer almaktadırlar. Bu durum kadınların mimarlık eğitimi veren okullara Avrupa'da dahi çok geç girebilmiş olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bunun yanında kadın mimar oranının en çok 30-40 yaş aralığında olduğunu ve kadınların bu alan en çok 1980-1990 yılları arasında seçtiğini de ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında o aralıkta kadınların mimarlık pratiğini seçme nedenlerinin arka planı incelenmeye alınmalıdır. Bunun yanı sıra kadın mimar oranlarının 1990'lardan sonra ciddi şekilde düştüğü de gözlenmiştir. Oranların yükselme nedenleri kadar alçalma nedenlerinin incelenmesi de aynı derece önem arz etmektedir. Nitekim bu sonuçlar toplumsal açıdan kadına nasıl bakıldığını ifade etmenin yanında kadınların da kendilerini bu çerçevede nasıl konumlandığını deşifre etmektedir.

Tablo 43

25 Avrupa Ülkesinde Mimarların Yıllık Ortalama Kazançların Cinsiyete ve Tam veya Yarı Zamanlı Çalışmaya Göre Dağılımı (SGP¹ uygulanmış olarak)

Euro		2012			2010	2008
		Aşağı Çeyrek	Medyan ³ (Ortanca)	Yukarı Çeyrek	23 Ülke Medyan ³ (Ortanca)	17 Ülke Medyan ³ (Ortanca)
Tam Zamanlı	Erkek	17.459	30.984	48.497	32.149	38.760
	Kadın	10.840	21.680	36.134	21.866	26.620
Yarı Zamanlı (Tze) ²	Erkek	17.180	34.099	63.652	37.936	30.431
	Kadın	12.124	24.137	42.346	25.862	24.225

Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, “KADIN MİMARLAR 2014”

(¹) SGP (Satınalma Gücü Paritesi)

(²) TZE (Tam Zamana Eşdeğer): Yarı zamanlı kazançlar üzerinden haftalık 37.5 saatlik çalışma kabulüyle hesaplanmıştır.

(³) Medyan (Ortanca): Verilerin küçükten büyüğe sıralanmasında ortada yer alan değer

Tablo 44

Avrupa Ülkelerinde Mimarların Yıllık Ortalama Kazançlarının Cinsiyete ve Tam veya Yarı Zamanlı Çalışmaya Göre Dağılımı (Tam zamanlı çalışan kadınların 2012'de aldığı medyan ücret = 100)

Euro		2012			2010	2008
		Aşağı Çeyrek	Medyan ² (Ortanca)	Yukarı Çeyrek	23 Ülke Medyan ² (Ortanca)	17 Ülke Medyan ² (Ortanca)
Tam Zamanlı	Erkek	81	143	224	148	179
	Kadın	50	100	167	101	123
Yarı Zamanlı (Tze) ¹	Erkek	79	157	294	175	140
	Kadın	56	111	195	119	112

Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, “KADIN MİMARLAR 2014”

(¹) TZE (Tam Zamana Eşdeğer): Yarı zamanlı kazançlar üzerinden haftalık 37,5 saatlik çalışma kabulüyle hesaplanmıştır.

(²) Medyan (Ortanca): Verilerin küçükten büyüğe sıralanmasında ortada yer alan değer

Yukarıdaki Tablo-43 25 Avrupa ülkesinde tam zamanlı çalışan mimarlar için medyan (ortanca) rakamlar dikkate alınarak cinsiyete göre yıllık kazançlarının oranını vermektedir. Buna göre; 2012 yılında kadınların yıllık kazançlarının erkeklerden, tam zamanlı çalışma durumlarında %30-35 daha düşük olduğu görülmüştür. Bu oran yarı zamanlı çalışma durumlarında daha da yükselmiştir. 2010 ve 2008 yıllarında ise kadınların erkeklere oranlar yıllık kazançlarının ortalama %30-35 oranında olduğu görülmüştür. Bu durum

yıllar geçtikçe kadınlar açısından daha olumlu bir kazanç sağlama durumunun gerçekleşmediğine işaret etmektedir. Kadınlar erkeklerle aynı işi yaptığı durumda dahi daha düşük ücretler almakta ve daha çok sömürüye maruz kalmaktadırlar.

Tablo-44 de ise Tablo-43'dakiyle benzer bir çalışma yapılmış ve cinsiyete göre yıllık kazanç durumları kıyaslanmıştır. Buna göre, örneğin 2012 yılında kadınlar için yıllık kazanç miktarının 100 olduğu varsayılırsa, erkeklerin kazancının 143 olduğu, dolayısı ile neredeyse kadınlardan 1,5 kat daha fazla ücret aldığı görülmüştür. En düşük gelir grubundaki kadın mimarlar ile en üst gelir grubundaki erkek mimarlar arasındaki fark ise 5 katına yaklaşmaktadır. “Kadın mimarların kendi içindeki gelir farklılıkları incelendiğinde alt dörtte birlik grupta gelirlerin medyan değerinin yarısı düştüğü üst dörtte birlik grupta ise %67 üzerine çıktığı görülmektedir. Yarı zamanlılarda bu fark 3 katını aşmaktadır.”¹²¹ Aynı şekilde 2010 yılında da kadınların 101 kazancına karşılık erkeklerin 148 kazandığı ve 2008 yılında ise kadınların 123 miktarına karşılık erkeklerin 179 kazandığı durumu göstermektedir. Yarı zamanlı çalışma durumunda da neredeyse tam zamanlı çalışma durumunda olan miktarla karşılaşmaktayız. Buradan anlaşıldığı üzere kadınlar tam zamanlı ya da yarı zamanlı çalışma durumu fark etmeksizin her durumda erkeklerden %30 oranında daha az ücret almaktadırlar. Bu durum çalışma koşullarının tamamen eşit olması durumunda dahi kadınların çalışma oranında ücret alamadığını ifade etmekle beraber, Avrupa’da da mimarlık mesleğinde kadınların konumlanış biçimlerinin sorunlu oluşuna işaret etmektedir.

Tablo 30-43 aralığındaki veriler Ankara Mimarlar Odasının 2014 yılında yapmış olduğu araştırmanın sonuçları şeklinde olup, bu tezin kadın ve mimarlık ilişkisini dergilerin dışında deşifre edebilecek ve dergilerden edinilen sonuçların başka araçlarla nasıl yeniden kurulduğunu kanıtlamaktadır. Bunun yanında durumun sadece Türkiye özelinde bir problem olmadığını aynı zamanda araştırmada yer edinen 25 Avrupa ülkesinde de benzer durumlarla karşılaşıldığı gözlenmiştir. Sonuç olarak kadınlar mimarlık pratiği içinde erkeklerle aynı koşullarda bulunamamakta, yeterince yetkinleşememekte, sınırlı ve dolaylı

¹²¹ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, “*Kadın Mimarlar* 2014, s.47

görünebilmekte, ‘star mimar’ olamamakta, eşit ücret alamamakta ve toplumsal açıdan erkeklerle eşit denebilecek saygınlığa ulaşamamaktadır. Bunun bu tez aracılığıyla verilmiş birçok nedenin olmasına karşılık çok farklı ve çeşitli başka birçok nedeninin olabileceği de öngörülmektedir.

Tezi sonuç bölümüne başlarken açıkladığımız gibi konuyu iki açıdan sonuçlandıracaktık. Bunlardan ilki kadın- mimarlık meselesinin verilerini sunmak ikincisi de kadının genel bir çerçevede toplumsal açıdan nasıl konumlandırıldığını deşifre eden verileri sunmaktı. İlk kısmı Tablo30-43 aralığında, görece daha sivil bir yapılanma olarak nitelendirilebilecek Ankara mimarlar odasının 2014 Yılında yapmış olduğu bir araştırma sonuçlarına göre verdik, ikinci kısmı ise devletin resmi araştırma kurumu olan Türkiye İstatistik Kurumunun(Tük) verilerine göre veriyoruz.

Tablo 45¹²²

Yerel Yönetimlerde Erkek Ve Kadın Oranı- (1999.2004.2009.2014)

Yıl	Erkek		Kadın		
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	
	Toplam				
1999					
Belediye Başkanı	3.215	3.197	99,4	18	0,6
Belediye Meclisi Üyesi	34.084	33.543	98,4	541	1,6
İl Genel Meclis Üyesi	3.122	3.078	98,6	44	1,4
2004					

¹²² <http://www.tuik.gov.tr/> (Erişim.06.12.2017, Kaynak: İçişleri Bakanlığı- Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (1999.2004.2009.2014))

Belediye Başkanı	3.225	3.207	99,4	18	0,6
Belediye Meclisi Üyesi	34.477	33.660	97,6	817	2,4
İl Genel Meclis Üyesi	3.208	3.151	98,2	57	1,8
2009					
Belediye Başkanı	2.948	2.922	99,1	26	0,9
Belediye Meclisi Üyesi	31.790	30.450	95,8	1.340	4,2
İl Genel Meclis Üyesi	3.379	3.269	96,7	110	3,3
Köy Muhtarı-	34.275	34.210	99,8	65	0,2
Köy İhtiyar Heyeti-	138.177	137.848	99,8	329	0,2
Mahalle Muhtarı-	18.607	18.178	97,7	429	2,3
Mahalle İhtiyar Heyeti	72.583	71.174	98,1	1.409	1,9
2014					
Belediye Başkanı	1.396	1.356	97,1	40	2,9
Belediye Meclisi Üyesi	20.498	18.300	89,3	2.198	10,7
İl Genel Meclis Üyesi	1.251	1.191	95,2	60	4,8
Köy Muhtarı	18.143	18.085	99,7	58	0,3
Köy İhtiyar Heyeti	80.696	79.689	98,8	1.007	1,2
Mahalle Muhtarı	31.635	31.013	98,0	622	2,0
Mahalle İhtiyar Heyeti	137.781	134.362	97,5	3.419	2,5

Yukarıdaki Tablo-45 Yerel yönetimlerdeki kadın ve erkek oranlarının 1999,2004, 2009, 2014 seçimleri sonrasında cinsiyete göre oranlarını göstermektedir. Buna göre, kadınların

erkeklerle oranla oldukça düşük oranlarda yerel yönetimde yer alabildiği gözlenmiştir. Bu oranlar belediye meclis üyeliği alanında olmakla beraber, 1999 yılında en çok 1,6, 2004 yılında 2,4, 2009 yılında 4,2 olup en çok 2014 yılında 10,7 olmuştur. Fakat yerel yönetimlerin en üst pozisyonu olan belediye başkanlığı alanında hiçbir surumda 2,9'un üzerine çıkamamıştır. Bu durum aslında kadınların idari pozisyonlarda yer alamadığı dolayısı ile yerel politikalarda da erkeklerin erk olarak kabul edildiğini göstermektedir.

Tablo 46¹²³

Seçim Yılı Ve Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı Ve Meclis'teki Temsil Oranı, 1935-2017

Seçim yılı	Toplam milletvekili sayısı	Erkek	Temsil oranı	Kadın	Temsil oranı
1935	399	381	95,5	18	4,5
1939	429	413	96,3	16	3,7
1943	455	439	96,5	16	3,5
1946	465	456	98,1	9	1,9
1950	487	484	99,4	3	0,6
1954	541	537	99,3	4	0,7
1957	610	602	98,7	8	1,3
1961	450	447	99,3	3	0,7
1965	450	442	98,2	8	1,8
1969	450	445	98,9	5	1,1
1973	450	444	98,7	6	1,3

¹²³ <http://www.tuik.gov.tr/> (Erişim.01.05.2018, Kaynak: Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1935-2017)

1977	450	446	99,1	4	0,9
1983	399	387	97,0	12	3,0
1987	450	444	98,7	6	1,3
1991	450	442	98,2	8	1,8
1995	550	537	97,6	13	2,4
1999	550	527	95,8	23	4,2
2002	550	526	95,6	24	4,4
2007	550	500	90,9	50	9,1
2011	550	471	85,8	79	14,4
2014⁽¹⁾	535	458	85,6	77	14,4
2015⁽¹⁾	550	469	85,3	81	14,7
2017⁽¹⁾	539	464	86,1	75	13,9

(1)Yılsonu itibarıyla

Yukarıdaki Tablo-46 1935-2017 yılları arasında yapılan seçimlere göre milletvekili sayılarını ve cinsiyete göre temsil o gösterilmiştir. Buna göre; kadınlar 2007 yılına kadar en çok cumhuriyetin ilk yıllarında kadın eksenli politikalarla mecliste 4,5 oranında temsiliyet bulabilmiştir. 2007 yılından sonra ilk defa %9,1 oranına ulaşan kadın temsiliyeti 2017 yılına gelindiğinde bile hala 13,9 oranına ulaşabilmiştir. Bu durum kadınların yerel yönetimlerde olduğu gibi merkezi yönetilmelerde de yer edinemediğini, erkekler yöneticilerden alt pozisyonlarda, onların kararlarına göre yönetildiğini göstermektedir.

Tablo 47¹²⁴

Cinsiyete Göre Bakan Sayıları, 1980-2016

¹²⁴ ¹²⁴ <http://www.tuik.gov.tr/> (Erişim.20.06,2017, Kaynak: Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1980-2016)

Yıl	Toplam	Kadın	Erkek
1980	29	-	29
1990	31	1	30
1995	34	2	32
2000	36	-	36
2001	36	-	36
2002	25	1	24
2003	22	1	21
2004	22	1	21
2005	22	1	21
2006	22	1	21
2007	24	1	23
2008	24	1	23
2009	24	2	22
2010	24	2	22
2011	25	1	24
2012	25	1	24
2013	25	1	24
2014	25	1	24
2015	27	2	25
2016	27	1	26

Yukarıdaki Tablo-47 1980-2016 yılları arasında bakanlık görevi yapmış kişilerin cinsiyete göre oranlarını göstermektedir. Buna göre; kadınlar bazı yıllarda hiç bakan olamazken, 20 farklı zaman aralığının 13 tanesinde sadece tek kadın bakanla temsiliyet bulmuşlardır. Yalnızca 1995.2000.2009, 2010 yıllarında kadın bakan sayısı 2'e çıkabilmiş ve bu erkekler karşısında %6-8 arasındaki bir görünürlüğe denk gelmiştir. Bakanların meclis içindeki milletvekillerinden seçildiği düşünülürse, kadınların zaten milletvekili olarak oldukça mecliste düşük oranda yer ediniyor olmasından ötürü bakan olamayacakları da açıkça görülmektedir. Bu durum kadınların merkezi yönetimin sahasına girebilir durumda olmadığına işaret etmektedir.

Tablo 48¹²⁵

Cinsiyete Göre Bakan Ve Milletvekili Oranları - 2007-2017

Yıl	Bakan oranı			Milletvekili oranı		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
2007	100,0	95,8	4,2	100,0	90,9	9,1
2008	100,0	95,8	4,2	100,0	90,9	9,1
2009	100,0	91,7	8,3	100,0	90,9	9,1
2010	100,0	91,7	8,3	100,0	90,9	9,1
2011	100,0	96,0	4,0	100,0	85,6	14,4
2012	100,0	96,0	4,0	100,0	85,6	14,4
2013	100,0	96,0	4,0	100,0	85,6	14,4
2014	100,0	96,0	4,0	100,0	85,6	14,4
2015	100,0	92,6	7,4	100,0	85,3	14,7

¹²⁵ <http://www.tuik.gov.tr/> (Erişim.01.05.2018, Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2007-2017)

2016	100,0	96,3	3,7	100,0	85,3	14,7
2017	100,0	92,6	7,4	100,0	86,1	13,9

Yukarıdaki Tablo-48 2007-2017 yılları arasında meclisteki milletvekili ve bakan oranlarının cinsiyete göre dağılımı göstermektedir. Buna göre; kadınlar bakan oranlarında erkekler karşısında en çok 2009-2010 yıllarında 8,3 oranında temsiliyet bulabilirken, milletvekili oranında 2015-2016 yıllarında %14,7 oranında temsiliyet bulabilmişlerdir. Bu durum kadınların zaten her durumda erkeklerden daha düşük oranda merkezi yönetimde yer alabildiğini kanıtlar nitelikte olmanın yanında, kadın milletvekili oranının diğer yıllara göre görece arttığı durumda dahi aynı oranda bakan olarak görev alamadıklarını da göstermektedir. Çünkü milletvekili oranının en yüksek olduğu aralıkta bakan sayısı en yüksek değerine ulaşamamıştır.

Tablo 49¹²⁶

Büyükelçi Olarak Görev Yapanların Sayıları- 1982, 1990, 1996, 2000-2017

	Toplam	Erkek	Kadın
1982	102	101	1
1990	125	124	1
1996	168	165	3
2000	174	166	8
2001	194	182	12
2002	202	188	14
2003	193	178	15

¹²⁶ <http://www.tuik.gov.tr/> (Erişim.06.12.2017, Kaynak: Dışişleri Bakanlığı, 1982, 1990, 1996, 2000-2017)

2004	188	170	18
2005	199	180	19
2006	193	174	19
2007	160	145	15
2008	157	140	17
2009	157	140	17
2010	190	169	21
2011	193	170	23
2012	189	167	22
2013	214	188	26
2014	230	198	32
2015	239	202	37
2016	244	201	43
2017	249	198	51

Yukarıdaki Tablo-49 1982, 1990, 1996, 2000-2017 yıllarında Büyükelçi olarak görev yapmış kişilerin cinsiyete göre dağılımlarının göstermektedir. Buna göre; kadınlar 1982 yılından itibaren artan sayıda büyükelçilik görevi yaptığı, 2017 yılında en yüksek sayıyla %20 oranında temsiliyet bulabildikleri gözlenmiştir. Büyükelçilik gibi ülkenin dünya ülkeleriyle iletişimin temel aracı niteliğindeki bir pozisyonda kadınların değil de erkelerin daha çok görev alıyor olması ülkenin kadına nasıl baktığını ve kadınların uluslararası konjonktürde nasıl yer edinmesi gerektiğine dair fikrini deşifre eder durumdadır. Bu durum kadınların sadece ülke içi merkezi pozisyonlarda yer alamamasının yanında, uluslararası ilişkiler ilgili görevlerde de yer edinemediğini ifade eder durumdadır.

Tablo 50¹²⁷

Cinsiyete Göre Üst Düzey* Memur Ve Personel Sayıları, 2008-2014

Yıl	Üst düzey memur sayısı			Üst düzey kadın memur oranı (%)	Üst düzey personel sayısı			Üst düzey kadın personel oranı (%)
	Toplam	Erkek	Kadın		Toplam	Erkek	Kadın	
2008	5 954	5 461	487	8,2	6 928	6 268	654	9,4
2009	6 021	5 478	527	8,8	7 116	6 370	710	10,0
2010	5 666	5 168	498	8,8	6 226	5 617	609	9,8
2011	5 330	4 866	464	8,7	6 148	5 560	588	9,6
2012	6 480	5 901	579	8,9	7 319	6 624	695	9,5
2013	6 986	6 375	611	8,7	7 850	7 120	730	9,3
2014	7 139	6 500	639	9,0	8 013	7 259	754	9,4

(*) Müsteşar, müsteşar yardımcısı, vali, başkanlık müşaviri, bağlı kurum başkanı, bağlı kurum başkan yardımcısı, genel müdür, genel müdür yardımcısı, kurul başkanı, kurul üyeleri, kurum bünyesindeki başkan, daire başkanı, bölge müdürü, bölge müdür yardımcısı, il müdürleri, yüksek yargı başkanları

Yukarıdaki Tablo-50 2008-2014 yılları arasında görev yapmış üst düzey memur ve personellerin cinsiyete göre dağılımını göstermektedir. Buna göre; kadınlar üst düzey memur olarak en çok %9 oranında temsiliyet bulurken, üst düzey personel olarak ise %10 oranında görev almışlardır. Bu durum da Tablo 45-46-47-48-49'da olduğu gibi kadınların devletle ilişkili yüksek pozisyonlarda görev alma oranlarının oldukça düşük olduğunu ifade etmektedir. Kadınlar merkezi yönetim pozisyonlarında görev alamamaktadır, dolayısı ile karar alan mekanizmalarından çok uzakta kalmaktadırlar. İdari alanda görev yapamayan kadınların sosyal alanda etkinliklerinin erkeklere oranla düşük olması edinilen tabloların yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹²⁷ <http://www.tuik.gov.tr/> (Erişim.06.12.2017, Kaynak: Devlet Personel Başkanlığı, 2008-2014)

Tablo 51¹²⁸

Yönetici Pozisyonlarındaki Kadınların Oranı, 2012-2017

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın(%)
2012	100,0	85,6	14,4
2013	100,0	83,4	16,6
2014	100,0	84,5	15,5
2015	100,0	85,6	14,4
2016	100,0	83,3	16,7
2017	100,0	82,7	17,3

Yukarıdaki Tablo-51 yönetici pozisyonunda çalışan kişilerin cinsiyete göre dağılımını göstermektedir. Buna göre; kadınlar toplam sayı içinde en çok %17,3 oranında görev alarak, erkeklere oranla oldukça düşük bir düzeyde pozisyon alabilmektedir. Ayrıca kadınların yönetim pozisyonlarına gelme durumlarının bazı zamanlar düzenli olarak arttığı bazı aralıklarda da azaldığı gözlenmiştir. Bu durum zaman geçtikçe kadınların toplumsal düzen içinde yer edinme oranlarının arttığına işaret etmemekle beraber, istikrarlı bir durumun olmadığını da deşifre etmektedir. Bunun yanında kadınların merkezi yönetimle ilişkili pozisyonlarda yer edinememelerinin özel sektörde de devam ettiğini ve dolayısı ile kadınların her alanda topyekûn görünememe gibi bir problemle yüz yüze olduğu görülmektedir.

¹²⁸ <http://www.tuik.gov.tr/> (Erişim.01.05.2018, Kaynak: TÜİK, Hane halkı İşgücü Araştırması, 2012-2017)

Tablo 52¹²⁹

Cinsiyete Göre Rektör Sayısı Ve Kadın Rektör Oranı- 2016, 2017

Rektör Sayısı					
Yıl	Üniversite türü	Toplam	Erkek	Kadın	Kadın rektör oranı(%)
2016					
	Toplam	177	162	15	8,5
	Devlet üniversitesi	112	110	2	1,8
	Vakıf üniversitesi	65	52	13	20,0
2017					
	Toplam	180	164	16	8,9
	Devlet üniversitesi	112	109	3	2,7
	Vakıf üniversitesi	68	55	13	19,1

Aşağıdaki Tablo-52 2016-2017 yıllarında görev yapmış rektörlerin cinsiyete göre dağılımını ifade etmektedir. Buna göre; 2016 yılında 177 üniversitenin sadece 15 tanesinde rektör olarak görev yapan kadınlar %8,5 oranında temsiliyet kazanmışken, 2017 yılında 180 üniversite içinde 16'sında görev yaparak %8,9 oranında görünürlük kazanabilmişlerdir. Kadınlar 2016 yılında vakıf üniversitelerinin 65 tanesinin 13'ünde görev yaparak %20 oranında görünebilirken devlet üniversitelerini 112 tanesinin yalnızca 2 tanesinde görev yaparak % 1,8 oranında görünebilmiştir. Benzer bir durum 2017 yılında da vakıf üniversitesinde % 19,1 görünürlüğe karşın devlet üniversitesinde %2,7 oranında görünmesi durumunda da tespit edilmiştir. Bu durum rektör olarak kadınların erkeklere oranla çok daha az görev yapması problemine işaret etmenin yanında kadınların devlet eliyle daha da görünmez kılındığını ifade etmektedir. Nitekim Tablo-35'de gösterilen

¹²⁹ <http://www.tuik.gov.tr/> (Erişim.01.05.2018, Kaynak: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, 2016, 2017)

kadın akademisyen oranları baz alındığında rektör olarak görev yapabilecek akademik donanımlı kadınların oldukça yüksek olmasına karşın bu pozisyonların erkekler tarafından doldurulması buna sunulabilecek en iyi açıklama niteliğindedir.

Aşağıdaki Tablo-53 1990-2017 aralığında Üniversitelerde akademik olarak görev yapan Öğretim üyelerinin cinsiyete göre dağılımlarını ifade etmektedir. Buna göre; kadın öğretim görevlilerinin her aralıkta düzenli olarak arttığı, 1990-1991 aralığında erkeklerin yarısından bile daha az olma durumundan neredeyse erkeklere eşit olarak düzeye kadar artarak devam ettiğini göstermektedir. Kadınlar akademik alanda gittikçe daha yaygın bir şekilde yer edinir hale gelmektedirler. Bu kadın görünürlüğüne olumlu olarak etki etmekle beraber, kadınların pratik sahadan akademik sahaya bu denli geçişlerinin ardındaki neden sorgulanmaya değerdir.

Tablo 53¹³⁰

Akademik Unvanlarına Göre Yükseköğretimde Görevli Öğretim Üyeleri Ve Cinsiyet Oranı, 1990-2017

Yıl	Erkek	Kadın	Cinsiyet oranı
1990-1991	23 553	10 929	216
1991-1992	23 932	11 200	214
1992-1993	25 961	12 522	207
1993-1994	28 714	13 761	209
1994-1995	29 630	14 456	205
1995-1996	33 779	16 480	205
1996-1997	35 977	17 828	202

¹³⁰ <http://www.tuik.gov.tr/> (Erişim.01.05.2018, Kaynak: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, 1990-2017)

1997-1998	37 336	19 065	196
1998-1999	39 303	20 826	189
1999-2000	42 105	23 099	182
2000-2001	43 519	24 361	179
2001-2002	45 136	26 154	173
2002-2003	47 885	28 205	170
2003-2004	48 946	29 858	164
2004-2005	50 662	31 434	161
2005-2006	51 927	32 858	158
2006-2007	54 242	35 087	155
2007-2008	58 914	39 852	148
2008-2009	59 643	40 861	146
2009-2010	62 296	43 131	144
2010-2011	65 896	45 599	145
2011-2012	69 959	48 880	143
2012-2013	76 347	54 306	141
2013-2014	81 504	60 933	134
2014-2015	84 780	64 123	132
2015-2016	88 590	67 578	131
2016-2017	84 958	66 805	127

Aşağıdaki Tablo-54 2014 yılında meslek gruplarına göre yıllık ortalama brüt, yıllık brüt ücretleri ile cinsiyetler arası ücret farkı oranını göstermektedir. Buna göre; kadınlar tüm

meslek gruplarında hem brüt ücret olarak hem de net brüt kazanç olarak erkeklerden daha düşük ücretler almaktadır. Bu oran en çok “Tesis ve makine operatörleri ve montajcılar” meslek alanınca olurken en az “Büro ve müşteri hizmetlerinde” görülmektedir. En yüksek oranı profesyonel meslek mensupları, “Nitelikli tarım, hayvancılık, avcılık, ormancılık ve su ürünleri çalışanları” ve “Sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar” takip ederken, profesyonellik oranının artış oranında ücret farkının arttığı tespit edilmiştir. Bu durum kadınların meslek alanlarında profesyonel olarak görülmediği ve bunun yanında nitelik gerektirmeyen işlerde bile bu oranın %9,6 olması aynı işi yapsalar bile aynı ücreti alamadığı tespit edilmiştir.

Tablo 54¹³¹

Meslek Grubuna Göre Yıllık Ortalama Brüt Ücret, Yıllık Brüt Kazanç Ve Cinsiyetler Arası Ücret Farkı, 2014

Meslek grupları	Yıllık ortalama brüt ücret(TL)			Yıllık ortalama brüt kazanç(TL)			Cinsiyetler arası ücret farkı ⁽¹⁾
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	(%)
Toplam	26.032	26.002	26.113	27.830	27.775	27.974	-0,4
Yöneticiler	76.618	78.045	72.486	86.701	87.670	83.893	7,1
Profesyonel meslek mensupları	53.576	58.761	47.500	57.678	63.573	50.772	19,2
Yardımcı profesyonel meslek mensupları	31.739	32.601	29.872	34.495	35.547	32.215	8,4

¹³¹ <http://www.tuik.gov.tr/> (Erişim.06.12.2017), Kaynak: TÜİK, Kazanç Yapısı Araştırması, 2014)

Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar	24.308	24.947	23.546	26.006	26.700	25.178	5,6
Hizmet ve satış elemanları	18.192	18.593	17.223	19.177	19.601	18.152	7,4
Nitelikli tarım, hayvancılık, avcılık, ormancılık ve su ürünleri çalışanları	18.185	19.266	15186,64	18.984	20.271	15.411	21,2
Sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar	20.121	20.623	16.712	20.943	21.484	17.274	19,0
Tesis ve makine operatörleri ve montajcıları	19.250	19.962	15.478	20.285	21.056	16.205	22,5
Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar	16.561	16.979	15.342	17.056	17.515	15.721	9,6

(1)Cinsiyete dayalı ücret farkı; (erkek ücreti-kadın ücreti)/erkek ücreti*100 olarak hesaplanmıştır.

Aşağıdaki Tablo-55 2014 yılında eğitim durumuna göre ücretin cinsiyete göre dağılımını göstermektedir. Buna göre; kadınların hangi eğitim düzeyinde olduğu fark etmeksizin her durumda erkeklerden daha düşük ücret aldığı görülmüştür. Bu farkın en çok meslek liselerinden mezun olanlar arasında olduğu, onu ilkökul ve altı mezunlarının ve yüksekokul ve üstü mezunlarının takip ettiği gözlenmiştir. Burada asıl dikkati çeken şey eğitim düzeyi arttıkça kadın- erkek arasındaki ücret eşitsizliğinin aşılmamış olmasıdır. Kadınların en eğitilmiş oldukları durumda dahi erkeklerden %17,8 oranında daha az ücret alıyor olması işgücünde nasıl konumlandırıldığı ifade etmekle beraber, toplumsal açıdan kadına verilen değer ücret eşitsizliğinde de bir daha sabitlendiğini kanıtlamaktadır.

Tablo 55¹³²

Eğitim Durumuna Göre Cinsiyete Dayalı cret Farkı, 2014

Eğitim durumu	Yıllık ortalama brüt cret			Yıllık ortalama brüt kazanç(TL)			Cinsiyetler arası ücret farkı
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	(%)
Toplam	26.032	26.002	26.113	27.830	27.775	27.974	-0,4
İlkokul ve altı	17.943	18.691	15.321	18.602	19.417	15.748	18,0
İlköğretim ve ortaokul	17.879	18.433	15.593	18.476	19.081	15.981	15,4
Lise	20.207	20.712	18.831	21.222	21.758	19.760	9,1
Meslek lisesi	26.217	27.342	22.010	28.143	29.561	22.842	19,5
Yüksekokul ve üstü	46.729	50.468	41.490	51.405	55.633	45.483	17,8

¹³² <http://www.tuik.gov.tr/> (Erişim.01.05.2018, Kaynak: TÜİK, Kazanç Yapısı Araştırması, 2014)

10. SONUÇ

Mimarlık pratiğine tarihsel bir perspektiften bakarak, cumhuriyetin kuruluş yıllarında modernleşme projelerinden biri durumda olan ve Türkiye kadın mimar kariyerinin başlangıcı olan 1930'lu yıllardan bu yana mimarlık pratiğinde görülen kamusallaşma durumunu çeşitli dergiler aracılığıyla tespit etmeye çalıştık. Kadınların laik sistemin önemli bir bileşeni olarak görüldüğü ve bu açıdan mimarlık okullarında eğitime başlanmasına vesile olan cumhuriyetin modernleşme hareketi, 1934'de ilk kadın mimarların Leman Tomsu ve Münevver Belen'in diplomalarını almaları ve mesleki pratiklerine başlamalarına tanıklık eder. Bu dönemde mezun olan kadınları genel olarak kamu sektöründe çalışmış olmaları veya eşleriyle beraber ortak işlerde çalışmış olmaları bugünden bakılınca, o dönemin kadınların mimarlığın gerçek tasarımsal/teknik boyutlarıyla tanışmadıkları bir aralık olduğuna işaret etmektedir. Çünkü hâlihazırda erkeklerin mimarlığın inşa boyutuyla ilgilendikleri ve dolayısı ile kadınların bu alana sızma durumlarının yine ancak bir erkek vasıtası ile olabileceği, kadınların eşleriyle çalışmaları vesilesiyle kolayca kanıtlanabiliyor.

Bu bağlamdan bakılınca kadınların mimari etkinliklerinin toplumsal cinsiyet sorunsalları içinden incelenmesi iki yönlü bir okumayı mümkün kılmıştır. Bunlardan biri kadınların mimarlık pratiğinde yer alma biçimlerinin sorgulanışı, diğeri ise, mimar kimliğinden öte kadın kimliğine yapılı çevreden bakmak ve bu çerçevede davranış biçimlerini ortaya çıkarmak olacaktır. Bundan ötürü, sonuç bölümünün bir kısmını öncelikle dergilerden edinilen sonuçlar ve bunların mimarlık pratiği içinden yapılan diğer değerlendirmelerle beraber ele alınması; diğer kısmını da kadınların toplumsal açıdan algılanma biçimini deşifre eden çeşitli istatistik veriler oluşturmaktadır.

Bu çalışmada sunulan her veri grubunun, ayrı araştırma konuları olarak ele alınabileceği ve burada yer verilen gözlem ve değerlendirmelerin çok ötesinde değerlendirmelere konu olabileceği ortadadır. Bu tablolar, “kadın mimarlar yok denecek kadar az” veya “kadın mimar oranı gitgide artıyor” gibi bir çırpıda söylenen, manşetlere çıkarılan ancak sayısal verilerle desteklenmeyen argümanların yeniden ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Her üç derginin tabloları incelendiğinde görüldü ki; Arkitekt bağlamında 1931-1980 aralığının genel ortalaması alınınca kadınların en çok %14 oranında görünürlük kazanmış, Yapı Dergisi bağlamında tüm on yıllık aralıklarda en çok %27 oranında görünürlük kazanmış ve Arredamento Dergisi bağlamında yine tüm on yıllık aralıkların ortalamasında %42 oranında görünebilmiştir. Kadınların genelde mimarlık pratiğindeki, özelde mimarlık süreli yayımları içindeki konumlanışlarını ve katkı paylarını tartışan bu tezin sonuç tabloları, mimarlık dışındaki diğer alanlarla da paralellik gösteriyor. Kadının entelektüel etkinlik gösterme ve görünme durumlarının ne kadar kısıtlı veya dolaylı olduğu gerçeği burada araştırılan her dergide, derginin yayımlandığı her aralıkta, TÜİK verilerinde ve diğer birçok araştırmada tekrar tekrar doğrulanabilmektedir. Bu sonuçlara göre, kadınların görünememe durumlarının altında yatan nedenler çok çeşitli olmakla beraber, sonuç her durumda kadınlar aleyhine sonuçlanan bir görünememe durumuna denk gelmektedir. Bu sonuç de en çok mimarlık pratiği için yapılan araştırmalarla deşifre edilmiş olsa bile, diğer birçok veriyle desteklenerek, durumun salt mimarlık problemi olmadığı, mimarlığının da eklemlendiği bir dizi toplumsal algılama ve düşünme sisteminin çıktısı olduğu söylenebilir.

Kişisel kanaatim, kadınların tezin tamamında çeşitli nedenlerle açıklanan ve kantitatif olarak saptanan görünememe ya da az görünebilme nedenlerinin daha detaylı araştırılmasının yeterli olmayacağıdır. Asıl sorulması gereken, ancak benim tezde sormayı ve yanıtlamayı denemediğim mesele, görünme/kamusallaşma fırsatları dönemlere göre sürekli artsa da hala epey kısıtlı görünebilen kadınların, neden mimarlık öğrenimi görmeye bu denli hevesli oldukları çelişkisidir. Kadınlar daha mezuniyet öncesinde bile adeta umutsuz gözükken bu akademik uğraşa, bu çıkmaz yola yine de girmektedirler. Önlerinin önemli ölçüde kapalı olduğunu bilmediklerini iddia etmek zor gözüküyor. O halde neden hala mimarlık okullarına yönelik yüksek bir kadın talebinin var olduğu sorulabilir. Daha da önemlisi, bu çelişki nedeniyle kadınların mesleki pratik ve mesleki entelektüel üretim alanlarını neden şimdiye kadar az zorlayabildiğini tartışmak gerekiyor. Her iki alanda da bir türlü eşitliğe yaklaşan bir pozisyon edinemeyenlerin neden daha aktif çabalar göstermedikleri, neden eşitlik beklentili mücadeleler yapamadıkları merak konusu olmalıdır. Hızlı bir gözlemlerle bile, mimarlık okullarından mezun olan kadın çoğunluğunun kendi kısıtlı mesleki kaderlerine razı olduklarını düşündürmektedir. Türkiye’de öğretimin tamamlanması, mimari kariyerin de çoğu zaman sonunu tanımlayan bir eşik gibidir. Asıl

tartışılması gereken, diploma verme merkezli olarak örgütlenmiş izlenimi veren Türkiye akademik ortamının ve diploma alma merkezli olarak biçimlenmiş gözüken eğitim talebinin toplumsal mekanizmalarıdır. Daha açık bir anlatımla, okullar diploma vererek, öğrenciler de diploma alarak mesleki etkinliklerinin en ağırlıklı kesimini tamamlamış olduklarını varsaymaktadır. Dergilerdeki kadın katkısının azlığı, proje ve tasarım hizmetlerinde gözlemlenen piyasa direncinden daha kolay aşılabilir gözüken yayım dünyasının neden kadınlar tarafından daha fazla zorlanmadığını özellikle merak ettiriyor.

KAYNAKÇA

Aksu, B. *Kadınların Sınıfı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010

Altan Ergut, E. ; Turan Özkaya, B. “Türkiye’nin İlk Kadın Mimarları”, *Dosya: 19 Cinsiyet ve Mimarlık*, Ankara, 2010

Altınay, A. *Vatan Millet Kadınlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013

Arat, N. "Türkiye'de Kadınların Çalışma Yaşamına Karşılaştıkları Zorlukların Sosyo-Kültürel Nedenleri". *Türkiye'de Kadın Olmak*. (Der: Necla Arat). Say Yayınları, İstanbul, 1996

Arat, N. *Kadın Sorunu*, İstanbul, İ.Ü Edebiyat Fakültesi Yayınları No:2779, 1980

Aslanoğlu, İ. *Erken Cumhuriyet Dönemini Mimarlığı*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basın İşliğı, 2002

Baykan Seymen, Ü. “Kadın Mimarlarımız”, *Mimarlık Dergisi*, sy. 235-3, s.50-51, İstanbul, 1989

Bayram, Ş. “Kadın’ın Mimari Kompozisyonda Yeri – Pera’nın Sessiz Kadınları”, *Mimarlık ve Cinsiyet, Mimarist*, S:14,s.82-85, İstanbul, 2004

Berktaş, F. *Tarihin Cinsiyeti*, Metis Yayınları, İstanbul, 2003

Berkday, F. *Kadın Olmak, Yaşamak, Yazmak*, Pencere Yayınları, İstanbul, 1998

Binat İletişim & Danışmanlık, *Arredamento Mimarlık*, sy: 300-310, , İstanbul, 1989-2016

Boyut Yayımcılık, *Arredamento Dekorasyon*, 1-100, İstanbul, 1989-1998

Boyut Yayımcılık, *Arredamento Mimarlık*, sy: 100-300, İstanbul, 1998-2016

Butler J. *Cinsiyet Belası. Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, (çev: Başak Ertür):Metis Yayınları. (2.basım), İstanbul, 2010

Butler, J. “Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi”, *Dosya: 19 Cinsiyet ve Mimarlık*, Ankara,2010

Cıbroğlu, Y. “Kadın ve Yapı İlişkisi”, *Mimarlık ve Cinsiyet, Mimarist*, sy.14, s.67 72, İstanbul, 2004

Ciravoğlu, A. “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Mimarlar ve Yapılı Çevrede Kadın”, *Mimarlık ve Cinsiyet, Mimarist*, sy:14, s.44-46, İstanbul, 2004

Connell R. W. *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, (çev: Cem Soydemir). Ayrıntı yayımları, İstanbul, 1998

Connell, R.W. *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998

Çağdaş, D. “Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri”

http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/erkeklik_ataerklik.pdf

[Erişim, 25.04.2018]

Çimen, B. “Kadın Mimarlarımızdan...”, *Mimarlık Dergisi*, sy.235-3, s.55-57, İstanbul, 1989

Çimen, B. “Kadın Mimarlarımızın Konumu”, *Mimarlık Dergisi*, sy. 235-3, s.52-54, İstanbul, 1989

Dedeoğlu, S. Elveren A.Yavuz,(Der.) *Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın*, İstanbul, İletişim Yayınları, 1.Baskı, 2002

Dostoğlu, N. (der.) *Cumhuriyet Döneminde Kadın Ve Mimarlık*, Mimarlar Odası Yayımı, Ankara, 1984

Erdoğdu Erkarlan, Ö. “Modern Türkiye’nin İnşasında Kadın Mimarlar”, *Mimarlık ve Kadın Kimliği*, Boyut Yayın Grubu, İstanbul,2002

Erdoğdu Erkarlan, Ö. “Türkiye’deki Kadın Mimarlar ve Cinsiyet Ayrımcı Çevre Sorunu”, *Cumhuriyet Döneminde Kadın ve Mimarlık*, TMMOB Mimarlar Odası, İstanbul,2005

Erdoğdu Erkarlan, Ö. “Yarışmalarda Gündeme Geldiği Biçimiyle Türk Kadınların Mimarların Etkinlikleri (1938-1969): Bir Kronojik Döküm”, *Mimarlık ve Kadın Kimliği*, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.2002

Ergin, Ş. “Erkek Tabiatlı Fiziksel Planlama”, *Mimarlık Dergisi*, sy.235-3, s.58, İstanbul, 1989

G. Tümer. “Kadın ve Mimarlık”, *Arredemento Mimarlık*, sy.9, s.94-99,1999

G. Tümer. “Mimarlıkta Cinsellik”, *Arredemento Mimarlık*, sy:100+61, s.59-64, 2003

Habermas, J. *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003

Kandiyoti, D. *Cariyeler Bacılar Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2015

Kayasü, S. “Değişen Düzen’leri, Değişen Kadın’lar: Toplumsal Cinsiyetin ‘değişen’ İçeriği”, *Toplum ve Bilim*,1998

Kayasü, S. “Women, Home Production And The Home “, *Housing Question of the Others*, ed. E. Komut, The Chambers of Architects of Turkey, Ankara,1996

Kayasü, S. “Kadın ve Mekân Etkileşimi”, *Mimarlık ve Kadın Kimliği*, Çağdaş Mimarlık Sorunları Dizisi 2, Boyut Yayıncılık,2002

Marshall, C. *Sosyoloji Sözlüğü*, Bilim Sanat Yayınları, İstanbul, 1999

McLeod, M. “Feminizm ve Modern Mimarlık Üzerine Düşünceler”, *Mimarlık ve Cinsiyet*, *Mimarist*, sy.14, s.79-81, İstanbul, 2004

Mimarlar Odası Arkitekt veri tabanı, *Arkitekt dergisi*, sy. 1-377, yıl. 1931-1980
<http://dergi.mo.org.tr/detail.php?id=2>, [Erişim Mayıs 2016- Aralık2017]

Mirza & Nacey, *Research The Architectural Profession in Europe*, Basılı olmayan belge, 18 December 2008

Öymen Gür, Ş. ; Aşık, Ö. “Diotima ya da Kadınlar”, *Mimarlık ve Cinsiyet, Mimarist*, S:14, s.47-53, İstanbul, 2004

Özgüven, Y. “1934-1960 Yılları Arasında Türkiye’deki Mimarlık Okullarından Mezun Olan Kadın Mimarlar Üzerine Bir Değerlendirme”, *Cumhuriyet Döneminde Kadın ve Mimarlık*, TMMOB Mimarlar Odası, İstanbul, 005

Özgüven, Y. “Türkiye’de Kadın Mimarlar (1934-1960)”, *Mimarlık ve Kadın Kimliği*, Boyut Yayın Grubu, İstanbul, 2002

Özgüven, Y. *Türkiye’de Kadın Mimar Kariyerinin Başlangıcı(1934-1960)* Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2002.

Peter L, B.; Luckmann, T., *Gerçekliğin Sosyal İnşası, Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*, (çev. Vefa Saygın Öğütle), Paradigma Yayınları, İstanbul, 2008

Sancar, S. *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yayınları, İstanbul, . 2017

Sayın, Z. *İmgenin Pornografisi*, Metis Yayınları, İstanbul, 2003

Scott, J. W. *Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi*, (Çev. Aykut Tunç Kılıç), Agora Yayınları, İstanbul, 2007

Tanyeli, U. *Mimarlığın Aktörleri: 1900-2000*, Garanti Galeri, İstanbul, 2007

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arge Mesleki Bilimsel Çalışma Kurulu, *Kadın Mimarlar 2014*, Şubat 2014, Basılı Olmayan Belge

Tuluk, Ö.İ “Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Dergileri ve Mimarlık Tarihi Yazıları Bibliyografyası”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 7, sy. 13, 2009

Türkün Dostoğlu, N. “Mimarlıkta Kadının Adı”, *Arredemento Mimarlık*, sy.100+61, s.71-74, 2003

Türkün Dostoğlu, N. “Mimarlıkta Kadının Rolü: Dünyaya ve Türkiye’ye Genel Bir Bakış”, *Mimarlık ve Kadın Kimliği*, Boyut Yayın Grubu, İstanbul, 2002

Türkün Dostoğlu, N. *Dünyada ve Türkiye’de Değişim, Kadın ve Mimarlık*, Cumhuriyet Döneminde Kadın ve Mimarlık, TMMOB Mimarlar Odası, İstanbul, 2005

Türkün Dostoğlu, N.; Erdoğan Erkaslan, Ö. “Türkiye’de Kadın Mimarların Statüsü Üzerine Niceliksel Analiz”, *Dosya: 19 Cinsiyet ve Mimarlık*, Ankara, 2010

Yeğenoğlu, M. *Sömürgeci Fantaziler, Oryantalist Söylemde Kültürel ve Cinsel Fark*, Metis Yayınları, İstanbul, 2003

Yem Yayın, *Yapı Dizin*, sy. 170-193, 1996-1997, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, Basılı Olmayan Belge, [Erişim: 12 Temmuz 2017]

Yem Yayın, *Yapı Dizin*, sy. 194-217, 1998-1999, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, Basılı Olmayan Belge, http://www.mikrobeta.com.tr/dosyalar/129_118.pdf, [Erişim: 12 Temmuz 2017]

Yem Yayın, *Yapı Dizin*, sy. 218-241, 2000-2001, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, Basılı Olmayan Belge, www.talid.org/downloadPDF.aspx?filename=407.pdf, [Erişim: 11 Temmuz 2017]

Yem Yayın, *Yapı Dizin*, sy. 242-265 2002-2003, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, Basılı Olmayan Belge, <http://doczz.biz.tr/doc/69019/yap%C4%B1-di%CC%87zi%CC%87n-say%C4%B1>, [Erişim: 20 Temmuz 2017]

Yem Yayın, *Yapı Dizin*, sy. 278-337, 2005-2009 Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, basılı olmayan belge, <https://yapidergisi.com/arsiv/> [Erişim: 18 Haziran 2017]

Yem Yayın, *Yapı Dizin*, sy. 290-309 2006-2007, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, Basılı Olmayan Belge, www.mikrobeta.com.tr/dosyalar/172_236.pdf, [Erişim: 25 Temmuz 2017]

Yem Yayın, *Yapı Dizin*, sy. 314-337 2008-2009, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, Basılı Olmayan Belge, www.mikrobeta.com.tr/dosyalar/206_270.pdf [Erişim: 20 Temmuz 2017]

Yem Yayın, *Yapı Dizin*, sy. 338-426, 2010-2017, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, basılı olmayan belge, <https://yapidergisi.com/arsiv/> [Erişim: 20-25 Temmuz 2017]

Yem Yayın, *Yapı dergisi Dizin*, sy: 1-169, 1973-1995, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 1995

